

ZIMAN Ê KURDÎ

(KÛRT DÎLÎ)

NURETTÎN KARACADAĞ

ZIMAN Ê KURDÎ

(KÛRT DÎLÎ)

Nivîskar:

NURETTÎN KARACADAĞ

Ji bo zarokên min...

21-ê adarê / mart 1986

Rojhat ROJHAT
Roja me helat
Kal û pîr, kur û keç
Gişt li hev dihat

Bimeşin li pê ZANA
Warmeçilin tu dana
Kî li ber we rabibe
Qoç kin weke BERANA

Bi hev ra gelek can bin
Ji hev ra tim MERVAN bin
Li hev rûnin bi xweşî
Nerindî ji we dûr bin

Ez SÎNEM im keçik im
Ji we hemiyar biçûk im
Loma mekin ji min
Ez ê li pişt we daçikim

YEKBÛN

Em yek in reha me yek
Hêvî û hawara me jî yek
Di nav me da nemaye dubendîfî û nerindî
Lor û Bextiyar û Baban
Kurmanc û Hewraman û Belûcî û Zazan
Gişt yek in ji yek xûnê ne em
Kurd in ji bav û kalan da kurd in em
Xudayê me yek dînê me yek
Ey mezhebên mubarek
Sunî, Alewî, Yezidî
Gişt nîşan didin riya heq
Em ê di welat da danin qanûn
Jin û mêr dest bi hev din
Ser her tiştî ra ye YEKBÛN

Nurettin KARACADAĞ

ÖNSÖZ

Dil; insanların ve insan topluluklarının birbiriyle anlaşması ve ilerlemesi için en iyi araçtır.

Konuşma dili ne kadar geniş olursa anlaşmalar da o oranda kolay olur.

Dil bilimi ADEM ve HAVVA'dan beri devam etmektedir.

Bu kısa yazımızda bunun derinliklerine inmek imkânsızdır. Gerçek şudur ki: Bugün yeryüzünde birkaç dil grubu ve her grubun çeşitli dilleri ve bu dillerin lehçeleri vardır.

Kürt Dili İNDÛ AVRUPAYİ dil grubundan olduğu ve halen (Kurmanci - Sorani - Zazaki - Buluci ve Lori) lehçeleriyle konuşulmaktadır.

Uluslararasıdaki yakın komşuluk, ticaret ve kültür alışverişleri nedeniyle birbirlerinden birçok sözcükler ve deyimler almışlardır.

Kürtler de saydığımız nedenlerle: (Türk - Arap - Fars) dillerinden birçok sözcük ve deyim alışverişi yapmıştır.

Her ulus kullandığı oranda bu alışverişten yararlanmıştır.

Ümidimiz şudur ki; Kürtler bundan böyle kendi dillerine sahip çıkacaklardır.

Dil; grameriyle - edebiyatıyla ancak ileri gidebilir ve çağdaş olur.

Bu kitabın amacı, Kürt diline kendi gücü oranında katkıda bulunmaktır.

Mevcut kusur ve eksikliklerin bağışlanması dileğiyle tüm okuyanlara candan başarılar.

Nurettin KARACADAĞ

Pêşkêşîya Pirtûkê

Xebat û lêkolina Nûredîn Qerejdax (Nurettin Karacadağ) lî ser zmanê Kurdi, wisa xuay ye ku jî kûr û dûr tê. Jineke drêj i heftê û heft sali dî vê rê derbasbiye. Zarokatîya wi lî gundeke Qerejdaxe, dî nav berf û baravê de, dî nav col û keriyên pez de, dî nav grîya û kulilkan de destpêkîriye. Dî pey de xortaniya wi lî bajarê Amed'ê û dî xuendevaniyê de lî Stanbol'ê dom kirîye. Paşê, mühendisi lî rohilat û roava û lî bakurr û başûrê Tirkîyê...

Lê, tîm û tîm lî her derê. evina zmanê Kurdi, zar û zaravê dayîka wi, peyv û gotinên Qerejdaxî, tenik û hênîk mîna baê stêra sibê, dî dîl û mejiyê wi de ci gurîye... Mîna ava dî binê erdê de bixizîne, wisa bî dîzi, wisa dî kûr de lî ser zman xebitîye û xebitîye...

Ev pirtûka ku vêga dî destê we de ye, bî ked û xwêdana sal û zemana hatîye nvisandin. Nviskar, Mamoste Nûredîn Qerejdax, gotinên Kurdi, yek bî yek mîna durr û morîka cîvandîye. Lê nihêrtîye, lî dangan guhê xwe pîr bel kirîye. P, Ç, T, K, R, her yek cêwi jî hev veqatandîye. Ev dengên cêwi dî zmanê Kurdi de gelek grîng in.

Dî vê babetê de divê ku dengzaniyariya zman (fonetik) nê xerakîrîn û bê parastîn. Dî Kurdi de,

par (sala çûym)	û	par (beş, pışk, pejk),
kal (bapir, pir)	û	kal (negihîştî, xam),
kar (karîk, kîdîk)	û	kar (xebat, qezenç),
kêm (hîndîk, ne temam)	û	kêm (îdab, nê m),
çal (kortîk)	û	çal (belek, hespê çal, hespê pê spi),
çar (çarîk, lêçek)	û	çar (4. Qralê Rûs),
ta (benîk, têl)	û	ta (nexweşîn, lertzeta),
têr (ne birçi)	û	têr (têrr, çewal),
ger (ku, eger)	û	ger (gerr, çûn û hatîn),
gur (gurê dev bî xwin)	û	gur (kes ên biçûk gurra mazîn am dîk in),

ne yek in. Bı sedan gotın wıha hene. Bı rasti ev firq dı "L" yê de ji heye. Lê, mamoste ev yek gring neditiye.. Dı vê derheqê de zmanê Kurdi gelek dewlemend e. Gere em bızanıbın ku dengê cêwi ne yek in. Bela ku ev yek dı zmanê Tırki de nine, pırrên xwendevanên Kurdi lı Tırkiyê vê yekê nızanın. Jı ber vê yekê, ev du dengiti dı van tipan de, ku xısûsiyet û zenginiya zmanê Kurdi ye, lı ber çavên gelek xwendevanan gırtiye û naê dıtın. Lê, baweriya mın pê wısa ye ku hetani elfaba Kurdi vê yekê çareser neke, nvisandına zmanê Kurdi, wê kê m bimine.

Xebata mamoste Nûredin Qerejdax dı vê rê de gaweke mazın avêtiye.

5.1.1993

Talat İNANÇ

DINAVDA:

Gotina pêşin
Tipên kurdi
Gramer
Naskırına gotinan
Derax
Malbatî-Merovati
Pertalên laşê merovan
Navê terşan
Na'xweşi
Liser tevgerê
Erd û av û ezman
Fêki-Sewîzi - Zadê hebîki
Xani-ferax
Hejmar - hesab
Gotinên pêşiya
Gotina paşin
1991

GOTIN A PÊŞIN

Zıman; ji bona pêşveçûyîna cıvatên merovan berdestiki zahf hêcayê, lı ser zımaneki çiqasa bê xebitandin Bêjek a wi fre, peyivandin a wi ji hewqasa nerm û zelal dibe û bi ahengeki xweş weke avê diherike. Diroka zımanan ji ADEM û HAWA vırde dom dıke, di vê pêşve gotina krut da em na kanın ci bıdın vê yekê, lê belê rasti eve ku: iro gelek zıman û her zımanek ji gelek zarav têne peyivandin lı rû erdê.

Zaravên kurdi ê ku haya iro têne peyivandin û çandinya xu dom kırım didın evın:

Kurdmanc (Kurmanci), Sorani, Zazaki (dımili), Bluci û Lori.

Dı bingeha zıman da ê ku nêzi hevın, dı nava hevda Komel hatine çê bûn. Zıman ê kurdi dı nava Komela "IND û EWROPAI" da ci girtiye.

Zıman ên tevi vê Komalê lı rû dunya ê jiyın a wan çiqasa dûri hev be ji gelek gotinên wan nêzi hev têne zaravkırın. Ji viya pêvetır: dı nav a NETEWAN da; karvani, Koçeri, dayın û standın a çandini û bizordesti ji gotinên zahf ji hev hatine girtın.

Bingeha Zımanê Kurdi pır kûre û BEJEK a wiji hewqasa freye. Arab û Acem û Tırk an gelek gotinê Kurdi xıstine nava Zımanên xu dı bêjek a xuda ji ci danê wan û lê bûne xwedi. Gelek ZIMANOG û WÊJEKARAN lı ser zımanê Kurdi axıfıne û him ê wê danıştine û dı vê rê da weşandimên xu pêş-kêşî me kırine. Hêviya me ji nuha şundeji zêde bûna vê lebat a qenc e.

Her çiyê lı ser vê rê bi xebitın XU-DA penus a wan zexm bıgirtın bı de. LAVAYI û DERXWESTI ya me eve ku: pergala a xu lı ser zıman ê Kurdi piit bıgırın û berpısyarya xu baş bı zanıbın, tu qedexeyê bıyani dı xebat a NİJADPERESTI da na kanıbın wan sist bıke.

Zıman bê him û bê wêje pêşve çûna wi bê destane. lıservi ya got û bêjeki na dibe û na tê çêkırın.

Her zıman dı çax a xuda ya gav be gav yan lext be lext pêşve dı çê û çaxın dibe. Armanca vê pirtûkê ji xwendukarê SUXTE ê xura zımaneki XUZAİ zû be zû bı wan hin kırım bıke. Ev rêve çûna gelek dijwar e lê belê XELAT a Wê jir pır hêcaye, hûn bı viya bawer bıbın.

Dı vê pirtûkêda çiqasa kêmasi hebe ji dıl xwesti û derxwesti ya mın tê buhuriya weye.

HÎM Ê XWENDIN Ê

Xwendin bî alikari a tipan destan dîde. Her zîman lîser zîman gerandin a xu tip ên xu lihev ra dîke.

Zîman gerandin a Kurd an bî tip ên LATÎNÎ rind li hev dîkin. Heya iro gelek pirtûk ên Kurdî bî tipên ARAB û KIRÎL hatine nivîsandin. em bî viya bawerîn ku tipên LATÎNÎ di nava welat ên Kurdan da li her derê ew ên ci bigrîn û hemi NIVÎSOK ên Kurdî bî destek a van tipan jî gelê Kurdan ra ew ên zû be zû bên hin kirin.

ENDAM A TÎP AN

Li ser hev 31 heye û li jêr berçaviwe bûne

A B C Ç D E Ê F G H Î I J K L M N O P Q R
S Ş T U Û V W Y X Z.

Jl WANA: (E-Ê), (I-I), (U-Û) deng ê wan bî durfê ser wan têne ghurendin. Wan dengana li jêr ewên bî we, bî gotin an bênc hin kirin.

TÎP ên SERT û NERM:

Ç Ķ P R T TÎP ÊN SERT

Ç K P R T TÎP ÊN NERM

Bî çendgotinan em dikanin van jî hev bî gerin.

Herçi Tipên (') durfa li ser be ev Tip ana sert der dîkeve jî devê merov an, yê dinan nerm.

WEKE:

Ç: ÇIMA? - ÇERBIKIM - ÇAWA - ÇÊKIRIN - ÇAR - ÇIP - ÇEL - ÇEND - ÇIZANIM - ÇENGE - HOGEÇ.

'Ç: ÇERM - ÇEM - ÇENG - KEÇ - ÇIRYA BERÎ - ÇIRYA PAŞIN - ÇIKOS - ÇAV - BIÇUK - BÊÇI - ÇIRAV - ÇÊLE - (BARÇEMK = BERÇEMK)

Ķ: KÁL - KÁŞ - KŪŞ - KÁB - KĒR - KĒSK - KĀR - RIŞĶ - GISĶ - KŌL - KOVĪ - KŪSI

K: KEK - HEK - HÊK - WEKE - KAL - KAR - MAK - KUND - KEW - KON -

KER = SAGIR

- Ħ:** PÓR - PÉR - PÉRDE - PÍSİK - PÚRT - PÁR - PÚŞ - PÍN - XAP - PÍNGAL
= MOTIK - POZ - PÚRTIK - PÁP - PÁLAN
- P:** PIRS - PILING - PIRÇ , PÊ - PARGÛN - POZ - ÇARPÊ
- T:** TA - TORŞ - TEQAL - TEŞK - TOZAN - TEVLOKE - TÍJKIRIN - TERI-
ŞANDIN
- T:** TA - TENG - TENGAL - TÊKIL - TALAZ - TU
- Ř:** BEŘADA - ŘEŞ - ŘENG - ŘABÛN - ŘEWAS - ŘAKET
- R:** BERAN - ŞÊR - GUR - MAR - ERD - WAR - ME'ROV = MI'ROV

LI ALIYê DIN : TÍP lıser deng dayınê ji du babetın:

1- TÍPÊN DENGDA = TÍPÊN BI DENG

2- TÍPÊN LAL = TÍPÊN BÊ DENG

A - O - U - Ê , E - Ê - I - Î (vana Típên dengdane)

Jı van şında Típên dın ê hemi LALın = Bêdengin.

Bi zıman gerandına gotına hûn kanın hin bıbın.

BÊJE:

ŤĪP Têne berhev bêje çê dibin. ŤĪpên bî deng xu didin pêş û paşa ŤĪpên LAL deng ji wan tinin (derdixin). BÊJE têne berhev GOTIN ÇÊ dibe. Gelek car Bêjek (yek Bêje) bî serê xu tişteki beyan nake HEW deng dide. Gelek carji. yek Bêje bî serê xu tişteki û ya NAV eki beyan dıke.

VEKE: EZ - TU - EW - TA - ÇO - RŌ - RŌJIN - AZA - BEZA - REZA - LEZA - ÇARPÊ - PĒRDE - JÊHATIN - RŪNIŞTIN - RAKETIN - RŌJHAT - MERVAN - SĪNEM - RÊZAN - PÊZAN - TIZYAN - BOTAN - DEŞTA GEWRAN - KUR A MANGA - QUL A KĒFTAR - BĪR ÊN BĪ RÊZ - MÊRG A MĪR - ŞORBA ŞĪR - PEZÊN KOVĪ - ZILAMÊ PĪSPOR - ÇŪÇĪK A SERHÊLINÊ - BAJAR - ÇĪRUSKA RŌ Ê - RŌNAHIYA SUBÊ - PÊTĪ YA AGIR - DŪRBĪN - AL - TAL - ZAL - HAL - BALA - ŤĪ - HALTĪ ÊLTĪ - HOL - KŌL - ZOR - DORAV - DŪR - DORAN - DUDO - DERBEND - DERENG - HÊDĪ - ÇARIK - ÇĪRA - ÇĪR - ÇENG - SOLBEND - DERBEDER - NALBEND.

ZIMAN GERANDIN û JĪ HEV GERANDIN A DENGÊ ŤĪPÊN DURFIKĪ-RĪYÊ BĪ DENG:

1- (I-Ī): JIN - QĪ ÇĪK - PĪSMAM - HOGĪR - DĪ KANĪM - NA KANĪM - WĪ - ŤĪ XALTĪ - ÊLTĪ (CAWĪ) - PĪR - SĪR - RĪSĪPĪ - MALĪVAN - MĪVAN - ŞĪV.

2- (E-Ê): EM - DER - ZER - GER - HEŔE - KEK - KEÇ - BER - BERAN - ZEYĪ - DÊ - MÊ - WÊ - MÊR - NÊR - SÊ - KÊ - TÊ - DÊR - ZÊR - PÊŞĪN - NÊZ - TÊ.

3- (U-Ū): TU - KUR - KURMET - XU BĪ XU - XURT - RŪ - ZARŪ - BŪK - DŪR - HŪR - TŪR - NŪ - DŪ - EZ Ū TU - DE Ū BAV - DÊ Ū DOT

ZIMAN GERANDIN LI SER GOTINAN:

ZÊSTANĪ , MEROVATĪ - RŪNIŞTIN - RĀBŪN - DŪNĪR - KEBANĪ - JÊHATĪ - CÊVĪ - RÊWĪ - HÊWĪ - SÊWĪ - ÇÊLEKÇŪÇĪK - RÊBER - (RUHBER = ZINDĪ) - WEKE - GEWR - SĪPĪ - KESK - REŞBELEK - MORĪ - TEŞĪ - HEŞBER - DILBER - RENCBER - AXUR - AFĪR - DEST - XURE - KEDXUR - SERDAR - HESTĪ - RASTĪ - ZENGIL - XŪN - ZENGĪLOK - MIJ - NÊÇĪR - CEWR - GURÇĪK - MĪZMĪZK - XŪN - XŪN A SOR - XŪN A RÊŞ - BEZ - JĪ (HEJ) - HEJ A HUSTU - BETAN (KARĪN KASLARI) - LING - GŪZĪK A LING A - HESTĪ - DESTĪ - SĪVĪK - HÊT - PÊT - ÇĪP - ŤÊŞK. BÊÇĪ - MOVĪK - NENŪK RŪÇĪK - XANĪ ŞĪBAK - ASRAX - PEYĪK - SÊLĪM - QENDĪL - DESTMAL - KIRAS - DERPĪ - DOXĪN - DENG DAR - MALDAR - SERBEST - RÊ RĀST - DĪWAR - SÊLING - ÇARPÊ - KĒRGŪŞK = KĒRGUH - RŪVĪ - HĪRÇ - PĪ

LING - ZURAFÀ - ÇÛYIN - KEVIR - DAR - MAMOSTE - ZANA - KEÇ - KUR -
XWARIN - VEXWARIN - NAN - PÊJ... û ê din.

GOTIN:

Merov bî gotinan meram a xu jî hevra kane beyan bakın, dî zımanekida çiqasa GO-
TIN zengin be dıwî zımanida meram bê şık dibe. EV GOTIN ên jorin jî raberî me dide ku
hemi GOTIN bî BÊJ an çê dibe.

NAV:

Dı her zımanı da: her tışt û her CANBER an û ZINDÎ naveki wan heye û a ya lê hatiye danin. Her tışt û herkes binavê xu têne hıldan. Jı bona viya NAV dı zımanan da serê jorin dıgrın. NAV. du babetın.

1- NAV ÊN PÎRANI:

DAR - KEVIR - MIROV - TERŞ

2- NAV Ê YEKANI:

ÇIYA - DERYA - HÎV - RO - DUNYA -

Û PÛRTALÊN DUNYA Ê.

VEKE: ASYA - AFRIQA - EWROPA - AMERİKA - AWUSTRALYA - NIQUTA - BAKUR - NIQUTA BAŞÛR , ANTARTİKA - GRENLAND - İSLAND - ÇIYA Ê AGIRI - MEZOPOŦAMYA (MEZRA BOTAN) - DEŞT A GEWRA - DERYA SPI - DERYA RÊŞ - DERYA = ZAV (ZAHV AV) - ÇEM Ê FERHAT - ÇEM Ê TÎJLÊ - ZINCİRA TÖROS - ZINCİRA ALPENİN - ÇIYA Ê RÊŞ - AMAZON - NİL - TÛNA - ÇEMÊ SOR - GOL A XWÊ . GOL A WANê - NIWYORK - İSTANBUL - TEHRAN - BAXDAD - ŞAM - BERLİN - LONDON - ANKARA = ENGÛRİ - MOSQU - DELHİ - İSLAMABAD - TOKİO - QAIRO .

XU - DA = (XUDA)

Jı vê nıvısok ê şûnde navên pirani û navên yekani jı hev gırtın = (jı serhev gerandın) a wan) RÊTE = (RĀHAT) hatiye hinkırın em wer GUMAN dıkın.

Gava ku merov va navan dı ber çavên xu derbas bıke, bê şık merov ê hin bıbe. BAVERİ ya me eve.

PRONOUN:

DI HEVOKANDA DEWSA NAVAN DIGRIN, LI JÊR HATINE BERÇA VKIRIN.

PERSONEL PRONOUN

VERB: HATIN
KÎ HAT?

VERB: ÇÛYIN
KÎ ÇÛ.

EZ HATIM

EZ ÇÛM

TU HAT

TU ÇÛ

EW HAT

EW ÇÛ

SÎNEM HAT

SÎNEM ÇÛ

EM HATIN

EM ÇÛN

HON HATIN

HON ÇÛN

EW HATIN

EW ÇÛN

NOMINAL PRONOUN

KÎYE?

EZIM

TUYE

EWE

SÎNEME

KÎNE

EMIN

HONIN

EWIN

POSSESIF PRONOUN

JI KÊRA?

JI MINDRE
JITERE
JI (WÍ-WÊ)RE
JI SÍNEMÊRE
JI MERE
JI WERE
JI WANRE

NOT:

1- Pronoun (wí), li dewsa merov - terş û tiştên nêr digre.

2- Pronoun (wê), li dewsa merov - terş û tiş tên mê digre.

MEROV, TERŞ Û TIŞT KU TÊNE BEYANKIRIN BI DESTEKA:

TIŞT (Ê) NÊRTI TÊNE BELIKIRIN

TIŞT (A) MÊTI TÊNE BELIKIRIN

(Ê - A) MIN

(Ê - A) TE

(Ê - A) WÍ - WÊ

(Ê - A) ME

(Ê - A) WE

BI BABETEKÎ DINÊ

EW (KUR - KEVIR) Ê MINE

EW (KUR - KEVIR) Ê TEYE

EW (KUR - KEVIR) Ê WÍYE - WÊYE}

EW (KUR - KEVIR) Ê MEYE

EW (KUR - KEVIR) Ê WEYE

EW (KUR - KEVIR) Ê WANE

EW (KEÇ - DAR) A MINE

EW (KEÇ - DAR) A TEYE

EW (KEÇ - DAR) A (WÍ-WÊ) YE

EW (KEÇ - DAR) A MEYE
EW (KEÇ - DAR) A WEYE
EW (KEÇ - DAR) A WANE

Tu çı k̄ari d̄ike? Ez cotk̄ari yê d̄ıkım.
K̄arê te ç̄ıye? K̄arê mın cotk̄ari ye
K̄arate ç̄ıqasaye? İsal k̄ara mın baş bu.
Jı cotk̄ariyê mın isal geleki k̄arkır, gelek pere bı detê mın k̄et.
Her ç̄ıye k̄ar bıke k̄ara wiye zêde d̄ıbe.

Gotnek pêşiya heye:
(DEST Ê RĀHTLI SER ZIK Ê TÊRE)
MIRIŞKA WĪ PĪR HÊKAN DIKE.
DĪK Ê WÊ ZÛ BAN DIDE.
BAVÊ WĪ ZAHF ZEXME.
BAVÊ WÊ ZAHF BI HEŞE (HEŞE WĪ ZÊDEYE).
DÊ A WĪ SUBE ZÛ RĀDIBE.
DÊ A WÊ ZARÛK AN DIDE XWENDIN.

XUŞK A MIN - BRA Ê MIN
JIN A WĪ - MÊR Ê WÊ
NOT: K̄ar = iş, kazanc
K̄ar= iş (gotm NÊR e)
K̄arê mın cotk̄ari, k̄ara mın zêdeye
K̄areki bı HAVIL bıke bla HAVIL a te tê hebe
HAVIL = FAYDA, MENFAAT

NÊR Û MÊti ya NAVAN:

Dı zımanê gelek NETEWANda gava ku NAV tê gotm û ya tê nıvisandin NÊR Û
MÊTIAWI NAVI TÊ BELİKIRIN.

WEKE:

1- Dı zımanê frengi da dı ber navan bejeka LE Û LA ci dıgre LE belek a nêr ti Û LA
ji belek a mêtiye.

2- Dı zımanê Germanî da nêr û mêti bı bêjekên DER - DÛE - DAS têne belikırın.

Dı vırde:

DER: Nêrti beli kırım dıde

DÛE: Mê ti beli kırım dıde

DAS: Nêr û mêrti nav na belibe

3- Dı zımanê İngilizi da, dı kışandın a verban da yekani ê sısıanda nêr û mêti beli kırım dıdın.

Pronouna, HE: nêrti belikırım dıde

Pronouna, SHE: mêti belikırım dıde

Pronouna, IT: nêr û mêti na belibe

4- Dı zımanê Kurdida (hew ji boy merovan lo û lê tê gotın)

LO: Mêrti beli kırım dıde

LÊ: Mêti belikırım dıde.

A- Dı zımanê Kurdi da bala xu bıdın ev pronounkê jêrin:

Personel pronoun

possesif Pronoun

ez

mın

tu

te

ew

wi-wê

em

me

hûn

we

ew

wan

NOT:

1- *Personel pronoun dı INTRANSITIVE verbanda ci dıgrın*

2- *Possesif pronoun dı TRANSITIVE verbanda ci dıgrın.*

Dı vırde (wi) ji boy merov, ters û tuşt an nêrti beli kırım dıde.

Wê ji ji boy merov, ters û tuştan mêti beli kırım dıde.

Dı zımanê Kurdida ev pronoun an çawan têne xebitandın û çawan têne heşkırm, lı jêr bı çend (wckok = gotın)an beı kırına wan hûnê bı bınn. LO û LÊ

B- Gava ku merov lı hember hev be û dengên wan bı gıhişte hev, peyivandın ê da nav na ê gotın hew LO û LÊ dewsa navan dıgrın.

WEKE:

LO tu here, LO tu were - lo tu çêbike
LÊ tu here, LÊ tu were - lê tu çê bike
LO û LÊ şûna navên mêr û jinan digrin.

C- Gava, ew kesê ku merov yekcaran gazi dîke û dengê xu drêji aliyê (wi - wê) di-ke, li paş navên wan ji boy mêr an (O) û ji boy jinan (Ê) timn.

NOLA:

ZEXMO - JIHATO - BAVO - RINDO - ZEYNÊ - BÊRIVANÊ - DELALÊ - GULÊ - ASÊ-

D- Ku navên van kesan bi zîmanê ARABan be ji bin vi babeti tenê gazikirin.

AHMEDO - MEHMEDO - OSMANO - WEYSELO - û gelek car ji (bi şîrani) bi-navên wan ê kurt ji têne bankirin (gazikirin).

NOLA:

AHMO - MEMO - OSO - WEYSO - REMO - HEMO

Navên jinan ji weke mêran têne gazikirin li dews, O, Ê tê danin.

NOLA:

AYŞANÊ - NÛRANÊ - KEZIBANÊ - ZELIXANÊ - AYŞÊ - NÛRÊ - KEZÊ - ZELXÊ

E- Li aliyê din, di zîmanê Kurdi da her nav ya nêre ya mê ye weke zîmanê German û Îngilîz na belî tê tune. Yani (NÊRMÊ = NÊRMO) tune(*).

Her merovî, her terş û her tîşt ya nêre ya mê ye.

NOLA: *Wi bir - wê bir - wi rijand - wê rijand - wi hezkir - wê hezkir - wi keviri bine - wê darê bîbire - wi deri bigre - wê şîbakê veke.*

Ji wê keçîkêra bi bêje, gazi wi kurîki bike, wê meinê rîşme bike, li wi hespi sîwarbe, here ser wi xanî ya, têkeve wê malê, wi tevri bibe, wê bêrê bine, wi kerî hefsarke, wê mankerê berde, min ji wîra got, min jîwêra got

Wê penûsê bide min ez pê bi nivîsim.

Wê kaxîzê dirêji min bike.

(*) Hew di pîranîyêda nêr û mêti ji ser hev nayên gerandin.

Wê lîhîfê rake, wi balivî deyne.
(Wê mîrîşkê - wi diki) jî pinê berdîm (derine).
Wê şîşê û wi çoyî bervî min bike.
Ez wê hêkê naxum, ezê wi goştî bixum.
Lî wê Otomobilê mêzebîke çer (çawa) zu dîthere (diçe).
Lî wi balafîrki mêze bike çiqasa bîlînd dîfire.
Bala xu bîde! Hesp ê reşboz jî meina sorboz zêdetîr dî beze.
Se ê reş jî dêll a gewr notîre (saldîrgan, kavgacı).
Va keçîka jî vî kurîki buçûktîre.
Va 'pîrîka jî vî kalîki mazîmtîre.
Va kurîka jî vê keçîkê mazîmtîre.
Va kalîka jî vê pîrîkê bîçûktîre.
Ev kera jî vê mankerê bezatîre.

Gava ku navek tê hildan nêr û mêti bîvî babetî jî têne belikîrîn:

a- Lî ser navên yekani

doktoreki baş	erkek bir doktor
doktoreke baş	kadın bir doktor
berxeki hîlî	emsalına göre erken doğmuş erkek kuzu
berxeke vîmî	emsalına göre geç doğmuş dişi kuzu
kevîreki gîran	agir bir taş (erkek)
dareke bîlînd	yüksek bir ağaç (dişi)
çiyaki bîlînd	yüksek bir dağ (erkek)
deşteke fre	geniş bir ova (dişi)
hespeki beza	erkek bir at iyi koşan
mehîneke beza (avîs)	koşan (gebe) bir kısrak
kurekeki jêhat	oğlan çocuğu yetenekli
Keçîkeke rînd	kız çocuğu güzel
geli ki kûr	derin bir vadi (erkek)
besteke teng	darbir dere (dişi)
mazubaneke bernas	erkek ev sahibi tanınmış
malîvaneke jêhati	hanım ev sahibesi yetenekli (gayretli)

b- Lı ser navên pířani

hespên kurík	erkek çocuđun atları
hespên keçíkê	kız çocuđunun atları
kârên Soro	Soronun ođlakları
moriên Sinemê	Sinemın boncukları
pırtúkên Zexmo	Zexmonun kitapları (erkek)
penûsên Nermê	Nermênın kalemleri (diři)
kevırên bınerdê	yeraltı taşları
kevırên rû erdê	yeryüzü taşları

PRONOUN (İ)

Lı dewsa navên nêr dı yekani ya da (i) ci dıgre. Dı nava gotınara ewê bê hınkırın.

1- Beran i lı kîderê ye? (i) lı jore

2- Zerdeřt (i) lı kîderê ye? (i) lı jêre

3- Kevır ê mazın lı kîderê ye? (i) lı rexê hanêye

4- Kevır ê mazın lı kîderê ye? (i) dı devê bestêdaye

5- Deriyê bı çúk lı kîjan aliye? (i) lı aliye rohelate

6- Ga ê te ye pir naxuyaye lı kêderê mayê, gelo (i) lı kî dereye?

ke ko êji = (ezji) nazanım gumandıkım (i) lı nava naxırê ye

7- Kurê teyê bıçuk vêgavê lı kuyê? (i) lı dêbıstanêye dı sala çarandaye.

8- Beran ê kel na'lnava pêze çıma? (i) lı male ez wi alef dıkım.

9- Te hespê xu kuda řand? Mın řand mazatê nûka (i) lı frotunêye.

10- Se ê te na awte çıma? (i) lı pıřt xaniye, mın ew (ben=bend) kırıye.

11- Kânê golikê we? (i) Dı hundurdaye, hefsar kırıye.

Navên ku bı tıpa (A) dıqede, gava ku tê belıkırın dewsa (A) (Ê) dıgre

WEKE: GA (Gê bine dı nırke)

BA (Lı ber BÊ runene tuye naxweř bıkeve.)

12- Mın kurê `te ye mezın dit. (i) Lı ku bû?

(i) Lı pırtukxanê bû

(i) LI qahwexanê bû

(i) Lı diskotekê bû

(i) Lı ser zınara bû

13- rubat (i) Lı kuye? (i) Dı qefesêda ye. Kânê Gaê weyê sor?

14- (i) Dı axurda peywendkiriye. Ev kurika (pribiheşe = i pır bı heşe)

Bala xu bûdın!

15- Gazike bla RÔJHAT bê. (i) Na lı male.

16- Ez (i) bezame - tu (i) betale

Ew (i) xurte - germo (i) lı kuye

Pronoun (i) hew lı ber merov. terş û tıştı nêr dı yekani a sısyanda dewsa nav dıgre.

Jı bona navên mê naê gotın û nıvısandın.

Lı dewsa; keçikê, şıbakê û mangê naê gotın. Viya jı bir mekın!

PRONOUN (A) jı bona mêti têxebitandın. Dıvirde dewsa (i). (A) dıgre.

VEKE:

Zeynê lı kûdereye? A lı jore

Meyrê lı kûderêye? A dı xapêdaye

Mın Nermê dit.

A lı kûderê bû? A lı ser kaniyê bû

A lı bin darê bû

A lı ser cunya bû

Nêr û mêti na ê belı kırın. Dı pırani ê da nêr û mêti jı serhev naên gerandın.

WEKE:

Ew merovan jı kûdatên (jı kûdere tên)

Ew zarûk ên kijan dıbıstanêne?

Va hespan we jı kê kırın?

Vaya pezê Kêye?

Îro Bêrivan dereng kêtın (dereng hatın).

Naxıra gund bı dûr kêt.

Barê Keran (50-60) kg.zêdatır nabe.

Me colek bızın frot.

We kerik pez stand.

Lı beyaran kesên zengin BOŞek deve (boş=sürü) xwedi dıke.

FROŞKAR, gelek car lı dıkanan rûdının.

Muri, durîê xebatêne: karınca çalışkanlığın simgesidir

Ķerên Qıbrısê navdarın.

Kûçıkên şıvanan zahf nojekın.

Çêlên pısıkan çavên wan dereng dı bışkıvın.

Cewrên kûçıkan zu mazın dı bın.

Golıkên mangan bı şır gır dıbın.

Payızê legleg dıçın erdê germ.

PRĀNĪ A NAVAN

Dı zımanê Ķurdida lı pişt nav (an) tê danin û ya tê gotın û prani tê beli kırım.

WEKE:

YEKANI

merov = mirov

mêr

jın

keç

kur

kej

bêrti

dodiki

kurd

fırk

ıngiliz

Nevi

Nefsi

sweydi

kevır

dar

gund

bajar

PRANI

merov an = morıvan

mêr an

jın an

keç an

kur an

kej an

bêrti yan

dodiki yan

kurd an

tırk an

ıngliz an

Neviyan = torun

Nefsiyan = üvey evlat

sweydi yan = İsveçliler

kevır an

dar an

gund an

bajar an

NOT:

Ku nav bı îipeke DENGDA bıqede dıber (an) tıpa (y) ci dıgre.

weke: Swedi - Swedi yan

KURTIK: ÖZET

Lı ser navên nêr û mêti yên bê pêvêk

<i>NÊR</i>	<i>MÊ</i>	<i>ERKEK</i>	<i>DIŞI</i>
mêr	jin	erkek	kadın
kur	keç	oğlan	kız
zava	buk	damad	gelin
ap	met	amca	hala
xal	xalti	dayı	teyze
ti	gorım = xwemêr	kayın birader	görümce
bra	xwe. xuşk	erkek kardeş	kız kadeş
pısmam	dotmam	amca oğlu	amca kızı
bav	dê	baba	anne
bavmari	dêmari	üvey baba	üvey anne
xezur	xwesi	kayın peder	kayın valide
bûr	jin xwe	kayın birader	baldız
beran	mi	koç	koyun
maz	bzaştır	3 yaşında koç	3 yaşında keçi
hogeç	berındır	2 yaşında koç	2 yaşında koyun
nêri	bzın	teke	keçi
hevûri	bzaştır	3 yaşında teke	3 yaşında keçi
lok	arwane	erkek deve	dişi deve
cıdan	menci	2 yaşında erkek	2 yaşında dişi deve
ga	manga	öküz	inek
cwanga	nogın	iki yaşında erkek ve dişi (öküz - inek)	
kêr	manker	eşek (erkek-dişi)	
rubat	kewamari	keklik (erkek - dişi)	
se	dêl	köpek (erkek - dişi)	
hesp	mein	at (erkek - dişi)	
dik	mrişk	horoz	tavuk

ADJECTIF

ADJECTIF: Hal û hebabên navan beyan dîm.

Weke: mênîkê dirêj, jînîka zengîn, zlamê zexm, kalê rispi, xaniyê zer, keça porzer, hespê beza, triyê nav reza, berx~en kêsat, karên qelaw, xaniyê bîlind, mamostayê zana, manga reşbelek, ga ê beş (eni spi), cehê xawuz, canûye vîrni, xwarîna erzan, ava şoli, sola zexm, havîna germ, bejna zîrav, karkîrên jêhat, çavên şaş, bruyên reş... û êdîm

Adjektîfên nişandayi:

ev = vi:bu

Jî bona navên nêr texebîtandîm: vi kurîki, vimênîki, vi kevîri, vi nani,... û êdîm.

ya (ev) tê gotîm libelê nêr û mêtî jihev naên gerandîm.

ev = vê:bu

Jî bona navên mê tê xebîtandîm: vê keçîkê, vê darê, vê avê

va: (şu) yekani

Jî bona her navan tê xebîtandîm: va kurî ka, va keçîka, va mênîka, va jînîka, va kevîra, va dara, va nana, va ava, va bajara, va gunda.

van: (şunlar) prani

vân zarokan, van berxan van feraxan, van şîbakan, van derîyan, van hespan, van mîrîşkan, van xaniyan... û êdîm.

VERB

ÇÊBÛNA VERBAN

1- Dı zamanê Kurdida brek VERB paşya wan bı bêjeya (IN, ÎN) û ya ÛN dı qede.

WEKE:

çûyin, rûniştin, lêxistin, revandin, hebûn, tunebûn = (xela:kıtlık), su: sûyin, dandanin, hatin, gotin, xwwarin, vexwarin, kirin, vekirin, tevizandin, zıvirandin, rabûn, rûniştin...

2- Ger pasya verb bı tipek (bı deng = dengda) bı qede wê gavê dıber (IN Û YÛN) tıpa (Y) ci dıgre.

Weke:

ÇÛYIN, MAYIN, PÛYIN, PAYIN, ZAYIN... û ê dın.

3- Ger dı verbda tışteki êdın û keseki êdın têkil bıbe paşya wi verbi bı (KIRIN) ê dıxede.

WEKE:

alefkirin, berhevırin, azadkırin, avakırin, alikarin, blindkırin, brındarkırin, çekırin, qurçkırin, devxwarkırin, hustuxwarkırin, deynkırin, gazıkırin, hulkırin, gırkırin (nahısat dınlemek), heşyarıkırin, hinkırin, karkırin, fehedkırin (fedıkırin, şermkırin), jankırin, ji birkırin, lıhevıkırin, pertalkırin, peydakırin, qalkırin (sözetme' ,bahsetmek), qımıkırin (yemek, yetınmek), pêkırin, tırşkırin....

4- Ger dı verbde kesek têkil nıne paşya wi bı (BÛN) dıqede.

WEKE: aştıbûn, heşyarbûn, têkılûn, xûzbûn, xulımaşbûn, zanabûn, rabûn, hêlbûn (sallanmak, (hêlkan=salmak)).

5- Brek verb bı vi babatên jêrin çê dıbin.

dan	dayın-	(ez dıdımete)
çûn	çûyin	(tu dıçe)
man	mayın	(ev mêrika piri xureye tışteki ji ber wi namaye)
bezin	bezandın	(cv hespa zû dı beze)
barın	barandın	(berf û baran dıbare)

şewtin	şewitandin	(agir bî dahlê ket gelek dar şewitin)
anin		(te pirtûka min ani)
tirsin	tirsandin	(zarûk ji agir dî tirsîn)
pîrsin	pîrskirin	(mamosta ji suxteyê dipirse)
kirin		(ez çûme sûkê min kinc kirî)
weşin	weşandin	(Mîn dar weşand fêki jê haten xwar)
grin		(Qıçık ên lî şîr ko birçi dibîn dıgrin)
sûn - sûtın	suyun	(qesab Kêraxu dîsû)
drûn - drûtın		(terzi kınca dîdrû)
sotin		(bî soje)

VERB: Dî peyivandinê û dî kirin û dî bûymêda derax dîkîn û lî ser wi hali têne nivîsandin û peyivandin:

1- Halê PRESENT:

Ez dî nivîsim, vê gavê penûs dî nava bêçiyê min daye û ez hî ser kaxîzê beçiyê xû dıgerinim.

2- Halê PAST:

gava nivîsandimê nû derbas buyê: Mîn nivîsand.

3- Halê PRESENT PERFECT:

Dî pê nivîsandinkê pîr derax derbas na bûye: Mîn nivîsandiye, dî ber vê deraxe mîrov dîkanîna bêjin, ez lî nivîsandimê bûm.

5- Halê FUTURE:

Mîn hêj ne nivîsandiye lê belê ezê dest pê bikim. Ezê binivîsim.

6. Halê (KO-KU):

Ko ez binivîsim, ko mîn binivîsanda.

7- Halê xwestinê istek

Ez dîxwazim binivîsim, mîn dîxwest binivîsim.

8. Halê KANÎN:

Mîn dîkanîba binivîsa, ez dîkanîm binivîsim.

9- Halê XWZEÎ: Arzu

Xwezi ez binivîsim, xwezi mîn binivîsa.

Dî zîmanê Kurdîda VERB jî reha xuda du babetin: "VERB TRANSITİVE (geçişli fiil), VERB İNTRANSITİVE (geçişsiz fiil)". Çıqasa VERB hene jî van herdu babetan dî yekîda ci digre. Jî vana çend wekok (örnek) lî jêr hatne nivîsandin.

1- TRANSİTİVE VERB:

Kırım, xwarın, vexwarın, daym, standm ûwd,

2- İNTRANSİTİVE VERB:

Hatın, çûyın, Rabûn, bezandın (bezîn))... ûwd.

Lı ser kışandına VERB an çar verb berçavi hatme kırım:

xwarın

kırım

hatın

çûyın

NOT: KANIN: Dı zımanê Îndû awrupai da "kan, can" tê gotın. Dı zımanê DUMİLİ (ZAZAKİ) da mım (KENA- NÊKENA) tê gotın. Dı Kurmanciyeda dı nava çemberek tenk da KARİN tê gotın ev gotına ji 'KANİN hatiye guherandın bûye 'KARİN. Gotına rasti 'KANINE.

ÎNFÎNÎTÎF

VERB

hat

hatın

(kervanê me hat)

çû

çûyın

(kuruk çû)

kır

kırım

(karkır kâr kır)

bır

bırım

(te pirtuk bır)

kuşt

kuştın

(Mêrik mar kuşt)

xıst

xıstın

Keçikê stekan lı erdê xıst

ÎPRERATÎF

Bala xu bıdın! Bala xu bide mın!: ilgilen - bana bak

HEDAR!: dikkat!. HEDARBİN!: dikkat edin

WEKE:

Hedarî ser zarûkan be! Çocuklara dikkat

BINIVISE!

BUXU = BIXWE! = BIXU: EZ dıxum

BIKE!

VE XU = VEXWARIN

BIÇE = HEŖE!

BIŖEVE = KAÇ!

BIBEZE = KOŞ!

VARQIL = DUR "varqile ez bigêjimte" - Sekin bı arabiye-

BI MEŞE = YÜRÜ!

VERB = KIRIN (transitive)

Present

ez dıkım
tu diki
ewdiki

YEKANI

Past

mın kır
te kır
(wi-wê) kır

PIRANI

em dıkım
hûn dıkım
ew dıkım

me kır
we kır
wan kır

Diber Present Perfect

ez lı kırınême
tu lı kırınêye
ew lı kırınêye

YEKANI

Present Perfect

mın kırıye
te kırıye
(wi - wê) kırıye

PIRANI

em lı kırınêne
hûn lı kırınêne
ew lı kırınêne

me kırıye
we kırıye
wan kırıye

Diber Past Perfect

ez lı kırınê bûm
tu lı kırınê bû
ew lı kırınê bû

YEKANI

Past Perfect

mın kırı bû
te kırı bû
(wi-wê) kırı bû

PIRANI

em lı kırınê bûn
hûn lı kırınê bûn

me kırı bû
we kırı bû

ew li kırımê bûn

wan kırımû

Diber Future

Future

mînê bıkıra
teyê bıkıra
(wi-wêyc) bıkıra

YEKANÎ

ezê bıkım
tuyê bike
ewê bike

Meyê bıkıra
weyê bıkıra
wanê bıkıra

ĀIRANÎ

emên bıkım
hûnên bıkın
ewên bıkın

Diber Ku

Ku

ku mîn bıkıra
ku te bıkıra
ku wi-wê bıkıra

YEKANÎ

ku ez bıkım
ku tu bike
ku ew bike

ku me bıkıra
ku we bıkıra
ku wan bıkıra

ĀIRANÎ

ku em bıkım
ku hûn bıkın
ku ew bıkın

Xwestin (istek)

Xwezî (arzu)

Ez dixwazim bıkım
tu dixwazki bike
ew dixwazi bike

YEKANÎ

xwezi mîm bıkıra
xwezi te bıkıra
xwezi (wi-wê) bıkıra

Em dixwazim bıkın
hûn dixwazim bıkın
ew dixwazim bıkın

ĀIRANÎ

xwezi me bıkıra
xwezi we bıkıra
xwezi wan bıkıra

Diber kanîn

kanîn

mîn dî kaniba bıkıra

YEKANÎ

ez dî kanım bıkım

te dikaniba bikira
(wi-wê) dikaniba bikira

PÍRANI

me dikaniba bikira
we dikaniba bikira
wan dı kaniba bikira

'tu dikani bike
ew dı kanı bike

em dı kanın bıkın
hûn de kanın bıkın
ew dı kanın bıkın

VERB: XWARIN (transitive)

Present

YEKANI

ez dıxum
tu dıxu
ew dıxu

Past

mın xwar
'te xwar
wi-wê xwar

Em dıxun
hûn dıxun
ew dıxun

PÍRANI

me xwar
we xwar
wan xwar

Diber Present Perfect

YEKANI

ez lı xwarınême
tu lı xwarınêye
ew lı xwarınêye

Present Perfect

mın xwariye
te xwariye
(wi-wê) xwariye

em lı xwarınêne
hûn lı xwarınêne
ew lı xwarınêne

PÍRANI

me xwariye
we xwariye
wan xwariye

Diber Past Perfect

YEKANI

Ez lı xwarınê bûm
tu lı xwarınê bû
ew lı xwarınê bû

Past Perfect

mın xwarı bû
te xwarı bû
(wi-wê) xwarı bû

PIRANI

em li xwarinê bûn
hûn li xwarinê bûn
ew li xwarinê bûn

Diber Future

minê bixwara
teyê bixwara
(wi-wê)yê bixwara

Meyê bixwara
weyê bixwara
wanê bixwara

Diber Ku

ku min bixwara
ku te bixwara
ku (wi-we) bixwara

ku me bixwara
ku we bixwara
ku wan bixwara

Xwestin (istek)

ez dixwazim bixum
tu dixwazi bixu
ew dixwaze bixu

em dixwazim bixun
hûn dixwazim bixun
ew dixwazim bixun

me xwarî bû
we xwarî bû
wan xwarî bû

Future

Ezê bixum
Tuyê bixu
Ewê bixu

em ên bixun
hûnên bixun
ewên bixun

Ku

PIRANI

ku em bixun
ku hûn bixun
ku ew bixun

ku ez bixum
ku tu bixu
ku ew bixu

Xwezi (arzu)

xwezi min bixwara
xwezi' te bixwara
xwezi (wi-wê) bixwara

xwezi me bixwara
xwezi we bixwara
xwezi wan bixwara

YEKANI

PIRANI

YEKANI

YEKANI

PIRANI

Diber Kanîn

mın kaniba bixwara
 te kınabi bixwara
 (wi-wê) kınaba bixwara

YEKANI

me dikaniba bixwara
 we dikaniba bixwara
 wan dikaniba bixwara

PİRANI**Kanîn**

ez dikanım bixum
 tu dıkani bixu
 ew dıkani bixu

em dikanın bixun
 hûn dikanın bixun
 ew dikanın bixun

VERB: HATIN (Intransitive)**Present**

ez têm
 tu tê
 ew tê

YEKANI

Em tên
 hûn tên
 ew tên

PİRANI**Past**

ez hatım
 tu hat
 ew hat

em hatın
 hûn hatın
 ew hatın

Diber Present Perfect

ez lı hatinême
 tu lı hatinêyc
 ew lı hatinêyc

YEKANI

em lı hatinêne
 hûn lı hatinêne
 ew lı hatinêne

PİRANI**Present Perfect**

ez hatıme
 tu hatiye
 ew hatiye

em hatıne
 hûn hatıne
 ew hatıne

Diber Past Perfect

ez lı hatinê bûm

YEKANI**Past Perfect**

ez hatı bûm

tu li hatinê bû
ew li hatinê bû

em li hatinê bûn
hûn li hatinê bûn
ew li hatinê bûn

Diber Future

ezê bî hatama
tuyê bîhata
ewê bîhata

emên bîhatana
hûnên bîhatana
ewên bîhatana

Diber Ku

ku ez bîhatama
ku tu bîhata
ku ew bîhata

ku em bîhatana
ku hûn bîhatana
ku ew bîhatana

Xwestin (istek)

ez dixwazim bê (werim)
tu dixwazi bê (were)
ew dixwaze bê (were)

em dixwazim bê (werim)

tu hati bû
ew hati bû

em hati bûn
hûn hati bûn
ew hati bûn

Future

ezê bê = ezê werim
tuyê bê = tuye were
ewê bê = ewê were

emên bê = emên werim
hûnên bê = hûnên werim
ewên bê = ewên werim

Ku

ku ez bê = ku ez werim
ku tu bê = ku tu were
ku ew bê = ku ew were

ku em bê = ku em werim
ku hûn bê = ku hûn werim
ku ew bê = ku ew werim

Xwezi (arzu)

xwezi ez bîhatama
xwezi tu bîhata
xwezi ew bîhata

xwezi em bîhatana

PARANÎ

YEKANÎ

PĪRANÎ

YEKANÎ

PĪRANÎ

YEKANÎ

PĪRANÎ

hûn dıxwazın bêñ (werın)
ew dıxwazın bêñ (werın)

xwezi hûn bıhatana
xwezi ew bıhatana

Diber Kanîn

YEKANI

ez dı kanıba bıhatama
tu dıkanıba bıhata
ew dıkanıbabıhata

Kanîn

ez dı kanım bêñ (werım)
tu dıkanı bê (were)
ew dıkanı bê (were)

PIRANI

em dıkanıba bıhatana
hûn dıkanıba bıhatana
ew dıkanıba bıhatana

em dı kanım bêñ (werım)
hûn dıkanım bêñ (werım)
ew dı kanım bêñ (werım)

Verb: Çûyin (intransitive)

Present

YEKANI

ez dıçım (dıherım)
tu dıçe (dıhere)
ew dıç (dıhere)

Past

ez çûm
tu çû
ew çû

PIRANI

em dıçım (dıherım)
hûn dıçım (dıherım)
ew dıçım (dıherım)

em çûn
hûn çûn
ew çûn

Diber Present Perfect

YEKANI

Ez ı çûyınême
tu ı çûyınêye
ew ı çûyınêye

Present Perfect

ez çûme
tu çûye
ew çûye

PIRANI

em ı çûyınêne
hûn ı çûyınêne
ew ı çûyınêne

em çûnê
hûn çûne
ew çûne

Diber Past Perfect

ez li çûyî nê bûm
 tu li çûyî nê bû
 ew li çûyî nê bû

YEKANIPİRANI

em li çûyî nê bûn
 hûn li çûyî nê bûn
 ew li çûyî nê bûn

Diber Future

ezê biçûyama
 tuyê biçûya
 ewê biçûya

emên biçûyana
 hûnên biçûyana
 ewên biçûyana

Diber Ku

ku ez biçûyama
 ku `tu biçûya
 ku ew biçûya

ku em biçûyana
 ku hûn biçûyana
 ku ew biçûyana

Xwestin (istek)

ez dixwazim biçîm (heřim)
 tu dixwazi biçe (heře)
 ew dixwazi biçe (heře)

YEKANI**Past Perfect**

ez çûbûm
 tu çûbû
 ew çûbû

em çû bûn
 hûn çû bûn
 ew çû bûn

Future

ezê biçîm (heřim)
 tuyê biçe (heře)
 ewê biçe (heře)

emên biçîn (heřin)
 hûnên biçîn (heřin)
 ewên biçîn (heřin)

Ku

ku ez biçîm (heřim)
 ku `tu biçe (heře)
 ku ew biçe (heře)

ku em biçîn (heřin)
 ku hûn biçîn (heřin)
 ku ew biçîn (heřin)

Xwezî (arzu)

xwez ez biçûyama
 xwezi tu biçûya
 xwezi ew biçûya

PÍRANI

em dıxwazın bıçın (heřın)
hûn dıxwazın bıçın (heřın)
ew dıxwazın bıçın (heřın)

Diber kanîn

ez dıkaniba bıçûyama
tu dıkaniba bıçûya
ew dıkaniba bıçûya

em dı kaniba bıçûyana
hûn dı kaniba bıçûyana
ew dı kaniba bıçûyana

YEKANI

PÍRANI

xwezi em bıçûyana
xwezi hûn bıçûyana
xwezi ew bıçûyana

Kanîn

ez dıkanım bıçım (heřım)
tu dıkanı bıçe (heře)
ew dıkanı bıçe (heře)

em dıkanın bıçın (heřın)
hûn dıkanın bıçın (heřın)
ew dıkanın bıçın (heřın)

ADVERB

ADVERB: Hal û hebabên verb an nişan dîdîn, dîbîn serçim ên weke lı jêr hatiye nıvısandın.

I- (CI = ŞÛN = DEWS + WAR) NİŞAN DİDE.

pêşi	ön
pâşi = dawî	sonuç = son
pêşde = pêjde	önc (pêjde were)
pâşê	sonra
lı pişt	arkada
berg	ön taraf
şûnda = şûnve	geride
lı pişt hev	peş peşe
vırde	buraya
wêde	oraya
lı hundur	içeri
lı ba hev	bir arada
lı bazarê	pazarda
lı hember hev	karşı karşıya
lı kêlek hev	yan yana (aralık, yanı başında)
wır - lıwır	orası, orada
lı tenişt hev	yan yana (temasta)
dor	etraf

(Hiv lı dor erdê, erd lı dor roç doş dıbe)

lı dorhev =	Birbiri etrafında
lı dor xu =	kendi etrafında
bı ser heve	biri birine bitişik yerler

(Bı ser heve çû ji ber çavan wenda bû). Kesiksiz gitti, gözden kayıp oldu.

ji vır û wêda	şurdan burdan
ji vırû wêda hatın serhev	şurdan burdan bir araya geldiler

dıwıra	burdan
dıwıra	oradan
wêda	o tarafa
wada	şu tarafa
dı bera	önünden
dısera	üstünden
bervi	bir yere yönelik = Bervi mın were - bervi here
pêrgi	karşılama = pêrgi xuşka xu here
kúda	nerde
kí derê	nereye
lı kí derê	nerede
lı kú	neresi
lı ser hev	üst üste
lı rêzekê	bir sırada
lı tûşekê	bir hizada
dûr, dûrihev	uzak (biri birinden uzak)
nêz, nêzik	yakın (nêzihev)
lı kîjan ci	hangi yerde
lı ciê kê	kimin yerinde
lı şûna kê	kimin yerinde
lı dewsa kê	kimin yerinde
lı warê kê	kimin yerleştiği, konakladığı yerde
lı kîjan wari	hangi yerleşim, hangi konaklama yeri

NOT:

WAR: Konaklama yeri, karargah

WARGE: terk edilmiş yerler - harabeler, tarihi yerleşim yerleri

WEKE: GORDION nêzi Ankara = ENGÛRÎ, lı ROAVAİ POLATLI yê GOR A MIDAS, Serdare FRIG lı wê derêye. Gava ku MİDAS mırıye FRIG lı a jı wira MOZEL ek fre çekırime, ser û dora wê bı dar ên ARDÛÇ an girtine lı cem SANDUQ a TABÛT a wiji XWARIN û LIXUKIRIN û NIVİN ê wı dane ber. Dı pêr a ser û doren MOZELê bı AXê GİREK çê kırım lı nava rasta erdê. Blında wi GIRÎ 120 m. PANÎ a wi140 m.

ARKELOG a tunelek vedane haya GORa MİDAS drêji a wê 70 m. Ku bı desteka wê tunele dı grêje GORa MİDAS.

LI ROAVAĀ GORê WARGeki FRĀKĀ ya yı mazın heye dı çaxa MĀDASda BAJAR eki mazın bûye.

DARA- KALê KURDan çaxa ku ji İRANê haya PELEPONEZê dıbin destê wi da bû. Ev bajara ji bona GORa MĀDAS GORDĀN yani pêşıye me KURDa lı wê derê GOR dıtme û navê wi BAJARĀ GOR-DĀN danine.

DARA cv BAJAR a VEHERANDĀye (onarmış) û lı wir WARCĀ bûye. SARAYê ku DARA çêkırınc, hin ji diwar ên wan lı GORDĀNE beline. (Ku rê a we bıwrıkeve bala xwe baş bıdınê!)

2- DEM NĀŞAN DIDIN:

dem	zaman
her dem = tum û tum	her zaman
dem be dem	zaman zaman
demc kê	bir zaman
dema berê	önceki zaman
demekê şûnda	geçmiş zaman
gav	adım (zaman ölçüsü)
gavekê	kısa bir süre (bir adımlık)
vê gavê	bu anda
bist	20 sayısı (zaman ölçüsü)
bistekê	20 sayılık bir süre
hema - Tavil	hemen -derhal
iro	bugün
sube	yarın
du sube	öbürsü gün
sê subê	üç gün sonra
çar subê	dört gün sonra
penc sube (naê gotın)	bu tür gün belirtisi beşincide durur.
do	dün
pêr	evvelsi gün
pıtırpêr	dağa evvelisi gün
par	geçen yıl
prar:	iki yıl önce (önceki yıl)
cergi	denberi

dom	dem = sürekli
heftroj şûnda	bir hafta sonra
panzdaki	15 günlük
mehekê şûnda	bir ay sonra
heftê paşin	son hafta
nivro - dîber nivro	öğle zamanı - öğleden önce
dîpê nivro - pîşt nivro	öğleden sonra
ber evarê	akşama doğru
drêjiya roê	gün boyunca
işev	bu gece
drêjia şevê	bütün gece
dîberi berbangê	şafaktan önce
serê subê	sabahın köründe
dîber rojhelat	gün doğmadan
evar, evari	akşam
şev	gece
nivê şevê	gece yarısı
dan	günün bölümleri
danê subê	sabah faslı
danê nivro	ölen zamanı
danê êvarê	akşam faslı
zû, zûzû	çabuk, çabukçabul
hêdî, hêdî hêdî	yavaş, yavaşyavaş
dereng	geç
nîşkavde	ansızın
hin, hingî	den önce
hinga, hengê	o zaman
kinga, kengê	ne zaman
heya	taki, ... e kadar
carekê	bir defa, bir keza
yek caran	bazen, arada bir
ijar, vêcar	bu defa, bu kez
çend caran	bir kaç defa

du caran, sê caran, çar caran...

dıber	önce
dıpêra	sonra
kengê	ne zaman
anko (anuka)	şimdi

3- HAL NİŞAN DIDE:

şiref	öğrüt
rahaî	rahatlık
rahaî-retê	rahat
zahmetî	zahmet, zor
zahmefî	zorluk
hedarbın = balaxwe bıdın	dikkat edin
bêkêri	beceriksizlik
bêdengi	sessizlik
qenc rınd	güzel
qenci = rındi	güzellik
raştî	doğruluk
þisi	kötülük, pislik
çê = çêyi	iyi = iyilik
xêrxwazi	iyilik sever
nıfır	beddua
ûd	ısrar
doz	dava = sorun
sur û saw	saygınlık ve korku
şayış	endişe
guman	tahmin
şık	şüphe
tevloke	tehlike
bêhûde = beyhûde	boşuna
destûr	izin
desturdayi	izinli, serbest
alikari	yardım, taraf tutma

þigari	maddi yardım, kolundan tutma- birisinin elinden tutma
bêhemd	kendinde olmayarak
(ez bêhemd ketım)	" "
ser û si	düştüm
(zarûk lı baxçe dileyızın bla ser û siya we lı ser lı .)	koruma
hac	haber, malumat
meram	ifade
qedexe	yasak
eşkere	aşıkâr
qif	bir işe düşkünlük
lê qif	bir işe düşkün olmak
dûr	uzak
nêzik	yakın
tomêt - rûmet	ayıb - itibâr
pergal	yönetim
sazûman	rejim
berpırsyar	sorumlu
bersiv	cevab
kevnar	köhne
malofi	evcil
hêz	güc, hareket
tevgêr	davramış
bal	kuvvet, ilgi
(Bala te lêbe)	dikkatın üzerinde olsun (ilgilen)
per û bal	kanat ve kuvvet
gur	nasihat, itaat
gurkırın	nasihat dinlemek, itaat etmek

4- PİRANI YÊ NİŞAN DIDE

hemi - gışt - gıştık	hepsi
ma	kalan = kaldı
nama	kalmadı

tu nama bû (ku)	hemen hemen
ji via pêve	bundan başka
ji via pêvetır	bundan fazla (bundan daha başka)
ji viya zêde	bundan ziyade
ji viya zêdetır	bundan dahaziyade
þarek	bir pay
çiqasa	ne kadar
hewqasa	bu kadar = şu kadar
gelek	çok (sayılabilir)
pır - pırtır - pırtırın	çok (ölçülebilir = tartılabilir)
zahf	çok (ölçü ve tartısı yapılmaz)
hındık	az
çiçık	azıcık
guşiki	bir salkım
çêriki	salkımdan bir parça
famam	tamam
bes	kâfi
kulxe	sık
sêrek = vır	aralıklı (vır = yalan anlamına da gelir)
fırke	gruptan ayrı - tek başına
ez ji wan fırke ketım=	onlarla aramda aralık bıraktım
êdi	artık
(êdi ezê dest bı xwendinê bıkm)	
gel	halk, toplum
gidi	makbul olmayan kişi (vay seni gidi)
sosret	acayıp, olmadık işler
Gelo gidiyano ka werın mêze bıkm çı sosret qewımıye	
tevlıhev	karışık, karmaşa

PREPOSITION = PÊVEK

lı ser	üzerinde (temas ediyor)
lı ber	önünde
lı dor	etrafında
lı pêş	önde
lı paş	arkada
pêve	yapışık
dı navda	içinde
dı navra	arada
dı serra - lı ser	üstünden (yüksekte)- üzerinde
dı berra	önünden
bı bında	altında
lı ba - lı cem	nezdinde, yakınında
lı jor	yukarıda, yukarı
lı jêr	aşağıda, aşağı
lı perê gund	köyün yanı başında
dı hundurda	içerde
ji derve	dışarda
peşda	önde
şûnda	arkada

CONJUNCTION = GRÊNEK:

çî?	ne
çawa = çîto	nastî
çîma	niçin
çîg	çînkû
ku	ki
bîçî?	kaça
ji bo çî = ji bona çî?	ne için
ji bo = ji bona	için
qey = ma qey	elbet
ji bo viya	bunun için
ji bona viya	bunun için
heya	taki
disa	tekrar
le bê	efendim
belê = herê = erê	evet
lê belê	fakat
hew	yalnız
tew = qet = (qetji = qeji)	hiç
fermo	buyurun
heg = ger = eger = heger	eğer
qaşo	sözde
tışt	şey
çik	şey
xenc, xênci viya	başka - bundan başka
û = ûya	ve - veya
hewce	iltiyac
ki	kim
kijan	hangisi

kijani	hangisi
bala xwe bîdîn	dikkat edin
mîxabin	malesef
êdi	artık
weke	gibi
mina	aynı
fena	davranışta benzerlik
nola	benzer
derxwesti	rica
dîlxwesti	arzu
mehrabani - mehriban	lütfe - latîf
wakino - wakina	şöyle
wulo	işte
wusa	böyle
wereye - werge	öyle
bla - bla sorbe	olsun - kırmızı olsun
Bla here, bla bê	gitsin, gelsin
Tu biçe bla ew varqîle	sen git o beklesin
Bla tu bê ez tîşteki dînê na xwazim.	

Sen gel başka, bir şey istemem.

Tu çî dî bêji bêje bla ew jî gotina xwe nemine.

Sen ne dersen de, o sözünden geri kalmasin.

hneka	bazısı
hnekan	bazıları
wêg ez çî bîkîm	ne yapayım ki
bî	ile

Wêg tu bî destê mîm bî keta - Wêg lî ba mîm tune ye.

Wêg ez çî bîkîm, ez na î lî wêderê bûm: Ne yapayım kî ben onada deldim.

Wêg tu bî mînra nahat. Wêg haca mîm jê tune bû.

INTERJECTION (!)

Ax, ax li min, ax daê, ax bavo, wax, way, way li min, hey,

hey lo lo, hey lê lê.

HAHO: Kuro haho bike bla di gaziya te werin.

Geli, gelo, tew tew, ûy li min, ta hû... û wek van.

Gava ko mirov li ber tîştekî di heyre ev gotman nişqavde ji devê mirovan dertê.

COMPERATÎF - SUPERLATÎF

biçûk	biçûktir	tewrê biçûk (hin biçûk)
mazin	mazintir	tewrê mazin (hin mazin)
blind	blindtir	ji hemiyar blind (hin blindtir)
rind	rindtir	ji hemiyar rind (hin rindtir)
gir	girtir	ji hemiyar gir (hin girtir)
delal	delaltir	tewra delal (hin delaltir)
pêş	pêştir	ji hemiyar pêştir (hin pêştir)
zêde	zêdetir	zêdetirin
pîr	pîrtir	pirtirin
zirav	ziravtir	ziravtirin
qelaw	qelawtir	qelawtirin
drêj	drêjtir	drêjtirin
qenc	qencir	qencirin

HEVOK : CÛMLE

Beyanatek bi serê xu, bi HEVOK an destdan dide.

Dî nava hevokanda: (GOTIN - NAV - PRONOUN - AJEKTÎV - VERB - ADVERB - PREPOSITION - CONJUNCTION - INTERJUCTION - COMPERATIF) hemî cîyê xu dîgrin û HEVOK ji vana ji hev te danin.

WÊJEya bê kêmasî bi hevok ên baş û bê kêmasî ji hev tê danin.

WEKE:

1- Ez û tu bi hevra dîçim bazar a ser girti.

2- Du roj şûnde ezê bêm ba te.

3- Zarûk ên me li dêbîstanan dî xûnin.

4- Avaiya welat an bi xebata karkurên wi welatî bi ser dî keve.

5- Kî dî bêje çî bla bêje ez ji gotin xu venagerim.

6- Têvgêra baş, hêza giran fûmeta merovan zêde dîke.

7- Merov ên heşê wan li serî be çêyî û xerabiyê zû ji hev dîgerine.

8- Merovên bi heş ked a xwe ber hawa nakin û yar û nayarin xwe rind nas dîkin, kêmasî tum ji wan dîr dimine.

POSITÎVE

kirin

hatin

çûyin

emên biçin

emên bêin

ez dixum

ez vedixum

NEGATÎVE

na'kirin

na'hatin

na'çûyin

em naçin = em naherin (narin)

em nayên

ez naxum

ez venaxum

1- Dî virde NA tê pêş verb û negative çê dibe.

2- Gava ku gotinêde emir hebe hinga li dewsa (NA) (ME) tê danin.

WEKE:

bîke

meke

bê (were)

me yê

bîçe (hefe)	meçe (me'ê)
bî xu	me xu
ve xu	ve me xu
rûne	rû mene
îabe	ra mebe
bî xebite	mexebite
bî qaqiçe	me qaqiçe
bî xûn e	me xûne
bî mize	me mize

NOT: Gelek car li dewsa NA, NE tê devgerandin (telafûz kirin), û na'rast jê çê dibe.
weke: zanin: bitmek

ez nezanim : ben bilgisizim : cahilim

ez nazanim : ez xu li naz dixim : ben nazliyim. Dîvir de devgerandina rasti, di nav-
bîra (A ÛE) de dengê gerek ew denga bî apostrofkê emê ji hev bigerin (A').

Ez na'zanim - ez na'kanim - bla ew ji wêderê VENA'GERIN

bla ew NA'XUN

bla ew wi kari NA'KIN û êdin.

HAWANDIN: Barındırmak, sakinleşmek

Ez zarûkên xu dihewim.

Tu'terşên xu dihewine.

Negative: Kesên çikos tu kesan li mala xu NA HEWÎNE.

TEBITANDIN: Bir yerde sebat edip durmak

Kesên herpirsyar gerek li şûna xu bî tebitin

Negative: Ev zarûka qet li ciki NATEBITE.

QIRQILANDIN: Tedirgin olmak

Kesên dema rûniştinawî kêm be, xwediyê mafê ûdê bîde ser, ji bona rûniştinê, wê
gavê kesê rûnişti li şûna xu pîr di qirqile.

Negative: Ê ku bîhna wan fre be pîr NA QIROILE.

VARQILANDIN: durmak, durup dinlenmek

Em iro pîr xebitin, ji nivro şûnde, em ên warqilin.

Negative: Sinem pîr jêhatîye sube haya evarê qet VAR NAQILE

PIRS, PIRSKIRIN

Dî zamanê Kurdi da pîrskîrîm ya FONETIK e û ya bî ADVER Bê nî pîrskîrîmê belî dibe.

WEKE:

GOTIN a RAST

Serdar lî malê

Tu çûye wê derê

Te bêndera xu rakîriye

Te taştê xwariye

Maldar jî sûkê hatiye

We nanê xu pîjandiye

Te goşt braştiye

Mîrişk a te hêk a xu kirîye

Çîma tu jî derveye?

Tu kûda dîçî?

Ew lî ku (lî kiderê) ye?

Hûnê çawa herîm (bîçîm)?

Tu çî dîkî?

Ew çîqasa dîxwaze?

Hûnê bîçî herîm (bîçîm)?

Tu bîçî dîde?

Tu jî çî kê mî (nakî = nakê)?

Kengê tuyê bervî me bê (were)?

We zarûk ên xu çîma na`dan xwendîmê?

Hûn ên çî gavê bhen (werîm)?

Xwediyê malê lî kûye?

We jî boy çî zarûk jî ser bênderê anîm?

GOTIN a PIRSÊ(?)

Serdar lî malê?

Tu çûye wê derê?

Te bêndera xu rakîriye?

Te taştê xwariye?

Maldar jî sûkê hatiye?

We nanê xu pîjandiye?

Te goşt braştiye?

Mîrişk a te hêk a xu kirîye?

WÊJE A KURDAN

(edebiyata kurda)

Û

DÎROK A WÊ

Netewaên rû erd ê her yek dixwazın ku zımanê xu li ser karan bi xebitine û pêşve bibin, hûn di zanin; komalên merovan ê ku pêşde hatine rû erdê û derbas bûne, bi nêçirvani rojên xu derbas kirine û zik ên xu bi nêçirê têr kirine, bi kivilên nêçiran ji xu ji sar û saqamê hemet kirine û ji tîrsa terşên kovi ên nojek di şikeftên zanaranda û di kovikên daranda (darên hundirê wan qawîş) radizan.

Di nava van komelan da gotin pîr hindik bûn. Gotinê zêde nahewceyê wan bû. Di deraxek drêjû freda ko komelên merov an serdews bûn (medeni bûn). Di wê çaxêda zımanên wan ji roj be roj pêşve çû û gotinên wan ji li hev zêde bûn.

Çaxa ku merov li rû erdê belav bûn û ji komeltî derbasi netewa bûn, her netewa li ser zımanê xu xebitin, gotin li hev zêde kirin û haya ev tipên nivisok an ku iro di destê medaye gelek babelên nivisokan çê kirine. Di ber derxistin a kaxîzê; li ser kevîran- li ser heriri- braştî û li ser çermên ga û manga û xezalan gotin û beyannameyên xu di nivisandin.

(Pîr = Pêxember) ê me Kurdan zanaê mazın. Zerdeşt ê zana, pîrûk a xu a mazın (Zendawesta) li ser çermên bistûçar manga nivisandi bû û di vê pîrûkê da rê rasti raberi geli kesên rû erdê kirî bû. Haya OL a islami zendwesta li rû erdê bê hempa bû û wêje a zımanê Kurdi bi zendawestave û jê virde ji gelek peşve çûbû. Gava ku islamiyet çê bû Arab an, ji bona belavkirina dinê islami, (lê belê dibin siya dînde çavên xu bera ser zengîniya Kurdistanê dabûn.) û li ser viya bi xîşmekî giran êriştî ser Kurdistanê kiribûn, van êriştana gelek car dom kir û pîr xûn rûjya, li dawiyê Kurdistan kete bin destên Arab ên mûsliman.

Kurdan, OL a islami bi rhati û xweşi pê bawer na'ndibûn. Çiç: OLa islami ji bona çêya komelên merovan ji gotinên zerdeşt zêdtr tûstek na'ani bûn Kurdistanê, gotinên li ser OLa islami ku Arab an di gotin, di beri wan, hemi di zendawesta da hatî bûn nivisandin.

Li dawiya bîndesti yê, Arab an Kurdistan talan kirin, haya Kbût ê zerdeşt, ku ew Kbût a bi dur û gewher hatî bû xemilandin.

Kbût, li ser îşaret a xelife Omer bi şûr an bi çar pertal an kirin; du par da ser leşkerên xu, parek Omer ji xura girt; parek ji bona Beytullah (mala xuda!) brin Arabistan. Zendwesta ji şewitandin, ku komela merovan gotinên Zerdeşt ji bir bîkin û gotinên islami ci bigrin.

Ji vê rojê şûnda çandîniya Kurdan ji ketî bûn bin çandîniya Arab an û êdi na'dixwestin çandîniya Kurdan peşve biçe. Lê belê çandîniya Kurdi wer fre hatî bû danin

ku di serra 1400 sal derbas bûye hin ji graniya xu hemet dike. Ku di vê dem a dirêjda gelek netewa ji bûnde wenda bûn û gelek ji bûne Arab.

Xelife Omer gava ku bi leşkerên xwe ket Mîsrê ew der ji bin dest kir û liaya wê rojê çiqasa pirtûkên zana yê "ku li ser Pîpirûs hatî bûn nivîsandin" ku hin û hin ji Arab na'gihîştine vê zana yê, Xelife Omer ew pirtûkan hemî di dirêji a mehekê da. di Kulxanê hammamanda şewitand. Iro ji belkî ji me şunda ji gelek merovên zana vê kêmasiya ku Omer Ibni xetab kirîye ewên na'kanî bin tije bikin.

Omer Mîsr ji li ser babet Kurdîstanê talan kir; ji bona xu û serek ên leşker ên xu û ji bona mala xu-DA bîrin Arabîstanê! Ceng a îslamî di binê perda OL de gelek car ji bona talan bû. Hz. Muhamed bi xu jibona şêrgîn bûna leşker ên xu ev hevoka gotiye. (Xenîmetên herbê helale!) Bala xu bîdnê!

Arabên biçim çiyê ku hin navê îslamîyeta na'bihîstiyê û bawerîya wan tuneye bi îslamîyetiye, Arabên bi navê îslamîyeta ewên wan bikujin, malên wan talan bikin û va mala ewê li Araban helal be(!). Va tevgêr a dûrî î heşê merovaye Arab di bin siya OLde tum li havil a xu gerya bûn. Iro Sedam Husên weke Omer Ibni xetab li havila xu dînire û ji bona pêtrola Kûrdîstanê zorek zahf daye ser Kurdan, tu çeyê ji bona wan naxwaze. Bî mirina me, sedam û Omer kê m û zêde tîştêk di nava wande tuneye, ji boy Kurd û Kûrdîstanê.

Kurd 1400 sal herê li ser zengîniya xu hatî bûn kuştin. Iro ji disa ew doz a ye Hz. Muhamed hevokên wi dinê ji heye (Di rê a OL belav kirine de zor tuneye) ev her du hevokên Hz. Muhamed pir pêş paşi hev tî.

Li aliyê dî "Dindarên derwîn" ev zorana anî bûn. (Her çi kes ên ku biben musliman gerez navê xu bi navekî Araba bi guhere).

WEKE: Hû - Minh bibe Hasan Husein, Ali - Kirkor - Pier - Hans - Mery - Niko - Paulof bibe Nazim - Kazim - Kenan - Hasan - Meryem - Mahmut.

Ev rewşa ji bona OL gelek Kêmasiye ev OL a ku em pê bawerîn, ji ba xuda daniştîye serê Hz. Muhamed, ji bona gelê rû erde, ne hew ji bona Arabaya ye û Arab na'xwediye ola îslamîne. Xwediye ol, xudaye û xuda na Arabe. Navê wi li sere (xudaye), Kesek ser wîra tuneye. (Bawerî a me ev).

Di vê nivîsoka kurt de, em vê rastiyê debêjin. "Her çiyê dixwazim bîbin îslam, ji kîjan geli dibê bla bibe bi nav û dengê xu ku laz bike kane bibe musliman"

Dindarên derwîn derewek dinê mazî kirine (Quran xenci zîmanê arab an bi tu zîmanan nayê nivîsandin.) Hemi muslimanên zana di zann ku, Xelife ê çarin Osman hemî gotinên Hz. Muhamed da hev û Quran da nivîsandin. Ji vê rastiyê şûnve; armanca dindarên derewîn eve ku, herkes bi arabî hin bibe û navên arabî li xu deyne bîbin arab û li rû erdê çiyê arab an fire bibe.

Arab li ser vê tevgêr a xu ji geleki peşve çûn. Gelê bakurî Afrîqa hîndek jê (Ecipt) Mîsrî dawîya mayî reşên afrîqai û berberîne. Tariq Ibni Zeyad ji berberî bû û serleşkerêkî mazî bû, Tevî bakurî Afrîqa, Ispanya ji bi navê îslamîyê bîndestî xu kirî bû.

Selahaddîn Eyubî Kurdeki navdar bû bi leşkerên xu li ber xaçokên ewropai şereki

pîr mazin kîr, rişardê şêr dîl lî ber wi gotî bû qix! (pes) û Qudûs, Mekk, Medine û hemî welatên îslam lî ber êrişta xaçok an hemet kirî bû.

Polîtîqa arabî 1400 sal berê çî bû iro disa ewc. (Gelan bîkîn arab û erdan bîkîn Arabistan). Rastî eve ku: Îro na'gelên baqurî afriqa na'jî gelên Iraq û Sûrya jî rehda na'arabî. Lê belê dîbîm çandîniya arabî da helîsin e bûne arab. Muhamed pexember bî xu jî na arabe.

ÇÎG: jî bera (kurê êş) bû, arab bî zîmanê xu jî wê berê ra dî gotî (Qureş)? Haz. Muhamed dî bî çandîniya a İbrani û arabîda gîhiştî bû û jî tofê kurê êş, torunê Hz. Êberhim (İbrahim) ê Rohai (Urfa) bû, bê şîk jî serçaviya Kurd a bu. Loma arabî jî wîra dî gotî musta arab (dîpêra bûye arab). Gerek Iraq gerek Sûrya û hemî ax û ava mezopotamya, mezra Botanê û jî berê berda welatê kurdane.

XWENDIN Û DÊBISTAN

Dî nava vê çembera şovenîstanda jî Kurdan, hebûn a gelê xu wêje a netewa ê xu haya vê rojê wenda nakîm. Dî vê dom a reşde gelek wêjekar jî Kurd an der ketîne, iro lî her derê kal û pîr û kur û keçên Kurdan bî xebatek mazîm, doza Kurdistanê dajon. Xuda hêza wan zêde bîke. Lî vê derê em navên welatperest û wêjekarên xu na nîvîsîm na'kanîm derbas bîm.

Jî vana: Ahmedê Batî, Ahmedê Cezirî, Ahmedê Xanî, Faqîh Teyran, Alî Harîrî, Temokî, Şerefîxan, Cîgerxûn ev mazîmê me, hemî xwedî diwanî û xîzmetek mazîm kurîne jî bona netewa ê kurdan û jî bona wêje a kurdan. Şîretên wan, ewên tum jî mera pêşêngî bîkîm. Hêviya me gelekî jîre. Emên gura wan bîkîn û haya roja mahşerê navên wan bî dîl xweşî û bî ser blîndî bî dîkîrinîm. Cîyê wan (cennet) buhuşt be.

Ew zêrên çîqasa temzîn

Zêrên bî sîke tum azîzîn

Ahmedê Xanê

Gotnên zımanı kurdı gelesi ji dılın:
keçikek û zılamek DÛRIK'an dı'avıjın
Serhev bala xu bidenê çı debêjin!

Keçikê dıgot:

*Ez na'jınım na'bê mêrım
Ez xweynga sê brame weke şêrın
Dozmama dwazdeh pısmama swarê hespê nêrın
Gava çavên mın lı delale mın na'keve
Her sê bra û dwazdeh pısmaman lı şoke vedışêrım.*

Zelam dıgot:

*Hey lê lê xezalêl
Tu vê sê (vê subê) weke xezala bine beriyê
Dev i lı çêrê, guh i lı gaziye, çav i lı revê
Hey lê lê xezalê*

Keçikê dıgot:

*Kaleki bavê mın heye lı ber rehma xuda û lı roja barkırınê
Sê bra mın hene dı bıh dar silhêda
Lı roja qewımandınê û kuştınê
Gava çavên mın lı delalê mın na'keve
Ezê dawa taqi yê spi bıbım Mıdyatê
Ser hoste Milko lı boyaxa reşkırınê*

BÊJEK:

delal	sevgili
lı şokê	bir suda bir tahtada ölüleri yıkama (bir anda)
vedışêrım	mezara gömerim
vêsê (vê sube)	bu sabah
binê beriyê	çölün derinlikleri

roja barkırın
bın darê sılıhe
roje qewımandın û kuştınê
taqi
hoste
boyaxa rekırınê

göç günü
silah altında
vukuat günü
beyaz patışkadan uzun entari
usta
Sevdikleri ölenler siyah elbise giyerler
Bu nedenle kız beyaz takıyı siyaha boyatacak

PEYIVANDIN

Gelo. dı peyivandin ê da çı gotın derbas dıbe? Jı vana ê ku tê heşê me, em ên lı jêr yek be yek bı nivısın.

GOTIN

Gotınên nav mala-
Hol a vala - Pûşdı Kute
got - got
gal - gal
gal - galên pûç
şor
qalkırın
hıngi qal bûye
dıkır - dıkırandin
qail bûn
ser hışkî (Têxe seri - Kete seri):
tomet
rûmet
doz
ûd
paş gotını
lı rû ken
keft xwarın (geft xwarın):
gili
lome

SÖZ

dedikodu
verimsizler
dır dır
laf
boş laf
sohbet
birinden, başkalarından söz etmek
sırası gelmişken
hatırlama - hatırlamak
(Dıkrê (wi-wê) ê xêrebe)
razı olmak
inatçı = anlaması güç
ayıb
itibar
sorun
ısrar
aleyhte konuşma
mürai
Diş bilemek
şikayet
kınamak, yaka silmek

gazınd-gazınc	serzeniş
mu'kur	itiraf
mu'kur bûn	itiraf etmek
lıxu mukurhat	itiraf etti

WEKE: Mırovın hene lı ser bawerike mazın dıxebıtın; ên ku jı baweriya wan dilêşın û gava ku jı van kesian mıroveki bı destên xu dıxın, dıxwazın ku; Rewş û weşa wan, warên wan, heval û hogerên wan bici bıkın. Jı bona van pişikın gelek car maqam û pere jı wire pêşkêş dıkın û gelek car jı işkenceke pır zor dıde Ser wi tinın halê kuştın disaji lı xu mukur nayê.

got û bêjeki	münakaşa
aza	taziye
pesın	metih
mıxabın	malesef
pesnan dıde xu	kendini meth ediyor
Merovên pıspor pesnan dıden xu	
qaqıjandın	çabalamak
Ez lê dı qaqıjım, ezê jıtera peyda bıkıım.	
telandın	pusuda beklemek
Ez lı benda wi dı telinım, jı mınra lê bê ezê heyfa kevn û nû je helinım.	
awuqandın	geciktirmek, zamanında yapamamak
Hêk, lı mırişkê awuqiye, na'kane hêka xu bıke.	
Zarûk lı jınıkê awuqiye, nakane bizê.	
Mız lı kalık awuqiye, na kane bıimize.	
buxtan	iftira
hevrenğ	monoton
yekaheng	monoton
hevgeç	ortak
dûmahin	devam, devamı
fedikırın = fehêtkırın	utanmak
şermkırın	utanmak
dojeh	cehennem
buhuşt	cennet
dıjwar - dıjwari	zorluk

hedar	dıkkat
suxre	angariye
heyber	konu
pêwist	lazım
giring	önemli
gırinde	müdür
pêkbê = pevra	birlikte
dıyarkırın	hatırlamak
beşdar	katılım
çalaq	faaliyet
beş	kısım
pijirandin	kabul etmek
peyman	waad-söz
agahdar	malúmat
gelempere	genel - unumi
cör	cins
ubor	geçim
pergal	yönetim - idare
teyibeti nemaze	özel - hususi
bercz	muhterem
nişteman - welat	vatan
bermil	varil
netewa	millet
netewayi	milli
TERS:	bir şeyin, bir hareketin aksi
(Ev kurıka piri terse tu çı dibêji aksa te dıke)	
wergerandin	altını üstüne çevirmek - alt üst etmek
vacakırın	içini dışına çıkarmak
vaca	içi dışına çıkmış
pêş pāşkırın	arkasını önüne çevirmek
pêş pāşi	" " "
(Vi kurıki kurasê xu pêş pāş lı xu kırıye)	
çepûrast kırın	sol sağ yapmak

(Vi kurikî sola xu çeprast pê kiriyê)

sero bin kîrîn

alt üst etmek

(Te stekan SERO BIN daye ser maşê)

dibar

gözle görülebilen

nedibar

gözle görülmeyen

guman

tahmin

şik

şüphe

şayış

endişe - birinden çekinmek
- korku ile karşı saygı

GOTIN:

Politika dewletên mazî gîşt DİBAR bûye tîşteki NEDİBAR û GUMAN DI ZOR-DESTIYA wande ŞIK na'hiştîye û ŞAYIŞA wan ji ji kêsên kêmtaqat û dewletên biçûk tûneye. dilê wan çer haz dîke. PERGALA wan ji lî vê BERGÊ bî çend mîrovên DEMANKIRÎ (kiralîk) dî meşînin. Jî bona EKONOMIYA xu û ji bona rehet jiyîna GELÊ xu gelek car dî nava wande CENGÊ derdixe û bîhev kuştî, dîdîm, welat xerab dîkî, xaniyan HILDİŞLİNİN (evleri yıktırıyorlar), DOZ ên wan ên mazî pê jî bir kîrîn dîdîm, weke ROBOT an wan dî xebitînin. Lî ber wê TEVLOK a bê HÊVÎ gerek mîrov HEŞYAR bu ku na'keve van FEQ û DAFIK ên ZORBİNDEST û EMPERYALİSTAN. Çığ dek û dolab ên wan bê dawî ne.

şîret

mahîsat - öğüt

mêzekurîn

gelişî güzel bakmak

nîrîn

dikkatla bakmak

heşyarbûn

uyanık olmak

guhdarîbûn

dinlenmek

(Guhdari ser wan be = onları dinle)

hêvî

ümmî

bawerî

inanç

(guh medê

kulak asma)

bal (balaxwe dayîn)

dikkatını bir yere toplamak

tevgêr

hareket

têkîl bûn

ilgilenmek - karışmak

hedar (hedarbûn)

dikkat!, dikkatlı olmak

hedarbîn!

dikkat edin!

MÊZEKIRINA SER ZARÛKAN:

SOSINê iro zarûk bîrn beyara. Dê lı wê şî'retkır: Heşyarbe! Guhdari ser zarûkabe, nabe nabe gotinên narınd bla jihevra na'kın. Ez bite bawerım, hêviyamın eve. Balaxu ji wan mebirê. Hedarbe! Bla hevdu na'êşınin û bıhvra (pevra) xweş bilehızın.

SOSINê bersiv dıda dê: Daê tu lıser zarûkan gelekı FREQETbe (mustarih ol), ezê lı wan baş bınrım, çavên xu ji ser wan nakutum (kırmıyacagım). Ezê heşyarbım û tum guhdari serwan bırn. Balaxwe ji wan nabırım, çavên mınê lı ser tevgêra wanbe. Lêbelê ez zûbezû têkılı lehistoka wan nabım. Tu bırnın BAWERbe. Ezê HEDARÎ ya xwe lıser wan bıcrınım. tu ji, me hemiya bıspêre XU-DA. Destê te radımısım (maçdıkırn).

deng bêj (deng)	sesi güzel
belengaz	acı - zevallı
nav noti (navno)	adı kötüyê çıkarmak (şirret)
nav û nûçık	küçültücü adlar koymak
bê ar	arsız
henek	şaka
nojek	kavgacı - yırtıcı - azgın
har (harbûn)	kudurgan (kudurmak)

Gava ku merov têne ba hev û bı hevra dı PEYIVIN, dı vê peyvandımê da ku dı nava wande DOZ ÊN TEKÛZ hebın gotinên xu lı ser van DOZan dıdın hev û QAL a (qalkırın) DOZên xu dıkın. HINGÎ QAL BÛYE merov ji boy çı û çına û lıser çı bı hevra dı peyvın.

Emên dıvrıde gotinên nû bı tipên mazın bı nıvısın, ji bona xwendekaranê xu. Gelek kes GOTINê xu ci beci û TEKÛZ dı kın, ji bona DOZên xu bı rasti yê bıxın (xıstın), gelek kes ji bı hevra (pevra) GALGALan û ŞORan dıkın QALa (QALKIRIN) hevalên xu dıkın û wan dı DİKİRİNIN û dı nava peyvandımên (dıkrê wan û ya dıkrê wi ê xêre be) dı bêjın û bı şora ŞA dıbın. Dı nava HENEK anra yek caran wusa dıbêjın "MA JI ALEMÊRA RÛMETE, QEY JIMERA "TOMETE".

Hındık merov ji gotinên wan tışek jê naê gırêdan, gotinên wusa dı nava GEL de û GOTINÊN nava mala "GALGAL ên PÛÇ, HOL a VALA, PÛŞDIKÛTE" têne gotın û wusa têne hin kırn. Hındek merov ji hene dı ŞOR anda DENG jê naên HEW GUHDARÎ dıkın, hındek ji hene DENG ê wan i xweşç, deng bêji dıkın. QAİL bûna we hebe emên çend gotınan lı ser merovên narınd bıkn.

Ev kêsana Kârên wan lıser na'rındiyê ye. Râbûn û rûnıştına wan ji dı vê RÊ daye. Jı van kesanra GELAC têne gotın û gelek car gotinên xu bı (derew-vır) an dı gıhıştım serhev. Jı GELACı ye pêvetır BUXTAN û FISQ û FESADı yê dıkın. Dı nava GELde jı van kesanra GELAC (FISQ = HİLEKAR), DERWİN, VIREK têne gotın. Lı aliye dın PAŞGOTIN yê ji dıkın, gelek car lı ba kê rû dın lı rûyê wi dıkenın û PAŞGOTIN ya kesên ku na'lı ber

çava be dıkın.

Mıxabın, kesên wûsa dı nava cıvatên ŞÛNVE MAYIN da bı vi babeti jiyına xu da-
jon (AJOTIN) = (HAJOTIN) ûzıkê xu têr dıkın. Hindek merovên dımê bene SER HIŞK in
GOTIN bı serên wande zûbezû naçe navên wan bı serhıski der dıkeve.

Gelek merov ji hene ku gava tışteki, ji keseki bı xwaze pır ÚD ê dıde ser. Hindek ji
hene lı UBOR û DERBAS ya mala xu na xebıtın lı yek TAYÍ GOTGOT ên dıkın û RA-
HATÍ ya GELê mala xu dı REVÍNIN û sube haya êvarê lı nava cıranan dı gere ji her kesi
LOME dıkın û GLÍ û GAZINDA kêm nakın. Kesên bı gotına wan nakın, lı wan kesan ji
KEFTAN (GEFAN) dı xun. Gelek car BÛK ji xwesiya xu GAZIND an dıkın û jıber viya
BELENGAZ dıbe.

Kesên ko DERBASÍ bı wanre ZOR dıbe gelek nav û nûçık an lı wan têne danın.

WEKE:

BÊ AR - NAV NO - NOJEK - NAV NOTÍ - HAR ... û êdın.

HAR (HAR BÛN): Gelek terşên MALOFÍ û "TERŞ ên KOVÍ HAR dıbe û
HÊRİŞTÍ ser merov û terşan dıkın, ku lêbê wan BRÍNDAR dıkın, MIQROB ên HARBÛN
ê teví xuna wan dıkın. Gava ku QEWIMANDIN ek wûsa hebe HINGÍ DEM derbas
na'bûye gerez merov û terşên BRÍNDAR BIBE NA'XWEŞXANÊ viya ji bir mekın!

Dınava gelên şında mayıda, kesên kédxur ji hene (heye). Ev kesanan ne destên xu
bı kárekí dıkın û ne ji canê xu dı êşınım. Gelek merovan dıbın destên xuda bı nanzikiye dı-
xebıtınım û keda wan dı xun. Mıxabın, gelek şêx û axayê welatê me kurdan lı ser vi hebabi
halê xu bı dewlemendı derbas dıkın.

Heviya me eve ku: bı desteka xwendinê emên gelê xu ji vê bındestiyê xelas bıkın,
suxre kariyê ji bınde rakın.

PEYIVANDINEK LISER KÁRAN

Zero mirovekí jihatiye, ew gelekí dı QAQIJE ku xebatek bı HAVIL çêbıke. Jı bo vê
DAPONIJÍ ya xu dilê wi dıxwest ku, ji gelek HEVAL û HOGIR an derxwestı bıke, jıboy
rêberiya wi, LÊBELÊ CULHET na'dıkir hundurê xu ji tu kesanra veke. Lıser viya gelekí dı
QIRQILÍ û ji xu dıpusı (Gelo, ewên PIGARÍ mın bıbın û kêmasiyek mın hebe ewên kanı-
bın ALİKARÍ ya mın bıkın).

Ev ŞIK a wi BÊHÛDE bû, YAR û NA'YAR ên wi gıšta zanıbûn ku Zero xwediye
PÍŞIK ên HÊCAYE. Hêviya wi bê şık, ji GUMANa wi çêtır derket, gelek kesên
XÊRXWAZ dıhatın BA wi xu dıdan KÊLEK û "TENİŞT ên wi û ji wira QALa HEVGEL
ye dıkırın û ji WIRDEWÊDE lı dor wi DOŞ dıbûn. Zero; dı serê xweda her tıştı dı PIVA û
dı TEQILAND hu lı dawiyê ew û ÇAR HEVALan ji hevra bûne destek jıboy PÍŞIK ên xu
yê nû, çı DESTAN dıde ew LIHEVRADIKIRIN û dı gotın EDÍ bese na'HEWCEYê kesên
dımê, HEW emên bı sere xu bıxebıtın, ji mera TEW HEVGELEKÍ dın na'gerege bla QETJÍ
(OEJÍ) kesên dın teví me na'be. Ú lıser QEBEDê zarukên xu emên dest bı hev dın û têkevın
bınê vê xebata gıran û em KEDA xu haram na'kın kara me ewê TÊRA me gıšta bıke, em bı
viya BAWERIN.

HEVGELÊki ji Zero pîrs dikîr; (Gelo ká te digot flankes ji aliye (hela) peranda QA-ŞO ewê pi bîda berme!)

Zero got (Bersiva Zero ev bû): GUHMEDIN herkêsi, gelek mirov li gotina xu nabîn xwedi liba wan di navbera GOT û NA'GOTÊ da tiştêk tuneye, weke NANÊ SER SÊL ê ne li herdu aliyên werdigerin, kesên nola van, destên wan ji BÊRÎK a karkiran dernaê û çavên wan tu caran tir nabe. Hûn pîr lez mekin, parîkî VARQILIN, ku em liser PÎŞÎK ên xu bi TEBITIN, ÇAVTENGÎ û ÇIKOSIye na'kî robero RÛMETÎ û HEBÛNAme yê zêde bibe. Her çiyê haya iro bime bawer bûn bla liser karkirina meji FREQET bin.

XEBATÎ û RASTÎ JI ME DAYINA ZELAL JI XU-DA.

alîkîrîn	her konuda yardım etmek
bawerkîrîn	inanmak
bêhûde	luzumsuz
berg	öntaraf
culhet	cesaret
çavtengi	gözdarlığı
çikosi- çikos	hasıslık - hasıs
daponjandin - daponj	düşünmek - düşünce
derxwestin	rica etmek
destdan (destan)	imkan
dilxwestin	arzu etmek
doşbûn	etrafında dolaşmak
êdi	artık
frêqet - frêqetbûn	emin - emin olmak (mustarih olmak)
gelo - gelê	hitap şekli (erkeğe - kadına)
guman	tahmin
havl	fayda
heval	arkadaş
hogir	sırdaş - bir yere, bir kimseye alışmak
hêca	değerli
hêvi	ümit
hevgel	ortak (hayvanlarını birbirine kattıp sıra ile otlatan)
hew	yalnız
kêd	emek

lêbelê	fakat
lıba (ba)	yanında - himayesinde
lıhevrakırın	temin etmek (bulup buluşturmak)
pıgar	hareketleriyle yardımda bulunmak
pıvan	ölçmek
peyda kırın	temin etmek
qaşo	sözde (sözde sen gelecektin)
qaqıjandın . qaqıji	çaba göstermek - çaba
qebed	şans
(Lıser QEBEDê te ez dıçım NÊÇİRÊ)	
qırqılıbûn	tedirgin olmak
(kırır kırır hareket etmek)	
qalkırın	söz etmek (bahsetmek)
qetji (qeji)	hiçde - hiçte
qif bûn (qif)	bir şeye düşkün olmak, hewes etmek
robero	günbe gün
rûmet	itibar
şık	şüphe
kêlek	yantaraf (aralıklı)
tenışt	yantaraf (temas halinde)
têkılıbûn	ilgilenmek
tebitandın	bir yerde rahat durmak, yerleşmek
tebiti	sakinleşti
tew	hiç
teqılandın	tartmak
têrbûn	doymak
têr	tok
xêrxwazi	iyilik istemek
vırde - wêde	buraya - oraya - şurdan - burdan - oraya
varqılandın	durmak
varqıle	dur (bısekınc-arabi)

yar	dost
axyar	yabancı
nayar	düşman
zelal	berak-temiz

PEYIVANDIN LISER BEXT

bext	vicdan
bêbext	vicdansızlık
bextyar	mutlu - mesut
bedbext - bextreş	mutsuz
bextreşi	mutsuzluk
bextidayin	güven vermek - sözvermek
liser bextê te	vicdanına (liser bextê (te-we))

Kes hene BEXTÊ wan tune ye BÊBEXTIN lı ser gotına xu vamaqılın (nasekımın) gerek mirov bı gotmên wan bê şık bawer na'kın.

Me FRÊ da mêr lêbelê peyê wê BÊBEXT derket û FRÊ berda, çû bı jinek dınêve jin - mêri (zewici) bû. Anuka FRA BEXTREŞ (BEDBEXT) ewê çı bıke, gerek demekê liba braê xu bımine, haya bı kesekı dınêra jin mêri bıbe (bızewice), carekê BEXTREŞI bı serê wêda hat, em hêvi dıkn ji noha şınve ewê BEXTIYAR bıbe, tew bend ê zoraki liber wê peyda na'bin.

Dı nava HASO û HUSO da liser para HEVGEL yê (otaklık) da gengeşe (munakaşa) derketubû û lihev na'dıkırın û dubenditi KETİBÛ navbıra wan.

Rispi û porspiyê gund lihev cıvyan û gazi HASO û HUSO kırım ku wan lihevbinin. Mazinê cıvatê ji pêzanan (şahitlere) dırsi: (Liser bextê we be kara vê hevgeiyê ewê çawa parve bıbe). Pêzanan gıştan yekbeyek dıgotın ku (Liser bextê mın be, ez ji boy XU-DA pê dızanım! Kara herdu yan ji nivanive kêm zêde tışteki dınê ji devê wan dema ket ez hew (yalnız) bı viya dızanım). Dı pışti guhdariya pêzananan; Rispi û porspiyan ji bona havilek (menfaat) bıçûk ji navbıra herdu havalan na'rındi rakırın û lihev anin. Herduya hevdu berhımızkırın û weke berê lihevhatın û hevgeiya xu domkırın.

HAVAL û HOGIR ji geleki ŞABÛN.

GUR a mazın û ZANA kırım, dawı tum baş tê. Dı navbıra merovanda her doz bıheş û bı zaravê xweş çê dıbe. Jı xerabi û xodbinye (egoizm) tışteki bı sermameve.

Ez dıkanım lı pışt vê peyvandinê vê ŞİRETÊ (öğüt-nasihat) bı kım (bıdım):

KU TE TIŞTEK JI HEVALEKÎ GIRT CAREKÊ, ŞÛNDA, DU TIŞTA BIDE Wİ.

GOTINÊN ZO - ZO

zo - zo	çift - çift
zû - zû	çar çabuk
fer be fer	teker teker
zo-fer	tek çift
dê û dot	ana evlad
xuşk û brati	kız ve erkek kardeşlik
dê û bav	ana baba
jun û mêr	karı koca
zarû (zav) û zêç	çoluk çocuk
bav û kal	baba ve dede
kal û'pir	dede ve nine
bav û bav'pir	baba ve babaanne
bavpir	ecdat
sar û saqam (serma)	soğuk ve don
berf û barav	kar ve buz
berf û baran	kar ve yağmur
awr û'tav	bulutlu hava (bulut ve güneş ışınları)
ser û bin	alt ve üst
şılı û şepeli	yağış ve kaygan
fık (vık) û vala	bom boş
hışk û bring	kup kuru
şil û zuha	yaş ve kuru (zuha: çamaşır kurusu)
dem be dem	zaman zaman
tum û tum	daima
ker û golik	eşek ve buzağı
ker û kuçık	eşek ve köpek (önemsiz kişiler)
(Guh biden ser mın dı pê kerû kuçıkan merın)	
nerm û germ	yumuşak ve sıcak
hûr û pızur (ruvi)	işkembe ve bağırsak
şin û şaya	yas ve şenlik (neşe)
hero - duro	allahın günü (günaşırı)

(Xuda tu k'esan deyndarê soto nake, hero duro tê deynê xu dixwaze)

dar û ber	ağaç ve ürün
pûş û palax	uzun ve kısa boylu kuru ot
fen û fût	hile ve hurda
fera (ferax)-fol	kab kacak
qırş û qal (qalık)	sert yapraklı kuru ot ve kabuk
mal û mîlk	servet ve emlak
tevr u bêr	kazma ve kürek
per û bal	kanat ve kuvet
ser û pê	baş ve ayak (kelle paça)
pi û bask	kol ve kanat
gır û hûr	irili ufaklı
ter û hışk	yaş ile kuru
tevn û teşi	dokuma tezgahı ve teşi (üreke)
bernixûn	sırtüstü, ağızı havaya doğru uzanmak ve düşmek
dernixûn	ağız tarafı yere doğru, yüzü koyun uzanmak
erd û ezman	yer ve gök
mışk û mar	sıçan ve yılan
kar û bar	iş ve yük (iş ve güç)

GOTINÊN LI HEMBER HEV (BERVAJÎ)

Gelek gotın bı hemberê xu têne beyan kırım. Nivîsandına çendekan jı van havilê tê hebe.

reş - sip	siyah - beyaz
sor - gewr	kırmızı - gri
tırş - tal	ekşi - acı (kinin)
tûj - ko	keskin - kör (bıcağ)
ter - hışk	(ağaç için) yumuşak - taze - kuru
nerm - sert	yumuşak - sert
şıl - zuha	yaş - suyunu kaybetmiş kuru (su üzerinde kaydırak atmak)
teng - fre	dar - geniş

sar - germ	soğuk - sıcak
zirav (qalın)- stûr	ince - kalm (çap)
tenik - qalınd	(kumaş) ince - kalın
tenik - kûr	deyaz - derin (nehirler için kullanılır)
lı rû - kûr	yüzey - derin
drêj - kurt	uzun - kısa (insan)
drêj - kurt	uzun - kısa (eşya)
drêji - berai	uzunluk - genişlik
gır - hûr	iri - ufak (irili - ufaklı)
mazin - biçûk	büyük - küçük
bêteşe - pır biçûk	çok büyük - çok küçük
sıst - pıit	gevşek - gergin
sıvık - gran	hafif - ağır
seri û pê (ıng)	baş ve ayak
ser - bın	üst - alt (alt üst)
zû - dereng	çabuk - geç
zû zû - hedi hedi	çarçabuk - yavaş yavaş
vala - tije (dagırtı)	boş - dolu
pûç - toq (tıje)	(tane) boş -dolu
xawuz - tije	boş - dolu olgun
qelaw -kesat	şişman - zayıf
fre - teng	geniş - dar
frei - tengai	genişlik - darlık
erzani - buhai	ucuzluk - pahalılık
hebûn - tune bûn, xela	varlık - yokluk, kıtlık
pık - xûz	dik - kambur
rast - çep	sağ - sol
rast - xwar	doğru - eğri
dûr - nêz (nêzik)	uzak - yakın
nû - kevn	yeni - eski
rınd - bed =	güzel - berbad (pis)
şev - roj	gece - gündüz

tari - ronahi	karanlık - aydınlık
vır - kûlxe	arahlık - sık
vîr (derew) - rāst	yalan - doğru = gerçek
řabûn - rûniřtın	kalkmak - oturmak
nêr - mê	erkek - diři
der - hundur	dıř - iç
pêř - pař	ön - arka
keç - kur	kız - ođlan
blind - nızın	yüksek - alçak
cwan - navsal	genc - orta yařlı
zarûk - kal - pir (ıxtiyar)	çocuk - ihtiyar
zengin - xızan	zengin - yoksul
tırs - culhet	korkaklık - cesaret
berjor - berjêr	yukarı - ařađı
çêyi - xerabi	iyilik - kötülük
zındi - mırı	canlı - ölü
ga- manga	öküz - inek
kêr - mankêr	erkek eşek - diři eşek
hespê nêr - mein	at - kısrak
nêri - bızın	tekke - keçi
beran - mi	koç - koyun
se	(köpek) - erkek köpek
dêl (dêlık)	diři köpek
bûk - zava	gelin - güveđi
berbûk - berzava (řořman)	gelin ve damad yardımcısı
têr - bırçı	tok - ac
comerd - çıqos	bonkôr - hasis
ci mêr - cin jin	ergin, erkek - kız
zana - na'zan	alim - cahil
kal - xort	ihtiyar - delikanlı (erkek için)
pir - xort	ihtiyar - genç kız (kadınlar için)
kın (kurt) - drêj	kısa - uzun

cûre - bêsete
buhuşt - dojeħ

cücc - iriyarı
cennet - cehennem

GOTINÊN KURT

yek merov	merovek	bir adam
yek sêv	sêvek	bir elma
yek gûz	gûzek	bir ceviz
darê terık	darterk	yaş ağaç
dest hêr	destar	el değirmeni
gi hesen	gisın	saban demiri
qelişt	qeliç	saban tutacağı
dest teng	desteng	eli dar (para sıkıntısı)
yek qult av	qultek av	bir yudum su
yek çılk av	çılkek av	bir damla su
yek çır av	çıravek	incecik su
em bıhevra herın	em pevra herın	beraber gidelim
ez na'herım	ez narım	ben gitmem
dest ınalt	desmal	mendil
jına bi	jınbi	dul kadın
endam = bejn	pejn	boy bos
mala te bê frotın	malate bıvrte	evin satılsın
malate lı kerê be		evin eşek yükünden fazla olmasın
ez dı herım	ez terım	ben gidiyorum
ferax şo	feraşo	bulaşıkçı
kras şo	kraşo	çamaşırıcı
bı aqıl	baqıl	akıllı
bav fle	bafle	dönme (hıristyanlıktan)
ez dı pê wi ra derbas bûm ez dipêra derbas bûm/ben ondan sonra geçtim.		
ez têve derbas bûm		yanından geçtim
me here	mere	gitme
lı devan swarbe		develere bin

hışk		kuru
hışk kri	hışkari	kurutulmuş
hışk bûyi		kurumuş
ter û cwan	tarucan	pirinç içindeki darıcan
bı hevra herin	pevra herin	(birlikte = beraber) gidin

NAVÊN LI SER KÂRKIRAN:

hesin	hesinkar (hesinkêr)	demirci
cot	cotkar	çitfçi
hevîr	hevîrkar	hamurkar
kâr	kârkîr	işçi
nivîs	nivîskar (nivîskêr)	yazar
xebat	xebatkar (xebatkêr)	çalışkan
nexş	nexşbend - nexşvan	nakkaş
şev	şevger	uyur gezer
tevn	tevnkîr	dokuyucu
goşt	goştpej	kebabçı
ziv	zivkîr	kuyumcu
mal	malivan	ev hanımı (hostes)
bêri	bêrivan	süt taşıyan (sürü sağıldıktan sonra)
merov	mervan	insancıl
nêçîr	nêçîrvan	avcı
kâr	kârvan	kâr eden
aş	aşvan	değirmenci
blûr	blûrvan	kaval çalan
şiv (pez)	şivan	çoban
(ser şivan - dû ajrot = dû ajo		baş çoban - yardımcısı
ga	gavan	sığırtmaç
deve	selwan	deve güden
şop	şopgerin	izci
hol	holgerin	harman süren
şev	şevgerin	gece bekçisi

şir	şirdoş (hilêbi)	süt sağan
pez	pezdoş (Hilêbi)	süt sağan
manga	mangadoş	süt sağan
dar	darbır	ağaç kesen
pez	pezbır (qusêsi)	koyun kırpan
rê	rêbır-rêber	yolkesen-rehber
ferax	feraxşo - (feraşo)	bulaşıkçı
cıl	cılşo	çamaşırçı
kras	krasşo-kraşo	çamaşırçı
mak	makmij	annesini emen
mar	marmij	yılan zehirini emerek tedavi etmek
pêsir	pêsirmij	meme emen
bêçi	bêçimij	parmak emen
zava	berzava = şoşman	güveği yardımcısı
bûk	berbûk	gelin yardımcısı (gelini baba evinden damat evine getiren kabile)
zexam	zexam	pehlevan
sar	sarinç	soğuk su deposu
nas	bernas	bilinen kişi
dizi	dız=dızeki	hırsız - hırsızlık
Dijan ji dızan dızı erd û ezman tev lerzi = hırsız hırsızdan çaldı yer gök titredi		
pışt	pıştvaneke	güvenilir kişi
zeng	zengin	zengin
deng	dengin - dengıl - dengdar	isim yapan
hesti	hestikoje	kemik kemiren (hasis)
dar	darkoje-darbır	ağaç kemiren
lehist	lehistok	oyun - oyuncak
benişt	beniştok	sakızlık
rê	rêvedok - rê çok	yol açan - giderek yolda dükülen
zelıqandin	zelıqok	yapıştırıcı
tırs	tırsok	korkak

zengıl	zengılok	boğaz çıkıntısı (erkek)
jın	jınkolog	kadın doktoru
ger	gerok	gezegen
derbas	derbasok	geçit
psikoloji	psikolog	psikolog
dev	berdevk:	özel kalem müdürü, Sekreter
şî'ret (öğüt)	şî'retkır	öğütçü
pê	pêxwas	yalınayak
ser	serxwas - serdar	orduların başı
deyn	deyndar	borçlu
mal	maldar	mal mülk sahibi
remıl	remıldar	fal - falcı
av	avdar	sulak - arazi sulayan
din	dindar	dine düşkün
xwarın	xure-çilek	yeyici - obur - yiyecek ve içecekten gözü doymayan, hırsız
nan	nanpêj	fırıncı
þár	þárxur	başkasının payını yiyen
bertıl	bertılxur	Rüşvet yiyen
gel	hevgel	ortak
suxre	suxrekar	emeğinin karşılığında ancak karın tokluğuna çalışan kişi, angariye iş yapan
goşt	goştxur	et yiyen
giha	gihaxur	ot yiyen
ked	kedxur	emek yiyen (başkasının emeğiyle geçinen)
mêr	mêrxur (riş = cüzam)	adam yiyen (hastalık)
pê xem	pêxember	
ber	perûgar	berber
ceng	cengawer	muharip
heş	heşber	aklı başında (akıl hocası)
pi	piber-pigar	yardımcı

rê	rêber	rehber
pêş	pêşber	rehber
dil	dilir	cesur
dil	dilber	gönüllü
dil	dilawer	kahraman
rênc = çiftlik	rêncber	rencber
nal	nalbend	nalbant
(sım (nenûk) ên hespan qyar dıkın)		
sol	solbend	ayakkabıcı
kevır	kevır hêr	taş öğüten (konkasör)
dest	dest hêr	el değirmeni
dew	dew kıl	yayık yapan
teşi = üreke	teşi rêş	eğirici
mêr	mêrxwas	cesur, muharib
mast	mastfroş	yoğurt satan
mot	motfroş	pekmezsatan
rûn	rûnfroş	yağ satan
êzing	êzingfroş	odun satan
mori	morifroş	boncuk satan
caw	cawfroş	bez satan
pez	pezfroş	koyun satan
pışt	pıştêmêr	muhafız
paş	paşber	muhafız
bıdest	bıdestkır	el işi
bende	bendekar	nöbetçi-kapıcı
kâr	noâr	erkek hizmetçi
xebat	irxat	amele

NAV HILDAN BI ADJEKTIVE'AN:

şek	çalışkan
jêhat	becerikli
jir	diri, zinde

lı ser xu	dinç
malıvan	ev hanımı (hostes)
mazûban	evin erkeği (host)
dev lı ken	güleç = mütebesim
řúkén	güler yüzlü
zaravxweş	güzelkonuşan = hoş sohbet
şorbaş	sohbeti tatlı
mervan	insancıl
bêjek	konuşkan - sözcü
xurt	yiğit
bı culhet = dılır	cesur
bê zırav	ödlek
rûnerm	yüzü yumuşak - söz dinler
serdest (bı rûmet)	itibarlı - el üstünde tutulan
serbest	serbest
azad	özgür
bı aqıl (baqıl)	akıllı
bê aqıl	akılsız
bê heş	beymsız
qasıd	elçi
(İsa û Muhamed qasidê XU-DA tê gotın)	
din = (dino - dinê)	deli
serseri	serseri
řentele	delidolu
řûfal	hayta
awarê	boşta gezer
feral	tembel = boş gezen
sûfê	haylaz = hayta
bê havıl	faydasız
bê'kêr (bı kêr naê)	yaramaz
řor	ham kişi - ham hayvan
ûre = qırd	komik - güldürücü

qeşmer	soytarı
bê dew	ac = sefil (ayrana muhtac)
bê nan	ekmeğe muhtac
bê çare	çaresiz
reben	zavallı
bêkes	kimsesiz
pepûk	sefil
bê derman	takatsız
bê hêvi	ümmitsiz
destbelav	savurgan
dest vala	eli boş
pêxwas	baldırı çıplak (yalın ayak)
serxwas	başı açık (baş buğ)
şılût = (zılût)	çıplak (yokluk içinde)
çavteng	ac gözlü
çıkos	hasis
ṗinti	ikram ve temizlikten hoşlanmayan
na'şuşti	pisin biri (üstü kirli)
ṗis-ṗirpis	pisin biri
dil'teng	misafirden hoşlanmayan
şel'peze (şerpeze)	perişan
devbelaş	geveze
tırsok - tırsonek - newêrek	korkak
bızdonek	ödü patlak
xırıfi	bunak
bêbexf	sözünde durmayan, güvenilmeyen kişi
gêj	sersem
serberadayı	başiboş
derew-derwin	yalan - yalancı
vır - vırek	yalan - yalancı
ṗişik - ṗişik ṗis	amel - kötü işler
fısqkar - hillekar	fesad - hillekar

serhışk	kalın kafalı
bê daponij	düşüncesiz
bê perwa	kimseye aldırış etmeyen
na'rınd	kötü kişi
dûr nır - dûnır	uzağa bakan - hasret çeken
kelmizek	altı çışlı
zexm - zexam	sağlam - pehlevan
zexel - kone	tembel - kurnaz
qels	gevşek (insan için)
kewş (kuş)	boşluklu taş (tüf)
sıst	gevşek
piit	gergin
bexil = pexil	kıskanç
edxem	hain
bındest	esir
berdest	çırak (ayak işleri yapan)
bende	muhafız
parsu - parsu qalın	kaburga - kalın kaburgalı
pıspor	mağrur - uzman
bedew	görmekli
endam - bejn	boybos
nışmi	titiz (yiyecek ve giyecek işlerinde)
şel'peze	perişan
tolaz	kadınlara sarkıntılık yapan
quire	ukkala
stûr	kaba, herkese tepeden bakan

NIVİSARA NAVİN:

1- Merov bı rewş û weşa xu ji ser hev têne gerandin.

2- Merov hene ku hem jı xura, hem ji malbata xura, hem ji komela merovanra çêyi dıkın û ji bona pêşve çûna wan xebat û lebatê dıkın. Ev kêsana; ya bı heşê xu yan jihat bûn û şek bûn û jir bûna xu yan ji bı culheta xu ji cıvata ku di nava wanda di ji, ji wê cıvatê ra, ji bona peşve çûna wê REHBERÎ yê dıke.

3- Gelek merov ji hene ku xêr xerabi a wan û kâr û zarar wan ancax qimi wan dike, ev kêsana ne çêya wan digtjê kési û na xerabia wan di vi babeti da di nava civatanda gelek merov hene.

4- Babetek merovên dinê heye ku na ji bedena xura havilê dîkîn û naji di civata ku dinavda di jiyîn, van kesana di hustu yê komela xuda weke serbareki giran xu pê kışandin didin.

5- Babetên çaran ji zarar û xerabi yê pêvetir tişteki dinê tu caran naxanin. Ev kêsana hejmara wan pir hindîkîn û di nava civatanda rōj be rōj hejmara wan kêr dibe.

SAZÛMAN a Netewayanda, PERGAL wan bi çî babeti be OL a wan lî hember kesên wusane û va kesana na'kanin HUSTUKUR a xu ji ber OL a welati xelas bîkîn.

Hêvi a me eve ku di nava komelan da ŞOP a van kesana ewê ji bînde wunda bibe em bi viya bawerîn û em vê yekê dixwazîn.

Kesên NIJADPEREST yek xwestin a wan heye; herçiyê dest ê wan digre û heşên wan lî serên wan be. Ji bona bîlind bûn û pêşve çûna welat û ji bona xelasi û AZADÎ ya NETEVAYê xu xebatek bi zor bîkîn, çavên herkêsi lî xebata xu be û lî kârê ber xu be, na'î destên heval û HOGIRan be. Ji kêda xu zêdetir DOZA tişteki dinê nakîn.

KÊDA kési na bi xun û na ji kêda xu bi kési bixwarîn bîdîn.

DERAX: ZAMAN = DEVİR = DEVR

Cergi merov hatine rû erdê û jê virde gelek DERAX derbas bûye.

Merov lî ser guherandina erd û avan û liser pêşve çûna civatan DERAX pertal kirin û liser va pertalan nav danine.

Va navan emên yek be yek lî jêr bi bînin.

ÇAX: Di zanebûna JEOLJÎ da derbas dibe, navbira wan gelek freye û gelekî kûre. ÇAX liser çê bûna erd û av û ba ye.

Di virde em na kanin ci bîdine. Navên ÇAXA gotin besî meye.

ÇAX: Ji bona Cengên mazîn û SERDAR ên mazîn ji tê gotin.

Weke: ÇAXA DARA: ji ÎRANê HAYA PEHOPONEZ DIBIN DESTÊN KURD an da bû.

MEWSÎM: Ku ERD lî dor RO ê doş dibe sar - germ - hûnkayî çê dibe û nav lî mevsiman tê danin. Di salekêda çar mevsim heye.

Weke: BUHAR - HAVÎN - PAYIZ - ZIVISTAN

SAL: Çar mevsim salekê dîdîn serhev.

MEH: Her mevsim çar MEH in.

HEFTE: her meh çar HEFTE ye.

RÓJ: Her hefte heft RÓJ in.

SEET: Her rój bist û çar SEETin

DEQIQE: Her seet şêşt DEQIQE ye.

SANIYE: Her deqîqe şêst SANIYE ye.

SALISE: Her saniye şêşt SALISE ye.

ÇARYEK: 15 deqîqe $60/4 = 15$ deqîqe = çaryek

Evin ku navên wan lı jır hatıne nıvısandın pivana DERAX ane.

Merovên pêşve jıym, ji bona derax pivanên gotinên hebûn û hinji dı nava zımanan-
da dom dıkın.

Weke: BIHNEK ê: bir nefes

GAVEK ê: lıser çûyına Meşa merovan hatıye danın: Tu here ezê GAVEK ê şûnda werım.

BİSTEK ê: hejmaran beli kırınc. ka em bistekê lı ba hev rûnın,

Tu here ezê bistekê şûnda werım.

Wê gavê (20) hejmara mazın bûye.

Lı nava merovên na xwendı hejmarên xu, bist - bist dı bêjn (du bistık - çar bistık -
deh bistık).

Dı zımanê FRENGI (fransız) da ji ev yeka ci gırtıye

Weke:

vingt	20	bist
quatre vıngt	80	çar bistık
quatre vıngt dıx	90	çar bistık û deh

DEM: DEM pivanek DERAXane lı belê, rast a rast dom a wê ne belıye.

Em demekê lı wê derê bûn.

Em demekê lı ba hev bûn.

Hela hun herın demekê şûnda ez ji yê (cjiyê) werım (bêm)

DERAX, weke gotinên jêr ji tene beyan kırın;

İRO: bugün

DO: dün

PÊR: evelisi gün

PİTR PÊR: daha evelisi gün
SUBÊ: yarın
DU SUBÊ - SÊ SUBÊ - ÇAR SUBÊ - PENC ROJ ŞÛNDA
İSAL: bu sene
SALA TÊ: gelecek sene
SALAÇÛNÎ: geçen sene
SAL a BERÊ - PAR: evelisi sene
PAR NA PRAR: daha evelisi sene
DAN: dı ber nivro ya dı pışt nivro
DANÊ SUBÊ: dı ber nivro
DANÊ ÊVARE: dı pışt nivro
BERBANGÎ: fecir zamanı
BERÎ BERBANGÎ: fecirden önce
SE (KÛÇIK) Û GUR jı hev têne gerandin
GUR Û KÛÇIK jı hev dı hat gerandin
ZÛTIRKA SERÊ SUBÊ: sabahın köründe
SERÊ SUBÊ: sabah erken
BERÎ NİVRO: öğleden önce
PİŞT NİVRO (ASIR): öğleden sonra (ikinci zamanı)
ÊVAR: akşam - RÔ ÇÛ AVA: gün battı
ŞEV: gece
NİVÊ ŞEVÊ: gece yarısı
DESTÊ SUBÊ: sabaha karşı
RÔ HELAT: gün doğarken
NÊZÎ NİVRO: öğleye doğru
NİVRÔ: tam öğle vakti
DANÊ MANGA: ineklerin sağılma zamanı
BANDANA DİKAN: ilk horuz ötüşü zamanı
BANDANA MELÊ: ezan vakti

DERAX ÊN NIMÊJ AN

Gelên musulman bı XUDA dı parısın. Babetê parısiyê nimêj kırine ji bona viya dı OL a islamida penc derax hatiye danin, dı va her penc derax anda ya herkes bı serê xu û ya bı civati, lı pışt imam nimêj tê kırın.

DERAX ÊN NIMÊJÊ EVIN

- 1- Nimêja subê: Dı ber ro helat tê kırın.
- 2- Nimêja nivro: Dı nivê ro helat û ro ava de tê kırın.
- 3- Nimêja asır: Dı nava nivro û ro ava de tê kırın.
- 4- Nimêja rō ava: Dı pışt rō ava yê de tê kırın.
- 5- Nimêja aş: Dı pışt ro ava seet û nivekê şûnda haya nivê şevê tê kırın.

Merovên musulman; xenci va derax an dilên wan haz bike dı nava pêncderax anji dı kanın nimêja zêde ji bıkın. Yek şevên XAS weke: şeva pêxember hatiye rû erdê, ji daka amine û ya gotinên QURANÊ daketiyê serê pêxember.

DERAX ÊN XVARINÊ

- 1- xurini
- 2- taştê
- 3- fravin
- 4- şiv
- 5- paş şiv = paşiv

BERBANG ê, DAK = (DÊ) a me dı beri me hemyan heşyar dibe û ji bona xurinya me û serkariya me lebatê dıke. Gava ku xurinya me lihevra dıke ji MALBAT ê kesên heşyar na bûne ji heşyar dıke û DEST û RÛ ye wan pê şuştın dıde û KINC ê wan pê lê kırın dıde (pê lı xu kırın).

Gava ku em GAZÎ DÊ ya xu dıkın gelek car em ya DAÊ û ya DAKÊ dıbêjn.

Dı kâr û xebat an MAL ê de BAV, HEK û KEK ji alıkarya DAK ê dıkın. XUŞK û BRA ên bıçûk pır bı zor xu dıdın serhev.

Dı pê xurinyêra ku herkes dıçe ser xebata xu DAK (DÊ) ji nûve dest bı karên ROJ a NÛ dıke:

FERAX û STEKAN şuştın, mal şırtkırın, gemar (süprüntü) avêtın, nıvin rakırın û raxıstın çek (cıl) şuştın, bışkov û bışkêv drûtın û dı nava malêde çı te heşê we gışt (hemi) lı HÊVIYA (HÊVÎ) dê ye. Jı van pêvetır penc danê xwarinê heye û vana dı zımanê kurdide

CĪGIRTĪ ye.

1- XURĪNĪ: Bı qwasi birçi bûna serê subê derbas dıke herçiye cıxarê dıkişının haya xurinya xu nakın dev bı cıgarê nakın, devê wan TAL dıbe. Haya tıştek na'ê xwarın, xurini dom dıke.

2. TAŞTÊ: Gava ku ro blind dıbe wê gavê tê xwarın.

3- FVARĪN (NAVROJ): Gava ku rıj bı nivı dıbe wê gavê tê xwarın.

4- ŞĪV (XWARINA EVARÊ): Gava ku GELĪ MAL ê karên ROJ ê dı qedimın û vedigerın mal wê gavê tê xwarın.

5- PÁŞŞĪV (PÁŞĪV): Dı ber raketına tê xwarın dı MEH a RŌJĪ yêda gelek kes lı dewsa SAHORê ji vê gavê dıxun û RADIZIN heya gava FITARê (İFTAR = RŌAVA).

Hun ji dibinın ku xwarın dı jıyına merovanda gelek derax derbaskırın dıde. Jı bona viya lıser xwarınê gelek gotın hene.

XURE: ew kesê ku pır dı xu

QIRPIK HELAT: Gava ku merov têr dıxwe bayê torbeê xwarınê (fırşık) dı devra der dıkeve. Lı ser viya NIFIR ek heyê: Ên ku jê nayên hazkırın jêra dibêjın (Qırpıka te hılneyê) yani tu caran zıkête têr nabe.

QIRPIK: Carek û ya du car lıserhev tén, LÊ BELÊ İSKĪNĪ gelek car dom dıke.

NIFIR ên dinê ji hene: TU, TU CARAN TÊR NA'XU, ZİKÊ'TE TÊR NA'BE, TU DURNİRÊ NANBE.

Merovên haya dereng ku tıştek na'xwarıbe dibêje ku: (Ez pır birçi bûme, ez dıkım ji nêzda bımurım parik xwarın bı destê mın bıketa, mın pê xuriniya xu bışikanda û ya parik nan bı destê mın bıketa mın pê BERKEL a xu bıkıra)

BERKEL: snack (bı ingilizı)

ŞEVNİSTĪ: bayat (xwarına şevnişti nayê xwarın)

NAV ÊN MEWSÎMAN = MEH AN û ROJAN

MEVSÎM û MEH

BUHAR

ADAR = AVDAR
NÎSAN = COTAN
GULAN

HAVÎN

HIZERAN
TÎRMEH = TIRMIX
TABAX

PAYIZ

ÎLON
ÇRYA BERÎ
ÇRYA PAŞÎN

ZIVISTAN

ÇILYA BERÎ
ÇILYA PAŞÎN
SIBAT

ROJ

ŞEMB: cumartesi

YEKŞEMB: pazar

DUŞEMB: pazartesi

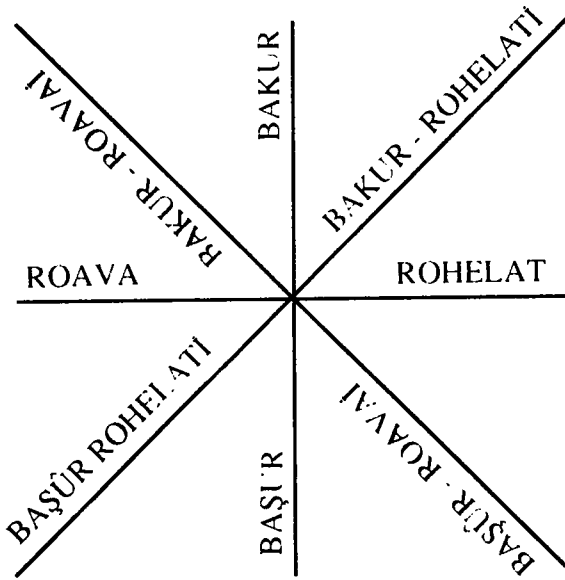
SÊŞEMB: salı

ÇARŞEMB: çarşamba

PÊNCŞEMB: perşembe

ÎN: cuma

BERG A ERDÊ

SEET:

11.00	yanzdeh
2.30	dudo niv
3.15	sîsê û çaryek
9.10	neha (ra) deh derbas dibe
24.00	nivê şevê

ZIMANÊ MAKZAYI: Ana dili

Hin bûna zimaên MAKZAYI, bî navên MALBATÎ dest pê (dev pê) dibe, jî bona viya dî vê pirtûkê de ji nivisandî a me û hinkirî a me bî vê RÊ da ewê dom bike. Herçî gotinên nû derbas be dî virde ewê bî tipên mazî bêne nivisandî.

MALBATÎ: AÎLE

JIN û MÊRTÎ ya DÊ û BAV şûnde ZARÛK ên wan têne DUNYA yê, weke MALBAT a jêrin.

Em sê BRA û du Xwe ne, xwe a mezin HEK a me hemya ye. Ew bî salan jî me gîştî-ra mezinîre. Pişt wê ve braê mazî tê ew jî KEK ê me sîsya(sê)ye.

A tewra bî çûk XUŞK (xwe)a me hemya ye dî zimanê kûrdî da em jî xu biçûktî a ra XUŞK û BRA, jî xu mezinîra ra HEK û KEK dibejin

Çaxên daniştîna MALBATÎ yê: Ailenin kuruluş dönemleri

Destgirtî (dergisti): sevgililik (keç û xort)

Xwestî: istenmiş - istenilmiş (keç)

Nişani: nişanlılık (keç û xort)

Nikahi: nikahlılık (keç û xort)

Bûkti: gelinlik Bûk û Zavati

Zavati: damatlık Bûk û ZAvati

Jin: kadın Jin û Mêrtî

Mêr: erkek Jin û Mêrtî

Dê: anne Dê û Bavti (xwedi zaruk)

Bav: baba Dê û Bavti (xwedi zaruk)

Kal: ihtiyar erkek Kal û Pirti

Pir: İhtiyar kadın Kal û Pirti

MERVATÍ: (MIROVATÍ): AKRABALIK

MIROV = MEROV : INSAN

1- MERVATÍ ya PEŞVEÇÛ:

Keç û kurên MALBAT ê gava ku bî kesên dinêra JIN-MÊRÎ dîbin merê keçê dibe ZAVA yê MALBAT ê, jina kur dibe BÛK a malbatê. Bavê ZAVA ji BÛK êre dibe xezûr Dê dibe xwsi. bavê bûkê ji ZAVA ra dibe XWEZUR. dê dibe XWESI, BRA ên BÛK ê ji ZAVA ra dîbin BÛR, XUŞK ên bûkê ji zavara dîbin. XWEJIN. Bra ên zava ji bûkêra dîbin TÎ. Jinên du BRA ji hevra dîbin JINŦÎ (ÊLŦÎ), xuşkên DAK an ji ZARÛK ên xuşka xwera dîbin XALŦÎ, xuşkên zava ji bûkêra dîbin GORIM = XWEMÊR. MÊR ên du xuşkan bî hevra dîbin JINXWE, ZARÛK ên BÛK û ZAVA ji DÊ BAV ên wanra dîbin NEVÎ.

2- MERVATÍ a ŞÛNVEÇÛ:

Xuşkên bra ji zarûkên braên xwera dîbin METŦ, bra ji zarûkên braên xwera dîbin AP(MAM). Bra ji zarûkên xuşkên xwera dîbin XAL, xwe ji zarûkên hevra dîbin XALŦÎ. Kurên bra ji hevra dîbin PISMAM, keçên bra ji hevra dîbin DOZMAM (DODMAM).

Gotna kurt: Zarûkên bra ji hevra dîbin PISMAM û DOZMAM.

Bavê bavên ji zarûkanra dîbin BAVKAL. Bavê dakan ji zarûkanra dîbin DÊKAL. Daka bavên ji zarûkanra dîbin BAVPIR. Dakên dakan ji zarûkanra dîbin DÊPIR. Kurên, kurên pîsmaman ji hevra dîbin PISÊ PISMAM an.

Zarûkên bra ji MET û AP anê xura dîbin BRAZÊ. Zarûkên xuşkan ji xal û xalti yê xura dîbin XWARZÎ. Zarûkên du xuşkan ji hevra dîbin BINXALŦÎ (BIXALŦÎ). Keç û kurên xalan ji hevra dîbin KEÇXAL û KURXAL. Keç û kurên MET an ji hevra dîbin KEÇ-MET û KURMET. Jinê AP an ji BRAZ yê mêrê xu dîbin (AMOJIN = APOJIN = JINAP). Jinê xalan ji xwarzêyên wira dîbin XALAJIN. Bavên zarûkan ku carek din bî jînik dinêve JINMÊRÎ bibe ev JINBAVA nû ji zarûkên mêrê xu dibe DÊMARÎ, gava ku jîm carek dinê mêrekira JIN-MÊRÎ bibe ev mêrê nû ji zarûkên jinêra dibe BAVMARÎ. MÊR ku ji yekê zêdetir jinê wi hebe ew jinan ji hevra dîbin HÊWÎ.

KEÇ ku dibe BÛK û di here ba mêrê xû û rojên ŞAYA û RÔJ ên CEJN anda ji bona PÎROZ a vedigere mala bav û braên xu ji wê BÛKêra ZEYÎ tê gotin. Kesên navbira wan bihevra xweş be û gelek DEM ên wan derbas dibe ew kesanan ji hevra dîbin HEVAL. HEVAL ku bî hevra radibe û rûdine ji vê TEVGÊR an wanra HEVALŦÎ tê gotin. HEVALŦÎ li her derê dibe:

weke: Lî Rêwitiyê- li xebatê- li xwarinê - li şer - li xwendinê û weki din.

Kesek û yan gelek kes wêren ciki yan BA kesên dinê û hini wan deranan û hini wan kesanan bibe ji wanra HOGIR tene gotin.

MEROV û yan TERŞ HOGIRÊ hev dîbin û HOGIRÊ yek deran dîbin.

weke: Kurên me HOGIRÎ HEV BÛNE.

MEÏNA te HOGIRÎ HESP ê mın bûye.

Merov lı xwannê, terş lı ÇÊREÊ (ÇÊRÊ) hini derekê bibe û her dem biçê wê derê dibêjn êdi TAMIJÎ ye yani TAMA wê derê girtiye.

Kesên ku dı rojên TENG û FREYÊ da PIGAR ên hevbin jıva kesanra YAR = DOST, kesên ku lı her deraxê da lı HEMBER HEV bin jı va kesanra NAYAR = DUJMIN tê gotın. Keç û Kur ku dı mala xu da kâr jê tên û dewsa dê û bavê xu dı kanın bıgrın:

Jı keçan raji (weke = nola) dê MALIVAN (hostes)

Jı kuran raji (weke = nola) bavê MAZÛBAN (host) tête gotın.

Kesên ku demekî lı malekê bı HÊWIRIN jı wı kesira yan jı wan kesanra MIVAN têne gotın. Jına ko dı nava mala xu her tıştı bındestê wê daye UBOR a malê dıke jı we jınê ra KEBANÎ tê gotın. Mêrê ku REWŞ û WEŞ a malê jı wi tê pırskırm jı wi kesira MALXWÊ dibêjn.

Keç û jınên lı ber destên kebanı yê dıxebıtın jı va kesanra BERDESTÎ tê gotın. Jınên ko jı bona xebata nav malê bı MEH an yan bı SAL an RADIWESTE jêra QERWAŞ tê gotın.

RAWESTANDIN: Jı bona xebatê DEMEKÊ lı ba kesên dın bı xebite jı (wi-wê) (kê-sira-kêsara) hewqasha dem RAWESTYA dibêjn. Dema RAWESTANÊ çiqasa HEWCE be hewqasa tê brin. weke: rojekê - mehekê - sê meh - şeş mehan: salekê û sê salan û jê zêdetır.

Ewê (ewa) ku RADIWESTE jı wê malera dıbe KARKIR = NOKAR.

Herçi kesên ku xebata wi jı HÊZ a wi zêdetırbe kane çend karkıran bıhevra lı ba xu RAWESTINE.

KES HENE KU: Kanın ERD û AVAN û XAN û XANYAN DEMAN Bıke û gelek kês lı ba xu RAWESTINE.

Keçên ınazın bıbin lı dora (13-14) salan ku kanıbe lı dewsa dêya xu kârên hundurê malê bıke wê çaxê jı wan keçıkanra BERMALÎ tê gotın.

DILKEFÎ: Keç û kur dıber JIN - MÊR iyê jı hevhez bıkın jı van kesanra DILÊ WAN KETIYE HEV tê gotın.

XWESTÎ: Keç a ku jı bona BÛKTÎ ye jı xortekira û ya jı ZILAMEKÎ ra tê xwestın jı DÊ û BAV an û ya jı mazın ê wê, û MAZIN bıvê xwestınê QAIL dıbin, keç û kur haya gava BÛKTÎ yê bı hevra dıbin DERGISÎ = DESTGIRÎ.

Kesên ku merov kanıbe jın û keça xu û mal û milkê xu pê BAWER be jı van kesanra PIŞTVANEK tê gotın. Gava ku merov dıkeve ciki TEVLOKE kêsêkî dın kanıbe lı pişt wi ci bıde xu û wi kesi HEMET bıke jhere PIŞTVANEK(KORUMA) tê gotın.

SÊWÎ: Zarûkên ya dê û ya bav bımire û yan her du seri ji bımire ew zarûkan SÊWÎ dımine SÊWÎÎ hem ji dê hem ji bavan û ya ji herdu yan dibe.

CÊWÎ: Du zarûk ji dê kê bı hevra (lı pişt hev) binê dunya ê ji wa zarûkanra CÊWÎ û ji her yekı ra ji FELQ CÊWÎ têne gotın.

DÊ û DOT: Dê, kârê wê lı ser dayınê ye ji bona zarûkên xu, zarûk ji pê dımıjın ji bona mazın bhuna xu yani daka xu dıdoşın. Navê dê lıser dayınê hatiye danın, navên zarûkan ji lıser dotne hatiye danın. Loma ji dê û zarûkanra DÊ û DOT tê gotın.

TOF: Lı rû dunyaê her tışt ji TOF eki çê bûye. Merov ji TOF ên BAV ê xu çê dıbın.

BER: Merov ji DÊ û BAV an zêde dıbın û dıbın MALBAT. MALBAT pêşve dıçın û lı hev zêde dıbın û dıbın BER.

BALA XU BIDIN! DI MALBATÊ da herkes bı BAV ê têne hıldan lıser viya BAV geleki pêştire. Zarukên ji zaran dıbın NEVÎ = Torun, NEFSÎ = Üvey evlat, DÊ û BAVÊ zaran dıbın KAI û PİR.

NAVÊN KÊMASÍ

Kêsên ku na kamıbın, bavê xu nav bıdın ji wi kêsira geleki kêmasiye = SERHEV-DEYE = (baş kakıcı). Dı nava GEL de kesên wusa bı navên kêmasi têne hıldan. BÊBAVÎ wusa ji wan kesanra dıbe SERHEVDE û SER KÊMANÎ. Dı navan GEL de bıvan navan têne bankırın.

WEKE: BÊ BAV - BÊ PİR - BÊ REH - BÊJÎ - PİNC - BAV CİRAN - DÊ = DÊLIK (DÊLIK = KÛÇIK a MÊ)

KİRVAÎ:

Gava ku kurek KİRIBIR (sünnetçi) dıbe, kıkı bı dest û pêtê kurık bıgre û alıkarıya KİRIBIR bıke ew kes bı MALBAT xu ve dıbe KİRIV ê MALBAT a kurıkê kır hatiye BRİN. Dı nava her du malbatan da kêç ji hev nayên xwestın, her du malbat bı hevra dıbın weke XUŞK û BRA (!)

BERBÛK:

Ew kesa ku şeva jın mêri ye rê raber BÛKÊ dıke û kesên BÛK e ji mal a bavê der dıbın mala zava ji van kesanra ji BER BÛK têne gotın.

BERZAVA = ŞOŞMAN:

Şeva JIN - MÊRTÎ rêberi ji zavara dıke. weke BER BÛK ku ji BÛK êra rê dıde.

NAV ên LISER DÊ û BAV an:

DÊ: JIN A MALÊ - PIREK A MALÊ - BERMALÎ - MALIVAN - (KEYBANÎ =
KEBANÎ) - DÊYA ZARÛK AN

KITA: EŞ (kadın veya erkek)

BAV: BAVÊ ZARÛKAN - PEYÊ MALÊ - MÊRE MALÊ- MAZÛBAN - XWEDI
YÊ MALÊ

ZARÛK: Dı nav gelê kurdan da zarûk hebûnek pır mazine, haya ku mazın dıbin DÊ
û BAV ji xu na qetınin û ji xu bı dır naxın û bı va babet an dıgerınin:

1) BERHİMÊZ: bı her du destan haya ber pêsire têne hıldan û bı her du destan
zexm têne girtın.

2) LI PIŞT - LI MIL: Zarûk lı pişte dıbe û bı her du destan dıdın bı n kulemek wan.

3) LI KOLA: LI MIL GERANDIN: Zarûk têne swarkırın ser HUSTU- her du lınge
wan pêşve ser pêsira xu û bıvi babeti tene gerandın.

4) Gava ku zarûk hin QIÇIK in tevi BÊŞİK a (LENDIK) wan lı pişte dıbe û têne ge-
randın.

NAVÊN MEROVAN BIQASÍ SALAN

DERGÛŞ: Ê kên nu hatine dunya ê.

QIÇIK: Zarhuken (yek mehi - yek sale)

PIŞT GÛRÎ = PIJGÛRÎ: salên dınava (8-12) da

XORT: salên wan dınava (12-18) da

ZLAM: Jı xortan mezıntır kêsên bı xu bawer

NAVSAL: Salên wan dı ser 60 ra (mêr)

PIR: Salên wan dı ser 60 ra (jin)

PIRIK: Jına xwedi NEVÎ (pırka Neviraye)

PIRIK: Jına ku lı ZAYIN ê alikaria Zêstaniya dıke.

KALIK: MÊRê n xwedi NEVÎ = TORUN (kalikê torunan)

KOKIM: Salên wan pır peşde çûne û hêza wan gelesi kêm dıbe û pır nakanın bı lı-
vın.

HÊL - HÊI : Lı rêve çûnê bı ço dıgere û BEJN û BALA wan, dest û lıngên wan dı
lerze.

KETIYE BER DESTAN: Jı navan lehêfan nakanın derkevın twaletê, xwarın û vexwarın bı alirakiya kêsên dınê dibe.

ÇOĞ GERİ = ÇOGERİ: Merov û ya terş nakanın rabın ser lınga lı ser cuna dıgerın.

CİMÊR: ergin erkek çocuk

CIJIN: ergin kız çocuk

Řİ SPİ: Salên lı dor 60'i da ye ku ri ya wan spı dibe dı nava gelda ŞİRET û GOTIN ên wan tên gırtın.

POR SPİ: Ev gotına ji ji bona jınan tê gotın dı nava gel de pê têne ŞÊWIRANDIN lı aliyê dın êka ŞİRET û GOTIN ên wan têne gırtın ji va kesa nra ji ŘİSPİ û PORSPI têne gotın.

PİROZ KIRIN:

Yek caran merov hez dıke sereki bide MAZIN û YAR û HEVAL û HOGIR ên xu dı REWŞA MALBATAN da ji berê berde ev yeka ci gırtıye. ÇİĞ (cünkü) bavkal û bavpir salên wan pır peşdene û HÊZA wan kêm dibe, ew ji malên xu zor bı dır dıkevın, ji bona viya SERLÊXİSTIN (ziyaret) lı kêsên cwan dıkeve. XAL û XALTI - AP(MAM) û MET - XWARZÊ û BRAZÊ - DOZMAM û PİSMAM lı malên mezinan kanın weren serhev û tev xwarınê bı xun, gotınan ji ali MALBATI yê bıkın, dilê wan fre bıbe û dı pêra herkes lı mala xu vedıgerın. ROJÊN CEJN AN- BER a MERVAŦI yê disa lı malên ŘİSPİ û PORSPI an lı hev dı cıvın. ZEYÊ WAN ji kane bêne wê derê û her'çyê cwan destên mezinên xu RADİMİSİN = MAÇ DİKİN û lı ser vi hebabi CEJN ên xu PİROZ dıkın. lı aliyê dın, dı nava rojên cejnan da herçi kesên ku ji hev xeyıdı beji SERİ LI HEV DİXIN (ZYRETİ a HEV du DİKİN) û DIHERIN LEP û GEP (DEST û RŪ) ên hev lı ser vi HEBABI LI HEVTÊN û her du ali û her du seri AŞT dıbın XEYDA na rınd ji nava wan der dıkeve.

Hêviya me ewê ku lı rû dunya ê çıqasa NETEWA hene ji nava hemi an NARINDI, ZORDESTI, NAYARTI, KUŞTIN û KEDXWARINI na'mine.

Merovên lı rû êrdê hemi bı hevra bıbın xuşk û bra, rû erdê ji herkesira bıbe BUHUŞT EKE BÊ DAWI.

Gava ku GELÊ MERVAŦI yê ji hev bı dır dı kevın û BIRI ya hev û dın dıkın, dıpêra têne serhev DURNIRI ji dilê wan derdıkeve û geleki ŞA DIBIN. XU-DA ŞAYA ji nava meroan kêm nake.

MALBATÎ

Û

MEROVATÎ

-A-		-B-	
JIN	MÊR	JIN	MÊR
PÏREK	PEYA	PÏREK	PEYA
DÊ	BAV	DÊ	BAV
XWE	Û BRA	XWE	Û BRA
KEÇ - KEÇ	KUR KUR	KEÇ KEÇ	KUR - KUR
MET	AP	XALTÎ	XAL

XINAMÎ

DESTGIRTÎ

MÊR JIN

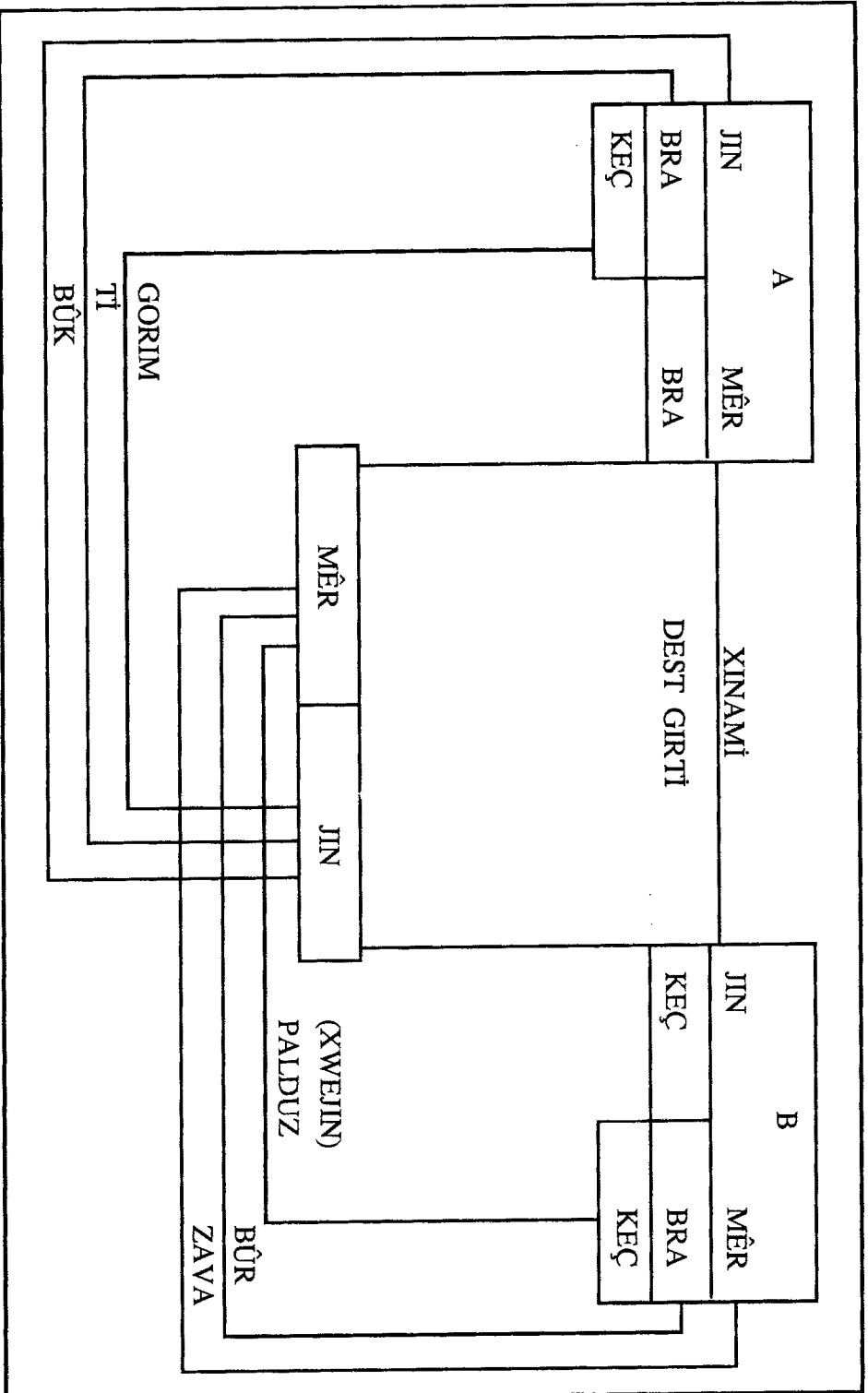
ZAVA BÛK

BRAZÊ

ZARÛK

XWARZÊ

NEVÎ

A

JIN

BRA

KEÇ

MÊR

BRA

XINAMI

DEST GIRTİ

MÊR

JIN

B

JIN

KEÇ

KEÇ

MÊR

BRA

KEÇ

(XWEJIN)
PALDUZ

BÔR

ZAVA

GORIM

Tİ

BÔK

A
JIN MÊR

KUR

B
JIN MÊR

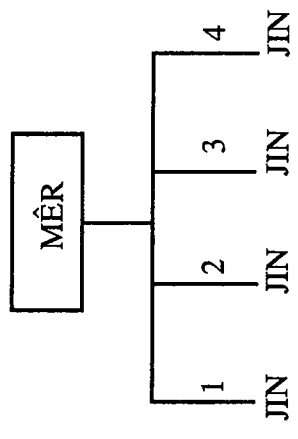
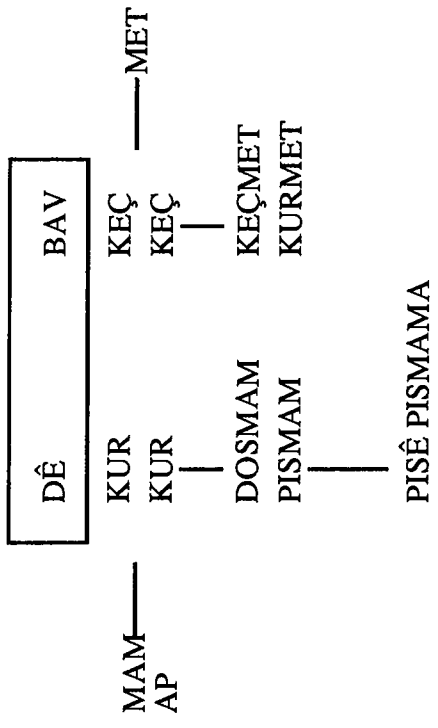
KEÇ

MÊR Û JIN

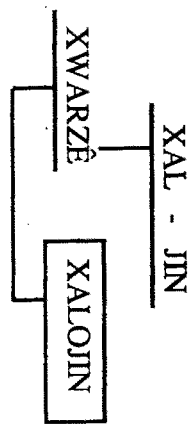
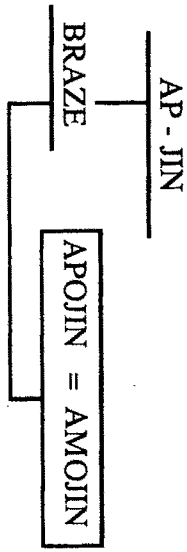
(XEZÛR - XWESI)

BÛK

ZAVA (XEZÛR - XWESI)

(bı hevra dıbin HEWÎ)

DÊ - BAV

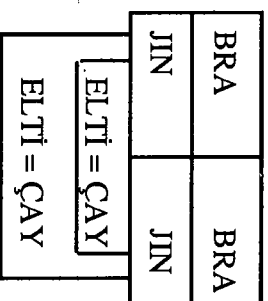
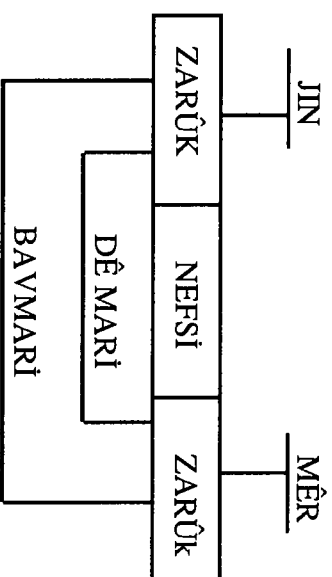
KEK	KUR	XUŞK
HEK	KEÇ	BRA
KEK	KUR	XUŞK
	KEÇ	

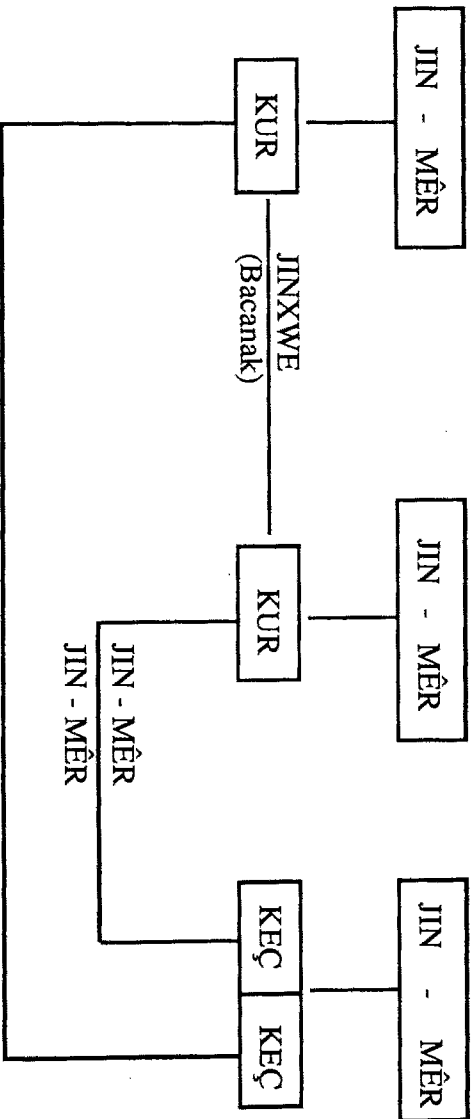
BRA - JIN

BRA

BRAJIN

DÊ	-	BAV
KEÇ - KEÇ	-	KUR - KUR
XALTÎ		XAL
KEÇ - KUR		KUR - KEÇ
(BINXALTÎ)		(KURXAL - KEÇXAL)

NEVİ : BAVÊ DÊ dıbe DÊ'KAL
DÊ A DÊ dıbe DÊ'PİR

NEVİ : BAVÊ BAVÊ dıbe BAV'KAL
DÊ A DÊ dıbe BAV'PİR

KRİV : Ê KU GAVA SUNETÊ, BI DESTÛ HÊTÊ
KURIK DIGRE dıbe KRİV

ŞOŞMAN: Ê KU JIBONA GERDEKÊ
ZAVA HAZIR DIKE dıbe ŞOŞMAN

NOT : HERÇİ MALBAT ÊN BIHEVRA BIBIN
KRİV, KEÇ Û KUR ÊN WAN
BIHEVRA NABIN JIN / MÊRİ

PERTAL ÊN LAŞÊ MEROVAN:

seri = s er	baş - kafa
eni	alın
çerm	deri
p̄or	saç
gulli	saç örüğü
tûncık	alına dökülen saç (kakül)
f̄meri = temli	tepelik saçı
bısk = perçem = cênıg	perçem
r̄û	yüz
r̄ûcık	çehre
awur	sert bakış
guh	kulak
kronek a guh	kulak kıkırdak kısım
nermık a guh	küpelik kısım
serçımk a guh	kulak üst ucu
kerık a guh	kulak deliği
gep a kort	gamzeli yanak
gep	yanak
dev	ağız
lêv	dudak
budu	diş etleri - dişlerin gömülü olduğu yer
şıkefta dev=ezmanê dev	damak

DIDAN

DIŞ

dinan ên vır = fırk	aralıklı dişler
a - didan ên kulxe = hembız	sık dişler
b- didan ên pêşi	ön dişler
c- didan ên tûj	kesici (köpek dişleri)
d- didan ên kursi	azı dişleri

ZIMAN = ZMAN

ZIMANOK = ZMANOK

ÇAV

a- reşik a' çav an

b- spıçk a 'çav an

c- bibûk a 'çav an

DİL

KÜÇÜK DİL

GÖZ

göz orta kısmı

gözün beyaz kısmı

mercek

BURU = BURH

BIJANG = BJANG

PER BJANG = PERDE

KAŞ

KIRPIK

GÖZ KAPAĞI

ÇENGE

a- çenge kox = erzing

b- lêvse

c- lêvse qiç

d- çenge kôrt

hustu , hustukur

gewri

zengilok

pêsir

pêxir

çıçık

lem = guhan

hıngıl

pi

pişt = mıl

pol

bêrik = pil

mişk

ÇENE

ileriye çıkık çene

içe çökük çene

dişleri açıktaki bırakan çekik dudak

çene çukuru

boyun - yakalık

boğaz

adem elması (erkeklerde)

göğüs (kadınlarda meme)

göğüs

meme

meme (hayvanlar için)

meme (köpek cinsi hayvanların)

kol

sırt

omuz

kürek kemiği

dirsek

zend	dirsek ile el bileği arası
bıxawi a dest	el bileği
gûzik a dest	baş parmak çıkıntısı

DEST = LEP

EL

Lepık

eldiven

kûlm = çeng

yumulmuş el veya tek el dolusu

mışt, mıst (mıştekin genım)

iki avuç içinin birleşmesinden meydana gelen hacim

kéf a dest

el ayası

pence

hayvanlara mahsus

deste

12 adet

niv deste

6 adet

desti

bir el dolusu biçilmiş sap

NOT: ÇENG: bir avuç anlamına geldiği gibi koltuk altı anlamına da gelir

weke: Kurê REŞO pirtuk ên xu dide bın çengê xu û diçe DIBİSTANÊ.

- Kurê GAVAN (GAVİN) nanek xıstıbû bın çengê xu û diçû ber golikan.

- BRO. lingê wi yê şikesti hin ji nagirtiyê loma bı darê BING'ÇENG dıgere.

BÊÇÎ = TLI

PARMAK

îli a bıçûk

küçük parmak

îli ya gustirê

yüzük parmağı

îli ya navê

orta parmak

îli ya nişanê

işaret (şehadet) parmağı

îli ya grıkê

baş parmak

movık

mafsal

nenûk

tırnak

zık

karın

navık

göbek

newq	kalça ile kaburga arasındaki boşluk
berzık	etek kısmı (kıllı)
kir (mêr)	penis (erkek organı)
gun	husiye
torbê gun	husiye torbası
helikê gun	husiye yuvarlakları
quz (jin)	vajina (kadın organları)
niçık	vajina detayı
lez quz	vajina detayı
mala dergûşê	rahim
pızan	eş - bebeği koruyan organ
qûn	kıç
papên xwarinê dı qûnêve dı buhure	
kulêmek	kalça
sêvık	kalça çıkıntısı
hêt	kalça ile diz arası (hayvanlarda arka bacak)
pil	kürek (hayvanlarda ön bacak)
(Hêtek goşt û pilek goşt jı qasab bıkre.)	
pêt = pêtık paq	diz ile ayak bileği arası
cuni	diz
çip	bacak
çip drêj	uzun bacaklı
bxawi a ling	ayak bileği
gûzık a ling	iç kısımdaki çıkıntı kemik
teşk	dizin iç kısmı
LING = PÊ	AYAK
a- pani a ling	ökçe
b- kêf a ling	taban

c- zengu a ling	tabanın çukur kısmı, üzengi
d- bêçi ên a ling	ayak parmakları

PERTALÊN HUNDUR: İÇ ORGANLAR

HESTİ	KEMİK
a- movik	mafsal
b- lolib	iki mafsal arasındaki kemikler
c- parsu	kaburga
d- kronek	kıkırdak (iki masalın birleşim yerinde)

GOŞT - ET, LAŞ

bez	GÖVDE
xûn	yağ (etin üzerindeki)
a-xûn a sor	kan
b- xûna reş	temiz kan
meji	kirli kan
þertal	beyin
çêri	büyük parça
fisi	küçük parça
çêti	kuşbaşının doğranmamış halı (uzunca)
pari	kuşbaşı
pê = ling	lokma
pê bı pê - ling be ling	ayak
rabe ser pê yan	pevder pey
	ayağa kalk

Gava keseki mazın tê cıvatê herçıyê lı hundır radıbın ser pê yan.

peya - peyati , peyade yaya

Gelek merov ji pêşve tîn, çendek ji wan swarın dawia mayi pêyati dımeşın

çarpê

zarûkên bıçûk bı çarpê ya dıgerın

ser û pê	kelle paça
der pê	don - kilot
pê lê kırın	ayakla basmak
pêlê ke	bas (imperative)
pêlêke û derbas be	bas geç
bı pê yan lêxe	ayakla vur
bı pelêxe	(imperative) ez
a- ev pûş û palaxa dıbm lınganda pelıxıye	
b- ev kufkaran = mantar bı jarın, bı pelıxine bla kes naxu	
dı pê ke	(imperative) ayağma gıy
dı pê kırın	ayağa gıymek
sol û gorên xu dı'pêke	ayakkabı çoraplarını giy
pêdaketın	üstüne düşmek

Ev zarûka azırıye, pır pêda mekeve bla jı xuber aş t bibe. - Bu çocuk ısrarlı alıyor, üstüne varme kendi kendine sakinleşsin

jı pêda ketın	yorulup bir yere yığılmak
Ez iro zahf westiyam û jı pêda ketım.	
pê kanın	birisiyle başa çıkmak
Zero peyaki zexme, kes pê nakanın.	
pêxwas	yalın ayak, kabadayı, baldırı çıplak
pêdikur	nasır û nenûkên lıngan jêkırın
ortopêdi	xebata ku lıser lıngan tê danın
ortopêdist	doktorê lıngan
pê şabûn	sevmek, sevişmek
Dê bı zarûkên xuve dı lehize û'pê şadıbe.	
payın	ayakta beklemek veya sadece beklemek

a- Ezê lı benda te bı pêm haya tu bê.

b- Tu razê ezê lı bende te bı pêm.

c- Leşker lı tuxuba dı pên (payın)

dıpêra

sonra

a- Ezê (dı bıçım = ezê bıçım) tu (dı pêra = pêra) bıçe = here

b- Ev kurıka dı pê bavêra hatiye dunyayê - bu çocuk babasının ölümünden sonra doğmuş

paş pê = paşpêş

aksi yönde

a- Herkês rast dıçe ête paşpê dıçe.

b- Nasreddin xoca paşpê lı kerê xu swarbûye.

c- Zarûk, zbûnê xu paşpê lı xu kırıye.

pa pûç (solên sıvık)

hafif ayakkabı

patık - solên zarûk an, solên lı lundır tê pêkırın

patika - rêya hew merov kanıbe pêda bıçın.

pêda çûyın

tırmanarak gitmek

çyâyê agırı - pır blinde, merov pêda hıldıperışe û bı zor dıçe (serbel = zirve) awi

pêve çûyın

üstüne üstüne gitmek

Ez pêve çûm, ew jı tırta xu jı ber mın revı.

pêşve çûyın

ileri gitmek (küstahlık anlamına)

Ev kurıka guh nade ser mazınên xu û rêya xu şaş dıke, galgalên jı xu zêde dıke, hınek ên jı heqê wi bën

Jı bona pêşve çûyına cıvatan (gur - dınlemek, nasihat, şiret)

Gura mirovên zana kırın gerege.

pêhin	ökçe
pêhinkırın	tekmelemek
a- bı pehinan lêxe	teknele
b- gava şır lı mangan dıçıke golıkên xu pêhin dıkın	

pa pûr = şosa (krose = at arabası) lı ser paporê (dıçe = dıhere)

hej = ji kas (hemi lolib bı hejan ve bı hev hatıne girêdan

hej a hustû boyun kasları

hej a pıştê bel kasları

betan zar halındaki kaslar

dyafram betanê navbıra zık û singê

dıl kalb, -çar çaviyê wi heye

a- çavi yê jorin (çep û rast)

b- çavi yê jêrin (çep û rast)

TAMAR: Lı ser laşê (TERM) merov û têrşan lı her derê xûnê dıgerının, ên ku ji dıl der dıkeve û xunê belav dıkın 'tamarê xûna sorn, ên ku xûnê lı dıl vedıgerının tamarê xûna reşın.

MOVİKÊN PIŞTÊ: Jı hustu haya dıvê dıçın hejmaran wan 33 ne.

KRONEK: Dı navan movık anda ci gırtine û xebat movıkan nerm dıkın bı alıkariya kronek an hesti na helısın weke baliv an hızmte dıde hestiyên movık an.

KRONEK A PIŞIK Ê: Jı gewriye haya pışik ê dırêj û bıhn a ji dev û poz tê gırtın, haya pışikê dı be û tine. Gava bu mcrov bıhna xu dıgre û berdıde ev kronek a dı xebite.

FİŞIK - AKCİGER: Jı hawa yê oqsijen dıgre û xûna reş lı xûna sor vedıgerine.

KEZEB - KARACİGER : Lı ser jıyına ruhberan gelek xebat û havıla wê heye, dı doktoriye da lı ser kezebe zanebûnek zahv hewce ye.

ZIRAV - SAFRA KESESİ: Lı ser xebata kezebê alıkari dıke.

RÊŞIK, FATRÊŞK - DALAK: Xûnê çê dıke.

BETAN - DYAFRAM: Dı nava zık û valaya PARSU (KABURGA) yanda ci gırtiye, lı ser jıyına ruhberan gelekı pêştire ji xuber SIST û PIIT dıbe û pışikê dıde HÊZ ê, gava ku pışik hêz dıke herçi ruhber bıhn a xu dıgre û ber dıde û jıyın bı vi babeti dom dıke.

FİRŞIK = MİDE

SORSORK - YEMEK BORUSU: J1 dev haya torbe ê xwarinê = firşikê dirêj dibe, gava ku xwarin di devde bi dîdan an têne cûyin û di pêra te daqurtandin di hundurê sorsorkêra diçe û di keve torbeê xwarinê.

TORBE ê XWARIN ê - MÎDE = FIRŞIK: Xwarin ku ji sorsorkê di keve torbe yê xwarin ê divir de gelek jê diferike (hazim dibe) du qul tê heye

a- qul a jorin

b- qul a jêrin

ŔŪVĪ - BAGIRSAK: B1 sê pertalane

a- ŕûvi ê 12 bêçi

b- ŕûvi ê zırav

c- ŕûvi ê qalın = stûr

Xwarin a ku di TORBE da nahatiye FERIKANDIN ç1 nava RUVĪ yê 12 BÊÇĪ û di ŔŪVĪ yê ZIRAV de lı RUHBER an diferikin.

ŔŪVIYÊ QALIND: J1 xwarin ê ku ji laşê ruhberan ra havıl têdenamaye weke pap di QUNêve di here (diçe) der. He. meroveki nezi 10 metre RŪVĪ di hundurda heye.

GURÇIK: Her merov du gurçikên (wi-wê) heye, ji aliye hundur de bi piştê ve zeliqine xûna merovan paqij dike û ava ku ji jiyina merovanra bi zerare jê ve digre û dişine MIZMIZK ê, mizmizk, torbeyê mizê ye ji mizmizkê şunve bi rê ya xuve bi navê mizê ji laşên merovan derê (derdikeve).

BALA XU BIDIN - HEDAR BIN!

ŔOVĪ û RŪVĪ gelek car nola hev têne peyivandin. RŪVĪ di hundirên ruhberan têkili ferikandin û pap derxistinê ye û pertalên laşê ruhberane.

ŔOVĪ Tebaki beyariye liser TOF ê kû'çikane. POST (kivıl)ê ROVĪ ji bo kurk an gelek hêca ye. ŔOVĪ, ji xwarina HŪR û RŪVĪ zahf hez dike.

HŪR: Di TERŞ anda lı dewsa TORBE ê xwarinê HŪR heye. TERŞ ku KAYIK an dîkin gava lı çêrê her ç1 xwarina xu d'avêjin HŪR disa derdixim devê xu û ji nûve di cûn (CŪYIN = çignemek) û di şinin (şandin = göndermek)

QELENSEWE: Di pêra xwarin diçe RŪVIYAN û herci lê diferike, (ferikandin = hazim etmek) dawiya mayî dibe pap û di QUN a TERŞAN derbas dibe (TERŞÊN KAYIKĪ) ve (geviç getiren hayvan) der dikeve.

BALA XU BIDIN! - HEDARBIN!

Di ola İSLAMÎ da: TERŞÊN çarlıkê ê ku kayikan nake goştên wan harame nayê xwarin.

Terşên pîrîne ku BERATÊ yê mirî dîxun goştên wan jî naê xwarî dî ola islamide HARAME.

ÇÎG = (çünkü) gelek na'xweşî jê çê dibe. Goştê BERAZAN jî binde hatiye haram kirin. Jî bona ku TRÎŞÎN derbasi mirovan nebe û na'xweşî na'keve canê mirovan.

PAP: Her ruhber papên ku jî QUNÊ der dikeve babetên wan cihê ye û her yek navek li sere.

GÛ: MEROV, GUR - KÛÇIK - ROVÎ - PISIK - ... GÛ dîkîn.

RÊX: GA, MANGA - GAMÊŞ - BERAZ RÊX ê dîkîn.

BIŞKUL: PEZ, DEVE KÊRGUH = KÊRGUHIŞK... BIŞKUL an dîkîn.

(FÎŞQÎ = TERS = SERKÛL): HESP, KER... û ê mina van FÎŞQÎ dîkîn.

TERÊX: PÂP ên gava ku jî merovan û jî TERŞ an der dikeve nerm be û li erdê ve pan dibe TERÊX tê gotin.

VIJÎK: Yek caran PÂP, RON der dikeve ev nava lê tê danin. Gelek car RÛVÎ yê ruhberan ku na'xweşbe û ya xwarî na' bî saxibe û ya jî bona HIŞK bûna RÛV iyan derman bê xwarî vijik der dikeve.

ZIBIL - GÛ: Ciyê ku PAP lê tê hevdan va nava lê tê danin.

MÎZ: Jî GURÇIK û MÎZMÎZK ê şûnve avek şor der dikeve jêra MÎZ tê gotin.

ZILQ: PÂP ên, TERŞ ên PERÎN ZILQ ê dîkîn.

Weke: ZILO a MIRÎŞK an. ZILQ a QAZ an, ZILQ a HULHULÎ yan.

GRI=GRI BÛN	ağlama - ağlamak
HÊSIR	göz yaşı
XÛDAN	ter
XWEZÎ	tükürük
MALLÊZ	salya
LIÇIK	sümük
XWEZÎ TÛ KIRIN	tükürmek
NÊM	irin
KÊLIÇ	göz çapağı
VERŞÎ	kusmuk
VERŞANDIN	kusmak, çözmek
ZAYIN	doğum, doğurmak

Jin û terşên mê ji boy ZÊDE bûnê dîzên. Gava ku zarûk û çêlek di zîke dê û mak ên xudane, ji jinan ra DIHASKAN, ji terş ra AVIS tê gotin. terşên ber na'gre û nabîzê (ogir = stewr) duminin. Ji gotina ZAYIN ê gelek gotin çê dibin weke: ZÊDE + ZYADE + ZAÎD + (Nû za = nû zad)

Ji ZAYIN ê heya "40" roj şûnda ji jinanra ÇÊLÎN (ZÊSTANÎ), li kîjan malê ku jinekê za be mala zêstani ya, nexweşxanê yên ji bo zayinê "nexweşxana zêstani ya" tê gotin. Li zayin ê ku du zarûk li piştêv bêne ru erdê (dunya ê) ji vê zayin ê re cêvi, ji her zaruki ra ji felq cêwi têne gotin.

Zarûk, di zîkê dê da diber çax a bûyme ku bê û bîmire zarûk ji ber çû, hayvanlarda ise BERAVÊT denir.

Ku ji du zarûkan zêde tîr lîpîşt hev bêne rû erdê "LI ZIKÊ KÎ" sê zarûk ani (anin = getirmek) tê gotin.

TELIQANDIN - TELIQÎ: doğurmak - doğurdu

KÛÇIK - GUR - RÛVÎ... û weke vana gava ku dîzên TELIQÎ tê gotin.

Ji kûçkên mê ra DÊL tê gotin - Dêlika me teliqî şeş cewr ani.

Ji gur ên mê ra DÊLGUR tê gotin. Ji zarûk ên guranra ÇÊLGUR têne gotin.

TERŞ ên PÊRIN: ê ku zêde bûna wan bi HÊK an ve ÇÊLE DERXISTIN tê gotin.

weke: ÇÊLEÇÛK - ÇÊLMIRIŞK - ÇÊLKEW...

ÇÊLÊ QAZA - ÇÊLÊ HULHULYA

BALA XU BIDIN!

1- BERÇEMK (Yarasa) BI ZAYINE PIR DIBIN û ÇÊLEKÊ XU BI ŞÎRÊ XU MAZIN DIKIN.

2- MASI - KÛSÎ - REQ - MAR - BI HÊKAN ZÊD DIBIN û NAVÊN WAN ÇÊLÊKÛSÎYA - ÇÊLÊ MASÎYA - ÇÊLÊ REQAÇÊLÊ MARA têne gotin.

NAVÊN LI SER TERŞAN û BABETÊN TERŞAN

1- Terşên bi hingil

2- Terşên bê hingil

TERŞÊN BI HINGIL: Zêde bûna wan li ser zayinêye.

TERŞÊN BÊ HINGIL: Zêde bûna wan li ser hêk a ye.

Terş ên bi hingil weke jin an, nû zayê xu bi şîrê hingil xu xwedi dîkin, mirov ji ji vi babeti ne weke: şêr - pez - hesp - ker û... êdîn.

Ê ku bı hêkan zêde dıbm wek: mırışk - kûsi - mar... û êdın.

3- TERŞ ên bı HÊK an zêde dıbm ew ji du BABET in.

=: HÛN MELA DIXEBÎNIN (DIHEBÎNIN) = Kuşları severmişiniz. .,

a- PÊRÎN: Bı perên xu dıfırın û bı hawara dıgerın.

b- KÂŞOK: Ev terşan ya bê lıngın û ya lıngên wan zahf bı çûkın lı ser viya navên wan bı KÂŞOK i têne hıdan.

4- TERŞ bı jıyına xu ji jı serhev têne gerandın.

a- TERŞ ên KEDÎ: Ê ku lı ber dest û hemetkırına merovan da têne xwedi kırım.

MALOFÎ: Terşên kedi hundek ji wan jı malê bı dûr naveke gelek car ji AFIR ên xu bı dur na kevin.

b- TERŞ ên KOVÎ: Berç berin hemi terş kovi bûn. Dı pêra merovan gelek ji van bı xebat û lebatek mazın KEDÎ (chilileştirmek) kırım û ji wan gelek havıl ditme.

TERŞ ên KOVÎ ji du BABET in:

a- ÊN NOJEK: Ev terşan jêra lê bê merov ji tevê, gelek TERŞ an kanın bı kujın (kuştın) û buxun.

b- Ê KÊ NOJEKTÎ yê nakın vanan dı nava xweda dıbm KERÎ û xu ji merovan û ji NAYAR ên NOJEK xu HEMET dıkın.

BALA XU BIDIN! Jı terşên PERÎN BARÇÊMK = BERÇEMK hêkan nakın HINGIL ên wan heyê û çêleyên xu bı şîrê xu xwedi dıkın.

NAVÊN LI SER NÛ BERAN:

Gava ku RUHBER nû têne RÛ ERDÊ heryek lı ser babetên xu navan dıgrın.

weke: ZARÛK ên MEROV an = (DERGÛŞ = QIÇIK)

BERX ên MÎ yan

KAR ên BIZIN an

(CANÛ = KURIŞ) ên HESP an

CAŞ ên KER an

TORIM ên DEVE (an) = (DEVAN)

SAK ên GAMÊŞ an

GOLIK ên MANGE an = (mangan)

CEWR ên KUÇIK an

KUDIK ên BERAZ an

ÇÊLE ên ŞÊR an

ÇÊLE ên PISK an

ÇÊLE ên MAR an

ÇÊLE ên MIŞK an

ÇÊLE ên MRIŞK an = FARIG ên MRIŞK an

ÇÊLE ên MASİ an

ÇÊLE ên ÇÛÇIK an

ÇÊLE ên KÛSİ an

ÇÊLE ên MÛRİ an

RIŞK ên KÊÇ an (Rışk = pire)

RIŞK ên SPI an têne gotın. (Spi = bit)

NOT: Gava ku NÛBER têne rû erdê gelek ji wan na'kanın çavên xu vekın.

ÇÊLEYÊN psıkan û cewrên kûçıkan bıqasi (20) roj şûnda çavên xu kanın vekın. Ji vê çav vekınıra ÇAV BIŞKIVI tê gotın. Çavên cewrên dêlika me bışkivın.

NAV LI SER KÛÇI'KAN:

SE (kopek) kuçık ên nêr

dêl kuçık ên mê

tog = dog = (ingilizi) kuçık ên dermalê

taji kuçık ên nêçirê

doltaji = tole = zirtaji = zirtole

(dê û ya bav) Tajıbe cewr ên wan, van navan dıgrın.

CEWR: Ê ku nû hatiye RÛ ERDÊ.

BONCI: Kûçık ên bı çûk dı nava malanda têne xwedı kırın.

KUÇIK ên BAVGUR: Dı babetên gurandane (kurt köpeği).

PEZ:

MÎ- BERX, BERAN (PEZ ên MÊŞINÎ)

BIZIN, KAR, NÊRÎ (PEZ ên BZINÎ)

Ev navên jorin çendek û ya gışt bı hevra PEZ tê gotin.

KERÎ: Pez ku bı hev dı keve dibe **KERÎ.**

BREK PEZ: Pertalek jı kerî (mêşini û bzini)

COL = COLÎ: Pertalek (bzın, kar)

RAV: Gava ku pez lı çêre kêlek didın hev weke xezekê lı erdê drêj dıbin û şivan xu dıde ser aliki dıajo. xu dıde ser aliyê dın ve gave pez lı çêrê **RAV** girtıye dı bêjin. **REF:** Terşên **PERİN** gava ku berên xu didın ciki û bihevra (pevra) dıfırın weke pezeê rû erdê kêlek didın hev dıbin ref.

NOLA: RÊF ên LEG - LEG an.

PEZ BİQASÎ HEJMARA XWE JI NAV DIGRE.

du - sê pez	semarek pez (nêzi 100 pez),
se - çar pez du	Sê sed pez,
neh - deh pez	çar penc sed pez (nêzi 500 pez),
deh - panzde pez	hezar pez,
bist - si (bisi) pez	sê çar hezar pez,
si - çel pez -	pênc- şeş hezar pez,
çel - pence pez	û weke van.

NAVÊN LISER PEZÊ MÊŞINÎ BI SALAN:

BERX: (Mê - Nêr) Yek salên xu tije na'kırıye

KAVIR: (Mê - Nêr) ÊN ku salek xu tije kırıye û ketıye salan dudoyi.

BERINDÎR: (Mê) Ê ku ketıye sala sısia

BIZAŞTIR: (Mê) Ê ku ketıye sala çaran

MÎ: (Mê) Jı çar salan û zêdatır, ê kû têne dotın hemi (mi) ne.

HOGEÇ: (Nêr) Ê ku ketıne sala sısı an

MAZ: (Nêr) Ê ku ketıne sala çaran

MAZ-MAZ: (Nêr) Jı çar salan m .ıntır

BERAN: (Nêr) Ê ku jı bona TOF (toxum) têne heldan (tê hiştın) û nayên xesandın.

PEZÊ BIZINÎ LI SER SALAN:

KAR: (Nê - Mê) Salek xu tije na'kiriye

GISK: (Nêr - Mê) Du salên xu tije na'kiriye

TÚŞTÎR: (Mê) Sê salên xu tije na'kiriye

BIZAŞTÎR: (Mê) Çar salên xu tije na'kiriye

HEVURI: (Nêr) Sê salên xu tije na'kiriye

NÊRÎ: (Nêr) Jı bona TOF têne hılanin

QOÇ: boynuz

KEL: Pezên mêşin ê ku QOÇ ên wan hebın ev nava lê tê danin (Beranê - miya) kel

PEZÊN BIZINÎ: DU BABET GUHÊN WAN HEYE

BIZINA BEL: GUHÊN WAN Î PIKE

BIZINA BI GUH: GUHÊN WAN Î FREYE

KÔL: Pezên bızini QOÇ ên wan tu na'be ev nava lê tê danin (bızina KÔL)

GUH: (kulak) NAV LISER PÊZÊ MÊŞIN

KER: (sagır) Pezên mêşin guhên xu pır bıçûk be

KUR: Pezên mêşin guhên wan kurt be

BIGUH: Pezên mêşin guhên drêj be ev navana lê têne danin

VIRNÎ: Kar û berxên jı hempaê şunde hatine دنیاê

HILÎ: Kar û berxên ku dıber hempavên xu têne دنیاê

BALA XU BIDIN! - HEDARBIN

Mak dereng bızên (zayın) kar û berx vırni dıminin, mak zû bızên (zayın) kar û berx hıllı dıbin.

CÊWÎ: Du nûza lı pışt hev bêne دنیاê yek caran jı dudoyi zêdetır jı lı pışt hev têne دنیاê.

FELQ CÊWÎ: Jı cêwian her yek felq cêwiye.

STEW: Terşên na'bızê (zayın) û na'sır bıde ev nava lê tê danin.

AVIS: Terşên ku lı ber ZÊ (zayın) be

DAHISKAN: Jmên ku zaruk dı zıkde hebe

BER AVÊTÎ: Ê kû dıber çaxa zayını bızê (jı bona ters)

Jİ BER ÇÛ: Jmên ku dıber çaxa zayınê zarûkên berdın û zarûk mırı derkeve.

NA BI SERÊ XU: Jin ku diber çaxa zayını yani diber(9) mehan bızê û zarûk bijî ev zarûka na'bi serê xu ye.

GO XWARIN: Terşên mê ku tof helani bîn.

BERMAKÎ: KAR, BERX, GOLIK... û êdın ku bî maka xweve bıgere û şîrê makan serbest bî mijê (mejandın) jêra bermaki têne gotın.

MÎJOK: Ê ku mak bımîre û ya şîrê wê bıçıke ev kar û berx bî şîrê êdınan dımîje û zıkê xu têr dıke.

LÊ BANİN: Gava ku MÎ, BZİN, MANGA dızên û lı berx û kar û golıka xu na'be xwedi na'hêle pê bımîje û demekê xwedi ê wan pê hez kırım hıde û MÎ, BZİN, MANGA bî BERX û KAR û GOLIK ên QAIL bıbe ev PÎŞİK a (ha!) lê banin tê gotın.

QOÇ KIRIN = PEİN KIRIN: Gava kar û berx mazın dıbın û şîr dı maka wan de na'mine mak bî qoç an lê dıxe (lêxıstın) û nahêle pê bımîje.

MANGA PÊİN DIKIN.

DANGÎ: Gava ku kar û berx pariki hıllı dıbın dev bı çêrê dıkın makên wan têne dotın dı lema makên wande hıngılek şîr para wan dımıne, dı pê bêrya (bêri) doşanyêra kar û berx gışt bı hevra têne berdan nava kerı yê makan, her yek maka xu bı dengê xu jı ser êdınan jı hev dıgerine û pê dımıjın (mêtin) jı ve tevgêrêra dangı tê gotın.

HESP: (NÊR - MÊ)

Hesp ê mın (nêr)

CANÛ = KURİŞK (NÊR - MÊ): (Ê KÊ - Ê KA) çaxa swar bûna wan na'ıatiye.

KURİK: canû yê nêr

BALA XU BIDIN! kúfık canû yê nêr

kur'ık kurê merov an

BARGIR = BERGİR: Hesp ên jı bona bar kışandınê têne xwedi kırım.

HESP' ên ARAB an jı bazdanêra navdarın.

HESP' ên İNGLİZ an û HESP' ên KURD an bı hesp ên arab an ve lı hev ketıne jı bo viya HESP' ên DU RÉH têne gotın.

Hesp ku baş bırevın jı vanra beza dı bêjın (hespên beza)

HESP'ÊN BERZİN: binme yaşına gelen at (zin = eğer)

YEXTE: (NÊR) Hespên ku hatıben xeasandın (Hêlıkên gunên wan tên derxıstın)

HESTIR: Dê mein, bav k'ér (hespên bavk'ér) = Katır

Hesþên bavker xu bî xu na'dizên (zayın) na'ji (pir dibın = zêde dibın). Hesfir hesþên bavker gelek car ji bargiran têne girtın.

KURİK: BAVKER ên yeksalene.

LI XU KIRINA HESPAN:

Bî taziti swarbûna hespan gelek zahmete, ji bona via ev têtên jêrin ra hewce heyê.

CIL: Jî germ û sermê hemet dîke.

ZIN: Jî bona rûniştina swarên hespan

ZENGU: Swar lîngan dîdın ser

ZEXME: Zin û zengu yan bî hevê dîke

RÎŞME: Hefsarên hespan

LIVAN = GEM: Hesinê jî bo devê hespan.

TENGAL: Zinê hespan û ya paldûmên ker û bargiran lî bin zikên wan gurê dîde

QÛŞ: Girêdana bın (dêl = boç)a hesp û keran ra zin û paldûm tê girêdan.

BALA XU BIDIN! Ev lî xu kîrîne jorin jî ker û bavkeran jî hewce dibe.

Jî paqj kîrîna; hesp û bargir û bavker an ra **TÎMAR** tê gotin.

REWAS: Yekcaran dêl û bujiyê wan bî meqesê têne qurf kîrîna jî qurf kîrîne ra re-was tê gotin.

PÊŞ - PAŞ: Gava ku hesp lî kêlek hev û ya lî kêlek terşeki dîn liser afir xwarîna xu duxwe jî bona ku tîzikaş lî hev naxin ya her du lîngên çep û ya herdu lîngên rast bî derêve bî peywendan bêne girêdan jî vê girêdanê re **pêş-paş** tê gotin.

GUH BIDIN! ÇEP-RAST girê me dî, wê gavê hesp rahat nakin (rete nakin).

KER: (NÊR - MÊ)

MANKER: (MÊ)

KERÊ NÊR: (KER A MÊ naê gotin)

ÇAŞ: NÊR - MÊ ê kên yek sale

ÇAŞÊ : NÊR

ÇAŞA : MÊ

SÎPE: NÊR - MÊ (ê ku salek qedandibe)

SÎPÊ: NÊR

SÎPA: MÊ

NALBENDÎ

Herçi terşên pê kar dibe û simên wan hebe lı dewsa solên merovın bı simên wan ve NAL pê tê danin. Ê ku vi kari dıkın jı van kesanra NALBEND tê gotın. GA, her lıngıkeki wan bı du sımane, hesp, kër, bargırû bavker (hêstır) her lıngeki wan yeķ sim heyê.

Gava ku nalbend nal dıke dıber nalkırını, simên wan bı kêrên sıman, ciyê nal dûz dıke jı wê dûzkırınıra QYAR kırın tê gotın.

Gava ku qyar tamam dıbe nalan bızar (mıx) dıke. Nalên her terşı bıqası simên wanê kê m û zêde nabe, nalbend nal û sıman rınd lı hev tının.

Jı bona ku terşên nal kırı jıber nal kulek (topal - aksak) na'be.

DEVE: (NÊR - MÊ) BARBIR = yük taşıyan

LOK: NÊR

ARWANE: MÊ

CILAN = CIDAN (NÊR) dı nava salên sısianda

MENCİ: (MÊ) dı nava salên sısianda

MAXLÛL: (NÊR-MÊ) salên dudoyı da (bar lê nabe)

TORUM: (NÊR - MÊ) yeksale

BOŞ = GUM: gelek deve bı hevra weke kerı

DEVEAN = (DEV'AN) dı pıranıyêda wusa tê nıvisandın

LI XU KIRINA DEVE (AN) = DEV'AN

CIL: Jı sermê hemet dıke

HAMÛD: Jı bona bar lı serbe weke zıne hespan

QETAB: Jı daran çê dıbe û lı ser hamud gırêdaye

RİŞME: Hefsar ên devan

AGAL: Deve tên mexel kırın û cunıyê wanê pêşın pê tê gırêdan ku ranabe (rabûn)

J1 berê berda j1 bona karvantiyê terşeki zahf zexme, rê ke dırej kanın bê av û xwarın baran bıkişının. İro ji lı beyaran deve barbirên pır başın.

BARBIREK: MÊ - BARBIREKÎ : NÊR.

TERŞÊN SER MEZIN (MAZIN)

GA: (NÊR) barbirî û cotkari pê dıbe.

MANGA: (MÊ) J1 bona şir tê xwedikırın:

NOGIN: (MÊ) sêsale

PARONGE: (NÊR-MÊ) du sale

TANE: (NÊR - MÊ) yek qedandiye ketiye sala dudoyan

MOZİK: (NÊR) CWANGA yê nahatıbe xesandın

CWANGE (NÊR) sê sale

GOLIK: (NÊR - MÊ) hengi salek xu naqedandıbe.

BOXE: (NÊR) ji bona tof (toxum) tene helanın

ÇONEK: Xenci ga, manga, boxe herçiye dın tevlıhev çonek tene gotın

MAKMIJ: Parone ê ku dev ji şirê mak a xu berna dabe.

GAMÊŞ: (NÊR) J1 ga gırtırın ji bona barbiriyê û cotkari ye tê xwedı kırın.

SAK: (NÊR - MÊ) golıkên gamêşan.

TERŞÊN KOVİ

YABANİ HAYVANLAR

şêr	aslan
şepal	pars
plıng	kaplan
hırç	ayı
gur	kurt
çeqel	çakal
sıxur	
fil	fil
zurafa	zurafa
kêrên belek	zebra

pezên kovi (pez k'ovi)	yaban keçisi
kéftar	sırtlan
xezal	karaca - ceylan
fisteq	kokarca
kérguh = kêr guhişk	tavşan
r'ovi	tilki
û gelekên dın	

TERSÊN YEK SIM:

hesp
kêr
bavkêr (hêstır)

TERSÊN DU SIM:

Pez: koyun, keçi (sınıfı)
ga - gamêş: öküz - manda (sınıfı), û ê nola van.
Merov solan diken pê: Solbend sola çêdıkın.
Terş simên wan nal dibe: Nalbend nalan cê dıkın.

TERSÊN PERİN KÖVİ YABANI KANATLILAR

ordeg	ördek
leg-leg = lek lek	leklek
bet	toy
barit	bıldırcın
qulıng	turna - süliün
qıfık
qertel	kartal
sisalk	akbaba
qıfık = qijika reş	siyah karga

at ato = qıjıka belek	alaca karga
bûtbût	süleyman kuşu
kund	baykuş
kew (nêr-mê)	keklik (erkek - dişi)
kewê gozel = rubat (nêr)	erkek keklik
kewa mari (mê)	dişi keklik
bulbul	bülbül
hachacık	kırlangıç
şarûr	saka
berşe = serçe = kolke	serçe
pıtpıto	sarı serçe
çık çıko	karagöz serçe
ciq	tarla kargası
barçêmk = berçemk	yarasa

PERİNÊ PİNEK

mırışk
dik'
farig
hulhuli
ordeg û qaz
Ev babetan hatıne kedi kırın û dı pinan da têne xwedi kırın.
pin-xox
xap
pıngal
hêlin
hêk

KÜMES HAYVANLARI

tavuk
horoz
pliç
hindi
ördek ve kaz
kümes
folluk
foluğa konan alıştırma yumurtası
yuva

xenci barçêmkê terşên perin bı hêkan zêde dıbin

HÊK BI PÊNC PËRTALANE

1- qaşık	kabuk
2- pistik	zar
3- spiçk	ak kısmı
4- zerik	sarı kısmı
5- tof	öz

TERŞÊN KÁŞOKÍ:

mar
bejmar
marijik
gumgumok
zuri
gezgezk
kûsi
jijo
mışk
xılt
cırdon

SÛRÛNGENLER

yılan
kırkayak
.....
kertenkele
solucan
dana burnu
tospağa
kirpi
fare
köstebek
farenin büyüğü

TERŞÊN AVÍ:

masi
marê avi
req
beq
çeqel

SUDA YAŞAYANLAR

balık
su yılanı
kaplumbağa
kurbağa
yengeç

BUOK:

keç

BÖCEKLER

pire

spi	bit
rıřk	sirke
bızûz = gzûz	güve
aqrep	akrep
dûpıřk	tüylü akrep
derne	kene
qırni	kuru kene
kêzık	kara fatma
mûri	karınca
.. û gelek ên dın.	

DÛV A TERŞ AN:

Dûv a terşan lı ser babetên wan nav lê hatine danin.

weke: DÊL a HESP' an
DÊL a RÛVI an
DÊL a KÛÇIK' an
DÊL a MIŞK' an

BOÇ: Ên ku dûva wan kurtın.

weke: BOÇ a KER ê
BOÇ a KERGUH
BOÇ a BZINÊ

DAW (Karaman cinsi koyun kuyruğu: kuyruk yağı)

DAW = DÛV: Ên ku dûva wan girane.

weke: DÛV a PEZ ên MÊŞINI

HEMET KIRINA PÓSTAN: (ÇERM AN)

PÓR: Serê merovan hemet dıke.

MÛ: Merovan û bzinan.

PİRÇ: GA - GAMÊŞ - DEVE û êk wek van hemet dıke.

PÛRT: Terşên ferin hemet dike.

PIRTIK: MU - PIRÇ û PÛRT a ku nû der di këve (zrav ûpir nerme)

VE HEWANDIN a TERŞAN:

(HAYVANLARIN BAKIMI - BARINDIRILMASI)

NAXIR: Terş û dewarên malekê û ên gundeki, ku bihevra (pêvra) derkevî beyara jiboy çêrê ev nava lê tê danin.

AFIR: Ciyê xwarin a terşan.

GAËAN: Ga û mangan bi hevra derkevî ji bo çêrê û ya li dereke vehewî, bihevra bûn û bi hevra mexel bîbin ew ci ji GAËANE.

GOM: Terş di gomanda vedihewî.

FÊZ = MEXEL: Terşên ku ji derve biçêre û li derekê vehewe ev nava lê tê danin.
FÊZA PEZ.

ALGUHER: Pez ku di fêza xu da gelek derax mexel bibe yekcaran şivan ra dike ser lînga ji bona miz lê na awuqe.

KON: Bî du cia ye; Aliyê malê û aliyê hêşiyê.

TERŞÊN PÎNEK: Dî pînanda vedihewî.

TERŞÊN KOVÎ: Dî şikeftanda vedihewî.

TERŞÊN FERIN: Dî hêlinanda vedihewî.

ŞKEFT: Terşên kovi di qulên zinar û di qulên çiyanda vedihewî. Ew qulana, navên van şkeft tene gotin.

KON Bî çîf û rewagan ji ber sar û serma tene hemet kîrîn. Ba û bahol zorê nakane bide hundurê kon bi şrit û hebî an tene ragirtin û bi sîng û sêwanan tene grêdan.

NOT: Lî gelek ci garan li dewsa naxirê tê gotin.

RENG:

sor	kırmızı
mor	mor
zer	sarı
gewr	gri

gewez	bordo
tûtık	açık sarı
k'esk'	yeşil
hışın	mavi
řeş	siyah
spi	beyaz
řeş belek	siyah - beyaz (alaca)
sorbelek	kırmızı - beyaz (alaca)
k'esk'	yeşil

RENGÊ HESP AN: ATLARIN RENGİ

boz	gri - beyaz
sor-bor	kırmızı noktalı beyaz
řeş-boz	siyah noktalı beyaz
kumêt	doru
şê	al
qule	kahverengi (açık)

RENGÊ DEV'AN (DEVE): DEVELERİN RENGİ

qemer	koyu kahve
sor	açık kahve
afer	siyaha yakın
gewr	gri

NAXWEŞİ: HASTALIK

êş a agrı

Babetên naxweşiê gelekın dıvrde em nakamın gışta rêz bıkın.

JI VAN ÇEDEK:

ser êş baş ağrısı

zık êş	karın ağrısı
dıl êş	kalb ağrısı
bawi	romatizma
tawi	sıtma
sargerın	üşütme
řış	cüzam
sorık	kızamık
xuri	çiçek
hal = arsim = zekem = zekemi = nezle	
kuxuk	öksürük
germajoki	pişik , ezik , ıslık
guri bûn (guri) =	uyuz (uyuz olmak)
dabax = dabaq =	şap
BRİN - B'RİNDAR:	yara - yaralı

ZERO jı ber brına xu i naxweşe, na'ındı jı wi de bû, derman na'kır û lı xu azırad, noha jı seri pê aryaye jı agirê canê xu weke çûçikê dı rıçıfe (dıperpıte).

şeflora	kurdeşen
---------	----------

VERM:

werımı	şışti
nepıxi	karın şişmesi (gazla)
bagırtı	hava ile şiş
pıfıki	üfleterek şişirme
peqık	derinin su toplaması
pıfık	balon (Kemal BADILİ'nin bulduđu ad)
bapışki	göksüntü gere gere dolaşmak = hava basmak; şimşek
mor bûyın	morarma
zırnıqi	morarmadan sonra şişme
zılqıti	zonklama

jan dıke
jan kırın

sızlama (sızlıyor)
sızlamak

ŞKESTİN:

şkesti
derizi
şeqıtandın (şeqıti)
ji ci derket
qurıfi
qetya
hıncıradın - hınciri
dırya
qelışi
telışi (telış)
felışi
rızya
xurde bû
kevnar bû
feqya

KIRILMAK

kırıldı (kemik)
çatladı
sıyrılmak - sıyrırk
çıkık
koptu - kırıldı (başak için)
koptu
ezmek - ezildi
yırıldı
yarıldı
odun yarılması (odun yarması)
yayıldı
çürüdü
çok eskidi
köhne oldu
patladı

XEW:

xwev a sıvık
xew a gran
xewar
bê xew
bawışk
hunjandın
xulmaşbûn
çav nerm kırın

UYKU

hafif uyku
ağır uyku
uykucu
uykusuz
esneme
pinekleme
uykuya dalmak
kaçamak uyku - kestirmek

xewn (xewn ditın)	rüya - (rüya görmek)
xew roj (xawroj) = çirok :	hikaye - masal
xewırandın	bayılmak
xewırı	bayıldı
vexewırı	bayılır gibi oldu
xewısı (xewısandın)	uyur gibi olmak
vexewısı	uyanık olduğunu belli etmemek
xewgêr	uyur gezer
gêj	sersem
gêj bûn	sersemlik
rekatın = razandın	yatmak
vezelandın = drêjbûn	bir yere uzanmak (yatarak)
raht bûn = westandın	yorulmak
veketandın = paldan	yan yatmak
rete	rahat
tevızı (tevızandın)	uyuşmak
CANGIRAN	Davranışında ve işinde çeviklik göstermeyen
ÇILMISİ (ÇILMISİ BÛN)	porsuk - porsumak
PIRKOTKİ (PIRKOTKİ BÛN)	buruşmak (çamaşır yıkamış el gibi)
JI NAVA NIVİN AN RA BÛN:	yataktan kalkmak
ŘABÛN A SER CUNYA:	diz üzerine çökmek
ŘABÛN A SER LINGA Û PIK BÛN:	ayağı kalkınak - dik oturmak
ŘÛNİŞTİN A SER TUTUKAN:	sadece ayak tabanları üzerine oturmak
ŘÛNİŞTİN A ÇAR MÊRKİ:	bağdaş kurmak
DANİŞTİN:	yerleşme - oturma
VENİŞTİN:	konmak
XEBİTİ:	çalışma - çalıştı
VARQILİ (VARQILANDIN) = (SEKİNİ):	duraklama - durdu
HEWYA:	sakinleşti

VEHEWYA: yeniden sakinleşti

NAHAWE: yerinde durmuyor

VENAHAWE: yerinde hiç durmuyor

WESTYA (WESTANDIN): Yoruldu (yorulmak)

QERİMİ: Bir organın çalışarak yorulması

Destêmin qerîmi, bêçi ê mın qerîmi, piyê mın qerîmi, çavên mın qerîmi (QERİ-MANDIN)

GURÛZİ: ürpermek (mın mar dit gurûzi yê ez gurtım)

MEŞ: yürüyüş

ÇÛYIN: gitmek

MEŞ: yürüyüş, BIMEŞ: yürü

BI ÇO GERİ (ÇOGERİ = ÇOGERİ) : diz üstü yürümek

WEŞ: görünümde davranış

REWŞ: biçim

TEVGÊR: davranış

HÊZ: güç

HÊZKE: hareket et

HÊZKE SER XU = HÊZİ SER XU BE = RABESER XU

LIKİMİ - LİKIMANDIN - tosladı - toslamak

TEYİZİ: sendeledi : LING LIBER KETIN: Burkulma

TEYİZANDIN: sendelemek

PIK BIBE: dik dur - hazır ol

XWE PİİT BIGRE: gergin dur - kendini gergin tut

Cİ GUHESTIN: yer değiştirmek

VECİNİQİ: sıçradı ürktü

NIŞKAVDE: ansızın

(Ez bı rêve dıçûm, mareki reş nişkavde liber mın derket, ez vencınıqim) û gurûzi (ürperme) kete laşê mın.

ZÛTIRKÊ:

erkenden

ZÛ BIÇE = ZÛ HERÉ: çabuk git (biçe = here)
LEZA BEZA (BIÇE = HERÉ): alel acele git
BI LOTIKAN HERE: zıplayarak - hoplayarak git
GRO RÉVI: kurt gibi kaçış
BI ÇINDIKAN HERÉ: sıçrayarak git
BI RÉVE BI RÉVINE: kaç -kaçır
BILIVE: kıpırda
BEZANDIN BI BEZE: koşmak - koş
(BEZ A MARATON Ê 42 kilometreye)

DERBAS BÛN: geçmek
DERBASKIRIN: geçirmek

EZ DI PE WIŖA DERBAS BÛM - EZ PÊŖA DERBAS BÛM: onu takiben - ondan sonra geçtim.

EZ TÊVE DERBAS BÛM: Bir kişinin yanından aldırmadan geçmek: yarışta birini geçmek.

EZ DI NAVŖA DERBAS BÛM: Arasından geçtim. Aralarından geçtim.

(Gelek merov lı hev civiya bûn ez dı navŖa derbas bûm).

EZ TÊRA DERBAS BÛM: içinden geçtim

(Ez dı tunelçfa û dı pŖe Ŗa (pŖa) derbas bûm)

MIN DEZİ DI DERZİ YÊRA DERBAS KIR: ipliği iğneden geçirdim.

MIN TÊVE DERBAS KIRIN = MIN TÊRA DERBAS KIR: içinden geçirdim.

EZ TÊVE BUHURİM: EZ DI WI VE BUHURİM: onu geçtim

EZ TÊ BUHURİM: af ettim = vaz geçtim

QEVITANDIN: Kovmak

BI QEWITINE: Kov

MIN QEWITAND: kovdum

LINGÊ XU ŖAKE = LINGÊ XU HILKE: ayağını kaldır (çabuk yürü)

BI ÇARPYA (ÇARPÊ): emeklemek

BI TEQIZE JI VIR: defol burdan

BI PENGIZE: sıçra - seğırt - fırla

BI FERQIZE: ayrıl - gruptan ayrıl (mi jı kerı ferqızı)

TÊVEK JIVIR: s. ol burdan

GAV: adım, zaman ölçüsü

EZÊ GAVEKÊ HERÎM (BIÇIM): bir az sonra gideceğim

GAVEKE PEŞDE HERÊ (BIÇE): bir az önce

GAVEKÊ ŞÛNDE: bir az sonra

BİSTEK: 20 sayısı, zaman ölçüsü

EZ BİSTEKÊ ŞÛNDA WERIM = BÊM : bir süre sonra geleceğim

HÊDÎ ÇÛYIN: yavaş gitmek

GAV SIST: gavşek adımlı

PÊVE ÇÛYIN: yaklaşmak

BI SERVE ÇÛYIN: üstüne gitmek

BI SERDA ÇÛYIN: üstüne varmak

DAKETIN: dalmak

(Gava ku merov jı çiya tê xwar da dı keve geliyê kûr).

(Ez hılkışyam serêçiya dı pêra daketım bınê deştan).

PERPİTÎ: Perin ku na'kanıbın bı fırın lı erdê dı perpitın

RICIFL: jı ağırê na'xweşiyê û jı serma merov dıncıfın (titriyor)

QIRQILÎ: Tedirgin olma, oturduğu yerde kıpırdama

ÇÛYINA TERŞ AN

Terş bı geleki têne ajotım.

HESP: Bı çend babet an dıçım.

1- rastâ rast dı meşın

2- bı rehwanke dıçın - dı bezın weke; ev hespa pır bezaye (tırist)

3- bı loq loq - bı xa ra (suratlı)

4- bı çargavi (dört nal) bı trada (dörtnal)

KER:

1- dı meşın

2- têne xarandın

DEVE:

1- dı meşın

2- dı terqın = hiç dıbın

PEZ:

1- dı meşın

2- dı herıkın

3- dı revın

MIDAS:

sol

potin

patık

çarux

sıpık

nalm

kıras

derpi (derpê)

doxin

xeftan

gore

saq

lepık

pencık

şal

şelwer

GIYSİ

ayakkabı

potin

patık

çarık

terlik

takonya

gömlek

kilot (don)

uçkur

kaftan

çorap

get

tek parmaklı eldiven

beş parmaklı eldiven

şal

şalvar

şapık	cekete yakın yelek
kolos	başlık (erkekler için)
saqo	çekel
kıbût	kaput
kum	başlık (kadınlar için)
temezi	baş örtüsü (kadınlar için)
şarık	başlığın etrafına sarılan baş bağı
benguli	saç örüğü bağı
destmal (desmal)	mendil
hawi	havlu
bışkovk	düğme
qul bışkovk	düğme deliği
bışkıvandın	sökmek (sökülmek)
bışkıvi	sökük
kınc	çamaşır
paç	yamalık
pine	yama
pinekırın	yamamak
kıncê dujin	kirli çamaşır

Ez dujin bûme gerek ez serê xu bışom. Kıncê me dujin bûne emê bıdın kıraşşo (kıraşşo) bla bışo.

Lı gelek ci kınc hinji bı destan û bı şonıkan têne şuştın. Ê ku makina wan ê kıraşşo hebe Kıncên xu bı makina şuştın dıdın. Ku qırej jê derkeve û paqıj bıbe. Gava ku merov serû laşê xu dışo xûdana ku bıçermê merovane hışk bûye ji ser dihere û xu'ra merovan derbas dıbe, bıhna merovan fre dıbe.

lı xu kırın	giyimek
şêlandın	soyunmak
Rêbır merıvan dı şêlimın û kıncê wan jê dıstınn	

ERD: YER YUVARLAĞI (yer, tarla)

(lı řû erdê tu kesê nola wi tuneeye)

çiya û bani	dağ ve etekler - aşağı taraflar
çiya	dağ silsilesi (zinciri)
kur	büyük tepe
mıt	ufak tepe
geli	derin vadi
best	dere
řex-pal	dere yamacı - tepe yamacı
kendal	dik yar (akarsuların kenarında oluşur)
zozan	yayla
berg	yön
deřt	ova
zuxur	qanyon (arkası kesik vadi)
bel	sivri yerler
belek - bernas	sivrilmiş kişi - tanınmış kişi
beleki	alaca (belekia berfê)
çım	uc
ser çımık	başta gelen - başlık uc
gurmık	topak
qeliřtek	yarık
mêrg	parçalar halinde düzlük
qiř	taşlarla örtülü (taşlık arazi)
guher	yeşil meydan
çem	nehir - ırmak
gol	göl
derya - zav (zahf av)	deniz
lêv derya - qerax	sahil řeridi kara - deniz (birleşim yeri)

rûbal	yüksek yerlerin hatı baladan itibaren bir tarafı
dor-av	ada
niv dorav	yarım ada
erdên beji = beji = barani =	sadece yağmurla sulanan
şûv	sürülmüş tarla (nadas)
prêze	biçilmiş tarla
xozan	sürülmemiş tarla
þûr	saban girmemiş sert arazi
erdê avi	sulak arazi
erdê avgir (avgirt) = (av kuzki)	killi arazi - su tutan toprak
erdê kîrê	altı taşlık sert arazi
erdê şıl = şilek	ıslak arazi
avzê m	bataklık
rawi	hafif kurumuş arazi (çamaşırda ütülük)
zuha	suyu kaçmış hafif nemli toprak, (kurumuş çamaşır)
frig = puşrug	rutubetli toprak
axa xubar	susuz akıcı toprak
erdê hışk	sert arazi
erdê şorax	çorak yerler
erdê bınav	yeraltı su seviyesi yüksek
erdê berav	akar sularla sulanan yer

Erdê berav ciki wusaye ku av bı herikandına xuzai bı serde dihere û tê av dan. Merov jıpirani ya xuve lı sê cian hêwirine û lı va deran ci girtine.

- 1- Lı ber avan jı va kesan ra beravi têne gotın.
- 2- Lı deştan - Jı va kesanra deşti têne gotın.
- 3- Lı çiya û zonanan - Jı va kesan ra ji çiyai tê gotın.

KOV: Kevirên hundirên wan pır nakûrbe lê be lê kanı bin merovan jı ba û baranê hemet bıke.

ŞKEFT: Dı bınê erdê da valayı çê bûye merovên berê dı şkeftan da xu jı sar û serma ê û jı na'yarên xu hemet dı kırın.

KEVİRÊ BERGÊR: Değirmen alt taşı - Buğday tanelerinin kabuğundan ayıran düz taş

KEVİR: Lı rû erdê û lı bın erdê jı axê serttir jı her tıştıra kevır hatiye gotın. Gelek babetên kevırın hene dıvrde em na'kanın ci bıdınê û bıwe naskırın bıdın. Her çıye lê qif be bir işe düşkün olmak) kanın jı pırtûkên zanebûna jeoloji pê hin bıbın.

KEVİR ÊN KUŞ: Qul quline û sıvıkın.

KEVİR ÊN GIRAN: Bê qul û valayı têde tuneye.

KİR: Ciyê ku pır ax lı ser tuneye û giha lı ser şın nabe.

ZNAR: Kevırên bı ser heve dû drêj dıbın.

GOME: Kevırên bı sere xu lê belê gırın

PAL: Bı desteki merov kanı bavêj jı na'yarên xu ra

DERB: Bı desteki merov kane dûr bavêje

ÇIPIZK: (FİSKE) Merov kane bı du bêçyan bavêje

XIÇ: KUM = Dı bınê avêde lı hev dı cıve.

MİL: Bı avêra dı herıke

LÊKEND - RUSUBAT = gelinti

EZMAN : UZAY - FEZA (Asman - Asuman)

ro	güneş
hiv	ay
stêr	yıldız
awr	bulut
awr dı gurıcı	bulutların gürlemesi
awr ên berfê	kar bulutları
awr ên baranê	yağmur bulutları

BA: RÛZGAR

ba ê kur = bakur	kuzey rüzgarı
ba ê başûr	güney rüzgarı

ba ê rô helat

doğu rüzgarı

ba ê rô ava

batı rüzgarı

BAHOL: Ba ê lı ser bakırına hol an tê û kom a bêndar an pê tê bakırın ka û zad ji hev têne girtın.

WERZIBA: Dı demek kurt da ji çend ali an bı hevte tê û berg a wi rast nabe.

TALAZ: Jı dūrve ba ki no ra dibe û qırş û qalıkan ber hawa dıke.

BAXÛZ: kasırğa

BABLİSOK: Jı ciki nêzde peyda dibe û toz û qırşan blınd dıke

ÞÍFİK A BA = FÍTİK A BA = VIZİN A BA

(dengê ku ji ber ba tê)

BAWEŞİN = BAWEŞİNK : yelpaze

BAWIŞK: esnemek

BAYÊZİK (TIRÛFIS): gaz

TIR Û FİSAN DIKE: gaz çıkarıyor

BARIŞ : YAĞIŞ

BERF: Barana ku ji hawada qerısı tê xwar

ŞILOPE: Berf û baran tev dı barın

BERF A KULİ: Berfa nerm weke kulia tê xwar

BARAV: Buz (bı arabi cemed), vê berf û baravê dermekevin!

QEŞA: don, (qeşa ketiye axê gisin tê nare ku em cot bıkın)

QERISİ = insan ve hayvanların donması

BERF Û BARAV: kar ve buz

ZİPIK: dolu

XLORİK: ufak taneli dolu

BADEF: tipi

BAGER: rüzgarlı kar

BARAN: ava ku ji hawada bıçılkan tê xwar

DAWET A RŌVİ: Barana hûr hûr dıbin tija ro ê da tê xwar. Gava ku awr ji hev belav dıbin, ro xuya dibe û baran ji dıbare (ahmak ıslatan)

PÛK: Jı serma merov dı qerise.

SAR Û SERMA - SAQAM : Gotinek jı boy qersandinê ye hatiye gotın (merov jı serma dırcıfe)

QEFİLİ: İnsan ve hayvanların soğuktan üşümesi

ŞİLİ ŞEPÊLİ: Gava ku bariş hebe jı rexên geli an ax û kevir û dar bı hevra têne xwar kesên lı bına yê, dıkevın tevlokê

HAEDARBİN = BALAXU BIDİN! BARAV: buz, bı arabi cemedê

BERAV: ciye ku av bı serda dıherike

TELTE YÊ BARAVÊ = CEMEDÊ: Gava ku av dest bı baravê dıke bı carekê rû avê naê girtın, pertal - pertal çê dıbin pertalên baravê ra telte tê gotın.

TELTÊ YÊ XÛNÊ - Xûn ku dırıje erdê dıpêra dıbe telte.

MIJ: Gava ku hawa av gorti dıbe na'dıbe BERF na'ji dıbe BARAN ci yê ku MIJ lê da dıkeve dıbe tari gelek car merov na'kanın dûr bı binin.

TAV:

Jı bona va gotınan tê gotın:

AWR û TAV: Gava ku hawa avê zêde digre lı ber berf û baranê xu lı hev ra dıke (hazır dıke).

TAVA BARANÊ: Ku baran bıbare dıbe awrên baranê.

TAV A BERFÊ: Ku berf bıbare dıbe awrên berfê.

AWR DI GURICIN: Gava ku lı nava awran elektrika (+) zêde û (-) kêrn lı hev kevın awr dı gurıcın û brûsk vedıdın.

TAVA RÔ Ê: Havinê gava ko germ dıbe û erd dı sincire gelek kesên lı ber roê naxweş dı kevın jı vê na'xwşi bûyına tava roê û ya tavê lê xıstiye tê gotın.

SINCIRANDIN: Gava ro pır germ dıbe û axu kevir pır germ dıbe merov nakanın bı lıngên xwasi pê lêke û ya av lı ser agir pır germ dıbe merov nakanın bêçiya xu tê bıxe.

AV:

Jı bona jıyına zındi a û şınayê re gelek hewceye bê av jıyın na destane (imkansız). Lı rû erd û bin erdê da lı gelek ciyan av heye. Ciyên bê av kes lê na hêwirın (barınmazlar). Herçi ciyê avi, lı jêr hatiye nıvısandın:

av a derya (zahf av = zav) deniz suyu

ava a gol an göl suyu

ava a çem an	ırmak suyu
ava a kani yan	pınar suyu
ava a bir an	kuyu suyu
ava (berf û baran û barav)ê:	kar - yağmur - buz suyu
HALÊN AVÊ:	SULARIN DURUMU
av a zelal	berak su
ava a şolî	bulanık su
ava a gerek	girdaplı su
ava a sar-hûnik	souk-serin su
ava a germ	sıcak su
ava a sar sûri	karıştırılmış sıcak ve soğuk su
ava a tindayi	hafif sıcak su
ava a sînciri	çok sıcak su

AVZÊM: Ci yê ku axû av tev lı hev û nerme merov nakanın pêlêke û dı serra derbasbin. (bataklık)

ÇIRAV: Ava ku hindek be û jı erdê zırav derkeve û dūr naherike ev nava lê tê dandin.

DILOPEK AV: bir yerden damlayan su damlası

QULTEK AV: bir yudum su

STEKANEK AV: bir bardak su

TASEK AV: bir tas su

PÊL A AVÊ: su dalgası

ŞİP A AVÊ: şût şeklindeki (suyun çok hızlı aktığı kesim)

MIÇIQÎ: Kanı, bir û herçi ciyê ku av tê dîzê û jı ber dıherike, gava ku ava va deran ro be ro kê m dibe û hew (yalnız) dı kortık a ciyê zayinê da tê dıym wê çaxê (ev kani ya û ev bira miçiqiye lê gotın.

ÇIKYA: Ciyê miçiqi jı bınde av tê de nayê dıym tew (hiç) tê namine ve gavê av lıvır çıkyaye tê gotın.

ŞİLEK: Ci hene ku ava wan tu car derna keve û naherike lê belê ax a wê derê şıl be jı va cıyanra şilek tê gotın.

AV Ê TÊ ZA: Knî û birên bı miçiqin dıpêra disa ava wan derbe kani der bû û ya avê tê za. Yek caran ciyê bê av jı jı derek dinde av dıbın axê da tê û ciki der dıkeve lıvır avê tê

za tē gotin.

AV HERİKÎ: Ciyê ku av tē dîzê û arqa xu tije dîke dî pêra bî arqê da dîhere av herîki tē gotin. (pez bêşivan here pez herîki tē gotin).

SARINC: Kortek dî bîn erdê de bê çêkırın û hundurê wê bî avê bê dagirtin (tije bibe) ew ciya sarinc tē gotin çîg (çünkü) avê sar digre û hemet dîke. (Merov kanê bêje dolaba berin (ilkel))

QESTEL: Av jî dîrve bî borian bê anin lî nava gund û bajaran da û ya lî kêlekên rêyan bî çêkîrenekêda, jî hîzmeta terş û merovan ra avê bigre nav wê dibe qestel.

KEVÎ: karın altından akan su

LİLAV: karla beraber akan su

ŞILAV: çağlayan - bir çiçek adı

RENC:

Ciyê ku terş û dawar lê tē xwedî kîrîn û sewîzî û darê fêki yan lî ser têne çandîn, CEH û GENİM û NİSK û NOK û ZADE wusa dî navde tē danin û helanin ew der RENCE, û ê ku lî vê derê bî xebite û karkır û SERKARÊ RENC be jî va kesanra RENCER tē gotin. Erd lî rênçberî ye bî pivan tē çandîn, PIVÂN a biçûk RÊŞÊŞKE berai (5) metreya lî ser hev $5 \times 50 = 250$ m² erde. Deh reşêşk qeydemekê ew jî $50 \times 50 = 2500$ m² ye.

COTKARÎ:

Lî ser cotkari ev kârên jêrin dîbin:

PALÎ: Jî boy paliyê QIRIM = TIRPAN, DAHS, QALÛÇ gerege "İro bî aletên modern ev kara dibe."

BÊNDER: Ciyê ku GENİM - CEH - NOK û nola van zad û sap jî hev têne girtin û sap dibe KA ev ciya BÊNDERE:

HOLKIRIN: Dî ber MAKÎNA ÇINÎN û KUTAN bîlîngê GA û (QELM = GÊRE) SAP ên bî SERÎ lî BÊNDER ê PAN tē kîrîn û GA û GÊRE lî ser tē gerandin. Zad jî sîmîl = sîmbîl de der dîkeve û sap jî hûr dibe û dibe ka.

MILÊB = (BÊÇİK): Jî bona berba kîrîne hewceye.

MILÊB: Yaba

LEQAT: Tohum tanelerini bir hizada tek tek bırakma.

REŞANDIN: Tohumu serpmek

BAHOL: harman rüzgarı

Gava ku ka hûr bûnawê dibe KA û ZAD tev kom dibe û lı HÊVÎ ya BA tê VARQI-LANDIN BA ê ku lı BAKIRIN a BÊNDER e ra DESTAN dıde jê ra BAHOL tê gotın.

HALETÊN COTKARÎYÊ:

Dı ber makına, cotkari ya bı gan yan bı hespan dıbû iro ji lı pertalên erdên biçûk di-sa ji cotkari bı hesp û ga tê kırıın.

HALET jı va pertalan jı hev du daniye.

a- birk

b- qliç

c- musle

d- nir

e- guhnir

f- qayış

g- çelek

h- pırık

j- gısın - gihesın

k- mısas

l- labût

m- zıxt

NÎR dıkeve hustu ya ga û bı guhniran lı bın gewriya ga tê grêdan.

HALETÊN YIRGATİYÊ

TEVIR: kazma

BÊR: kürek

MER: bel

KULING: tek tarafli kazma

ZOMP: varyoz

MIKUT: ağaç tokmak

TEFŞO: keser

ÇAKÛC: çekiç

MIQAR: zimba = matkap

DI PÊ BAKIRIN ê ra:

1- Zadê giran û herçi movikên sap (kês) lı nêz dikevin

2- Kês dı nava zad da dimine û pêşde na'herın

3- Ka: ji zad dı ferqize bı dūr dikeve.

4- Berba: ka hûr ji bēnderê bı dūr dikeve.

Dı pêra zad dikev çival û ÇAL an, KA dikeve LOD an û KADÎN an.

TOZ û TEBAR: işe yaramayan harman kalıntısı

ÇINÎN A GÎHA û PÛŞ

GÎHA: Lı çayır an hışın dibe bı dahs û qırıman tê çinin, tê badan, rişi çê dibe bı hış-nayi hışk dibe.

PÛŞ: Lı beyaran hışın dibe dıpêra hışk dibe.

PĀLAX: Ew ji weke pûşe lê belê bejna wê kurte û nerme.

HOŞIB: Pûş ku pır blind û kulxe bibe mırov bı zor dınavra kamibe bı meşe jêra HO-ŞIB tê gotın.

BÊJING: Jı bona gir û hûrên zad û toz û ax û kês ji hev bê girtın bêjing hewceye: Bêjing bıqası çavikên xu ji ser hev tēn gerandın û nav lê dibe. ABAR-SERDA-BÊJIN-ELEG dı rêzê da çavikên wan yek be yek hûr dibe ji ABAR ê haya ELEG ê.

NAVÊN LI SER ÇININÊ:

QEVD: Gava ku merov giha û ya pûş dıçme (çenin) bı dahsan dı nava bêçi a gurikê û bêçi a nişanê tije dibe ew dibe qevd.

GURZ: Ku lı çininê dest niv tijebe dibe gurz.

DESTÎ: Ku nava desteki hemi tıji be dibe desti.

HİMÊZ: (10-12) Desti tēn serhev dibe himêz.

PIŞTÎ: Çendhimêz bı beneki tēne gurêdan dibe pişti.

ŞELE: Çend pişti ku bı dev an û ya bı kroşe (kroşe-araba) bê kışandın dibe şele.

GIDIŞ: Dı ber şelê, herçiyê hatiye çinin lı derekê (lı ciki) nêzi çininê ku bê serhev kom bibe, ew koma nav wê gidîşe.

DEY-DEYIK: Risi yê giha û pûş lı nêzi ciyê ku bê alıfandın ku nırına wê mazm be dibe dey, ku nırına wê bıçûk be diye deyik.

BIN BÊJING: Zadê ku dı bêjîngêve derbas be toz û ax tevê hebe ev nava lı hatiye danin.

UFARE: Ku koma zad radıbe dı pêra bênder tê şırtkırın ev nava lê hatiye danin.

BIN BÊNDER: Herçi zadên bı axa bênderêve zeliqıbe ev ji dıbe bı bın bênder.

TUXÛB: (SİNOR): Xêz a lıser kaxızê bê çê kırın û lıser erdê ji nişan bêne danin va-ya dıbe tuxûb. Her çiyê bı vê xêzê jihev dıqetın bı hevra dı bın tuxubdaş.

CİRAN=DRAWSI: Her çiyê malên wan nêzi hev bın bı hevra dı bın cıran. (cınar ji tê gotın). Bı zımanê sorani drawsi tê gotın.

DAR:	AĞAÇ
kok	kök
reh	kılcal kökler
ji	ana kökler
bejn	boy
guli	dal
guliçek	dalcık
ajro	filiz
çılo	yapraklı dallar
çılopek	ince dallar
pêl	yaprak
qaşık	kabuk
dar ê ter	tam kurumamış ağaç
terik	tam kurumamış ağaç (sopa)
dar ê hışk	kurumuş ağaç
êzing	odun
şil	yarma
ço	sopa
şiv	çubuk
şiv terk	incecik yaş çubuk
gopál	baston

ber çem (ji boy lehistoka gogê):	hokey sopası
cınh = cınah	topuz
mışrak	(baş tarafı kaba 15 cm. kadar) uzun sopa
rısas	uzun elde taşınabilir
mısas	saban temizleme küreği diğer ucunda Zıxt
zıxt	çivi
qamçi	kırbaç
qolqut	kısacık sopa
qolık	davıl tokınağı
sersot	küçük gelberi (ucu yanık)
arkolk	ocağa yakacak sürmek için kullanılır (kısacık sopa)
sıng	çadır kazığı
sıngılk	kısa kazık
sêwan	çit kazığı
mıkut	tokmak ağaçtan yapma
sirkut	sarmısak tokmağı
zomp	varyoz
şonık	tokaç
dox	sap
destık	elcek
dar pışt	dokuma tezgahında kullanılır
dargurd	dokuma tezgahında kullanılır
ba pêçk	darpışt iticisi çatal
tevni	gergi ağaçları
bangerin (loq)	toprağı pekiştirmeye yarar taştan silindir
darloq	dar bangerin
darbest	sediye

DAR Ê FÊKÎ AN:

dar gûz	ceviz ağacı
dar hêjir	incir ağacı
dar sêv	elma ağacı
dar hermi	armut ağacı
dar xox	şeftali ağacı
dar bero	palamut ağacı
dar bınav	kavak ağacı
dar tri (engûr)	üzüm teyegi
dar tuok	dağdağan ağacı
dar fıstıq	fıstık ağacı
dar tû	dut ağacı
dar hınar	nar ağacı
dar kiraz	kiraz ağacı
dar fişne	vişne ağacı
dar erug	erik ağacı
dar mışmiş	kaysi ağacı
dar çin	tarcın ağacı
dar şıxır	meyve vermeyen ağaç, û gelek ên dın.

QAŞKIRIN: ŞÊLANDIN

- DARÊN BRÎ: Bı qaşêk ên xuve mobilya jê çê nabe jı bona viya darên BRÎ dı beri her pişiki têne qaşkırın.

- GELEKFÊKÎ û SEWIZÎ: Dı ber kelandın û xwarnê têne qaşkırın.

- HÊK: Ku bê kelandın dı ber xwarnê têne qaşkırın.

- GÛZ: Bı qalık tê hemetkırın, diber xwarinê qalık tê şıkandın û hundurê gûzê tê derandın.

- MEROV: Gava kincê xu dertine, zımanê kurdi da şêlandın tê gotın.

- ŞÊLANDIN: Merov bı serê xu kane xu bı şêline, kane zarûkên xu hûr bı şêline.

- RÊBİR: Merov û karvan an dı şêlinın û malê wan bı zordesti jê distının.

HEDARBIN: QALIK û QAŞIK ne wek hevın QALIK bı şıkandine, QAŞIK bı qaş-
kırınê tê raste.

HINEK = HINDEK: Bir miktar.

Merov dı kane ji her tışti HINEKÎ bı xwaze û HINEKÎ bide.

WEKE: HINEK NAN - HINEK TRÎ - HINEK GOŞT - HINEK ŞİR... Gotinên we-
ke van pertalên wan ji heye û zadê wan ji yek be yek nav dıgrın.

ŞİR

şirê zinc

to

mast

to mast

penir = pendir

torak

çortan

sûji

gulmast

çeqılmast

gıv - gıvê penir

SÛT

ilk sağılan süt

kaymak

yoğurt

tulum peyniri

peynir

çökelek

kuru çökelek

peynir ve çökelek suyu

süt - yoğurt karışımı içki

gözeme

peynirin torbaya dökülmeden
önceki hali

TRÎ

gûşık tri

çêrık tri

hebık tri

ÜZÜM

bir salkım üzüm

salkımın bir parçası

bir tane üzüm

RÛN: Mast te kellandın dı pêra tê parzımandın.

DEW: Dı pê kelandınê rûn dı parzında dı mine, dew têve derbas dıbe.

: Xwarına bê rûn, riji dıbe tamtê tuneye weke: grara riji.

Torak, top top tê hışkırın û zıvıstanê dı ave da tê PIŞAFTIN dıbe weke dew bıvi de-
wi şorbe çê dıbe navê wê (çortani)ye, ku çortan tê pışaftın lı dawı yê pışêfk dımıne, gava
ku nanê teze tê pıjandın pışêfk dı nava nan tê xıstın û tev tê pıjandın dıbe nanê pışêfki.

GÛVIŞK- Pıncarê kelandi gava ku tê guvaşın dıb guvişk.

BENIŞT

cûm = cûmek = cûmyek

biç = biçek

SAKIZ

bir çinemlik

bir azcık

NAN = NANEK

pertalek nan

kurtîlek nan

guhek nan

nanê tisi

EKMEK - BİR EKMEK

bir parça ekmek

bir parça (köpeklere verilen)

bir kulaklık (ucundan) ekmek

yavan ekmek

PİR

pir

zahf

gelek

hındık

çiçık

gengaz

mit = mitek

bıqasi - hewqasa

ÇOK

ölçülebilir - tartılabilir (nesnelere)

ölçü ve tartısı yapılmaz

sayıyla bilenler için

az

çok az

önemsiz derecede az

minacık

mukayese, o kadar

Kurê min bı qasi keça teye.

Keça cirana mazına wane.

Kurê ciranê me jı gışta mazıntire.

Ez iro pir xebitim, ez betlim: İş yaparak yoruldu.

Min iro pir xwend, ez gelcki westiyam: Okuyarak yoruldu.

WEKE

fena

mina

nola

wak⁴ino = wakina

wulo

wusa

were - wereye - werge

wêg

Wêg ez na'zanım jı tera çı bîbêjum

wêg

Wêg tu dı xwaze ejıye bıdım.

GIBİ

davranışta benzerlik

aynı

benzer

şöyle

işte

böyle

öyle - doğru - gerçek

hayret etmek

oki

BERHEV KIRIN

dahev

da serhev

k⁴omkırın

peydah kırın

lı hev kırın

lê (qaqıjındın)

lê (axıfandın)

maltın = şırtkırın

gemar

betal kırın = betal bûnı:

betal

betali

Ez betal mam: İşsiz kaldım.

raht

raht bûn

rahti

TOPLAMAK

toplama - biri birine verme

üst üste koyma

küme haline - grup haline getirme

temin etmek

anlaşmak (em lıhev dıkın)

çaba göstermek

meşgul olmak

bir yeri süpürme ile toplama ve temizleme

süprüntü

işsiz bırakmak - işsiz kalmak

işsiz

işsizlik

yorgun

yorgun olmak

yorgunluk

Ez betilim.	yoruldum
Ez westiyam	yoruldum
westya	yoruldu (çalışmaktan)
westandin	yorulmak (durmaktan)
westyam	yoruldum (dinlenmekten)

Weke: Ez iro haya êvarê xebitim û raht bûm ezê bistekê vezelîm (uzanacağım).

ÎRo lı mêrga jorin mın gelesi lı benda we pa, û ez gelesi westyam. Heviya mın jı hatına we hate birin û ez vegeryam hatim mal.

SER	BAŞ- ÜST
serbest	serbest
serdest	itibarlı (el üstünde)
serdar	başkomutan
serxas	başbuğ
serhat	erişilmesi güç yüksek yerler
serseri	ne yaptığını bilmeyen
qot	insanın tepesi
serqot	başı örtüsüz (saçsız anlamına değil)
qot a qot	burun buruna - karşı karşıya

weke: Ez jı vırde dı çûm ew jı wêda dıhat, em lı dhar qot a got lı hev rast hatin.

Dı zımanê FRENGÎ da (quat a quat) lı kêlek hev tê famkırın.

dıhr (dhar) bir yerin üstü anlamına gelir

Ez lı diharê - xani bûm damın üstünde idim.

Ez lı diharê - znara serqot bûm Gava ku merov kareki zûzû dıke merov xu vêra ser-qot dıke. Çı tışt lı serê merovan be jı serê xu datine xu serqot dıke.

PIJANDIN:	PIŞİRMEK
pıjandin - pıjya	ekmek pişirmek - pişti
kelandın - kelya	kaynatmak - kaynadı

brijandin - briji
nermijandin - nermji
qelandin - qelya
qelênek - qeli
qijilandin - qijili
peritandin - periti
şewitandin - şewiti

közlemek - şişte et - pişti
suda yumuşatmak - yumuşadı
kavurmak - kavruldu
kavuruk (leblebi, badem gibi)
yağı ateşte ısıtmak - ısındı
dağılırcasına pişirmek - dağıldı
yakmak - yandı

ŞEWATĀ = ARDŪ (AGIR DŪ): YAKACAK (YAKIT)

melisandin - melisi
helisandin - helisi
sincirandin - sinciri
tindayi
sar sŭri
çingizandin - çingizi
qerçimandin - qerçimi
pirkotki bŭn - pirkotki
çızırandin - çızırı
çızırk

sinmek (sebzede) - sindi
ezilmek - ezildi
el vurulmayacak kadar ısıtmak
hafif ısındı
sıcak suyu soğuk su ile aşılama
et pişerken toplanması
buruşturmak - buruştu
çamaşır yıkamış el gibi buruşmak
etin üzerindeki yağları eritmek
et ve kuyruk yağlarının erimesinden arta kalan ve
ekmekle yenebilen kısım.

AGIR : ATEŞ

agirê no
pêf
revi
kızof
traf
mıxmor
çik
şewatĀ - şewitĀ

ÇIYAÊ AGIRĀ: AĞRI DAĞI

harlı ateş
şiddetli ve yüksek alev
hafif alev
kızarmış odun
dinlenme halinde kor ateş
kor ateş
kıvılcım (nazar)
yakıt - yandı

ezwaz	kıbrit
dıxan	koyu duman
xweli (ari - agiri)	kül (ateşten kalan)
argûn	ateş yakılan çukur - ocak
pargûn	çadır ve bazı yerleri sudan koruma kanalı
kuçık	ocak taşı
şewafê - şewafâ	yangın
pıxêri	davlumbaz
tendûr	fırın
maşe	maşa
hegiş	ateş karıştırıcı madeni
manqal	mangal
carut	ateş küreği

HALETÊN BRÎNÊ û KARKIRINÊ:

kêf	bıçak
brek	testere
xençer	hançer
şûr	kılıç
mertal	kalkan
tir	ok
kuvan	yay
bayonet	sümgü
hevring	koyun kırpma makası
maqas	makas
dahs	orak

a- dahs a dar a: ağaç orağı

b- dahs a palyê: ekin biçme orağı

bıvır	balta
-------	-------

tevir	kazma
k'uling	bir taraflı kazma
têfşo	keser
zomp	varyoz
çakûç	çekiç
bızmar	uzun çivi
mıx	kısa çivi
drêş	biz
şûjin	çuvaldız
bijûjun (bın jûjm)	küçük çuvaldız
pij	tığ

SPARTIN: Jı xu zayı gelek tışt ketıme teqala hev û dı ve teqalê da dıminın. Merov ji xu dı spêrın divar û znar û hev dû. Kêsên ku bı derekê da rêwi dıbe herçi kêsên wi bı rê dıke (ra rê dıxe = ra rê) dıkın ji wi kesi ra vê xêrxwazi yê dıxwazın. (Me tu spartıye XUDA). dıbêjin.

DESTEK: Gelek merov û tıştın ji hevra dıbin destek.

ALİKARİ: Gotına ali ji hêlê tê, weke hêla mın hêla te. Dı pêra bûye ali (hêla mın ali mın) gava ku kêsêk hêla meroviki dıgre ew dıbe ali yê (wi-wê). Merov dı kane ji kesekira bêje ali mın bıke. Merov na'kanın bı bêji ali mın bıke ji bona viya merov kane bı bêje alikari ya mın bıke. Gotına arikari na'rastı, gotına rast alikariye.

Ê MEJİ: Dı nava gundan da (gund) herçiye rewşa wan bı hev dıkeve lı karkırın ê ji alikari ya hev dıkın. Kârên xu bı dore dıkın pêşde karên yeki, weke pali a genım, weke avdana erd û bistan. Wi kâri bı ser dıxın dı pêre ji bona karên xu êmê dı dıbêjin loma ev nava lê hatiy danin. (ê me ji) = imece bûye.

BALA XU BIDIN - HEDAR BIN: DİKKAT

Ko hûn dûr dıkêvın hedarı xu bıbin (Bala xu bıdın xebata xu, lı zarûkan hedarı bın.) Di hebûna rû erdê da merov bı cirani, bı malbati û bı mervati ser û sya wan lı hev dıbe û ji hevra dıbin pigar = yardımcı.

TÊKIL BÛN: Gava ku kêsêk ji xu ber lı ser kârekî bı xebite û ya xwendına dêbıstanê bıke, dê û bav, xuşk û bra û ya keseki dınê alikariya wi bıke yan pırsê wına guh bıdınê û bersiva pırsawi bıdın va kesana têkılı kâr û xwendına wi dıbin. Yek caran ji herçiyê dor wi ji hevra dı bêjin têkil na'bın bıla kâr û xwendına xu bı serê xu bajo.

BAWER - BAWERİ

bawer bûn - bawer kırım

hêvi

lavai

rûspiti

devxwari - hustuxwari

havil

babet

hebab

rûmet

hustu xwar bûn

liber gerandın

dibar

nedibar

pigar

İNANÇ

inanmak - inandırmak

ümmit

yalvarmak

yüzaklığı

yalvarmak - minnet etmek

yarar

çeşit

usul

itibar

minnettar olmak

teskin etmeye çalışmak

görülebilin

gözle güreilmeyen

maddi ilgi = yardım

weke: Gelek karên dibar hêbun lı ba me lêbelê tu kes pigari mın na'bû ko ez xu bı-
dım ber kâreki û jı dest valatiyê xelasbım, ez ketım haleki perişan her tışt jı bona mın bûbû
nedibar.

ZOR:

zahmet

dıjwar

zexm

zexam

zexel = kone

lexer

assan

zahmet

çetin

metin

pehlivan

tembel - işten kaçan = kurnaz

yerinden kalkamayan (yatalak)

kolay

AWUR :

awurê - awureki tal

ÇEHRE

sert ve acı bakış

rûçık	surat
rû xweş	hoş yüzlü
rû xweşi	hoş yüzlülük
dev lı ken - rûken	güleç - güler yüzlü
rû nerm	söz dinleyen (yüzü yumuşak)
serhevde	baş kakıcı

LÊ XİSTİN: DÖĞMEK (Bİ PÊÎNA LÊXİST: TEKMELEDİ)

lı hev xıstın : karıştırmak, kavga etmek

bı (ço, qamçi kevr û kuçık, pêina, kulma) lêxıst

kete ber şepê mın: vurmak için iyi tarafıma geldi

lê etrı (ez lı wi - wê etırime): başıma bela oldu.

le heyırı (ez lı "wi - wê" heyırime): onunla baş edemiyorum.

vêra hetıki (ez vêra hetıkim): onunla perişan oldum.

(ez vêra ketıme agirê xuda): allahın atışına düştüm.

yom	surat, uğur
bêyom	suratsız, uğursuz
(bê yomiya bûyera rojê):	(günün uğursuz olayı)

SERÛ BIN:

ALT ÜST (ATEŞLİ HASTALIK(HAVALE))

ser	baş
lıser	üzerinde (temas halinde)
lıser sera	baş üstüne
lıser desta	el üstüne
lıser çava	göz üstüne (lıser çavên mın)
sera	üstünde (yüksekte)
serda	üstünde - üstüne çullanmak
dıberda	önünde (mın dı berda dani)
dıbera	önünden (ez dı bera derbas bûm)

sera bera	gelişi güzel - iş yaparken esaslı yapmamak (üstünden), üstün körü
bın	alt
bında	alta
dıbında	altında
swe	teget

ÇERM:

duhêl

zox

post - eyar - kıvıl

postê gur û rûvi a

kıvîlê pez

gurandin

mıjgro

qaşıkê dara - qalîkê guzâ:

DERİ

sırım

dikdörtgen kesilmiş deri parçaları

post

kurt ve tilki postu

koyun ve keçi postu

deriyi tulum halinde çıkarmak

deride et parçaları bırakmak

kabuk

MEHREBANİ:

mandınebi

pata

derxwestın

dılxwazi - dılxwestın

daponıjandin

fermo

LÛTFEN

merhaba

el ile selam

rica etmek

arzu- arzu etmek

düşünmek

buyrun

XEMİL = XEMİLANDIN:

xemil a xu-da

gustir

bazın

berbazın

SÛSLENMEK, SÛSLEMEK

doğa güzelliği

yüzük

bilezik

geniş bileziklerin düşmemesi için önüne takılır

cênig	şakak altınları
mori (mori ê hustu)	boncuk - kolye
gerdan - gerdani	gerdanlık
xızê m	burun süsü (hızma)
bışkovk	düğme
xır-xal	hal-hal (ayak bileğine takılan)
bazo -bend	kola takılan

RIND:	GÛZEL
baş (baş) - çêyi	iyi - iyilik
delal	nazlı
serdık	sevgili
bejn a zrav = endam = pêjn:	ince boylu (yakışıklı)
bedew	görmek (kadınlar için)
pêjna wi bı mın na xweşe:	görünümü hoşuma gitmedi
ser blind	alımlı - başı dik
qenc (qenci)	iyi (iyilik)
xweş - xwşi	hoş - hoşluk
rind - rindi	güzel - güzellik

LEC:	MÛCADELE
ceng	savaş
qıx (qıxkırın)	pes (pes etmek)
aşt - aştı	sakin - barış
aşt bûn	sakinleşmek (sulh olmak)
lıhev hatın	barışmak
bı hevra bûne yar	dost oldular
bı hevra na'yari nakın:	biribirleriyle düşmanlık yapmıyor
hewya-vehewya	sakinleşti - barındı - durdular

varqılı - sekını	·durdu
varqıla : bı sekıne	dur!
varqılandın - sekınandın:	durmak (yürürken durmak)
lı ber gerandın	bir işe tatlı sözlerle ikna etmeye çalışmak

GOR - GORİSTAN :	MEZAR - MEZARLIK
mırın	ölüm
mıri = mevta	ölü
meyt	cenaze
mirat	ölüden kalan mal mülk
soxe	ölüden kalan şahsi eşya (giydikleri tüfek - kılıç - kalkan - bıçak tabanca ve benzeri)
mırrar (mırdar)	islami kurallara göre eti yenen hayvanların kesilmeden ölmesi

Miya mın mır kêr na'gihışte ser.

Terşên goştên wan têne xwarın ku seri bı kêrê jı na'be yan serjê na'be mırrar dibe û goşt (wi-wê) haram dibe lıser ola islami.

mort Terşên ku goştên wan na'ên xwarın
lıser ola islami jı mırına wan
terşan ev nava (mort) tê gotın.

weke: Kûçıkê mın MORT bûye.
Kêrê mın MORT bûye.
Hespê mın MORT bûye.
Dêl gurek lı rexê hanê MORT bûye.
Cendekê wê buokan dı xwar.

GOTINÊ DIPÊ MIRIAN : ŞIN = YAS

Gava ku kêsak dımire bıqwasi rûmte (wi - wê) gelek nas û dost tên aza (wi - wê) ser saxiya dawia mayı dıkın. Herçi yê têne azaê ku nêzi mala mıri dıbın va tevgera jêrin dıkın.

- Bı dengeki bılınd HAHO dıkın.

- Axû xweli yê liserê xu dîkîn.
- Ê ku malbatia wan nêz mîri be kincên reş lî xu dîkîn, jin kitanê reş pêda dîkîn.
- Gelek car jin û xuşkên mîri porê xu jê dîkîn.
- Axa wi zêde be dibêjin.
- Hêvi dîkîn ji xuda, ko dî gunahê wi tê bî buhere.

Gava ku merov ji hevra nîfiran (beddua) dîkîn va gotine jêrin dî bêjin:

xweli ser: başna kul dökülsün

pör kur (ji boy jinan): saçın kesilsin

tu bî qîjk bî: siyah karga gibi olasın

axa bî destê te nakeve: gömülecek toprağın olmasın

Ê ku têne şinê, yekcaran navê mîri dibêjin û gelek car ji: Ax lımın xwe ê, ax lımı brao, ax lımın daê, ax lımın bavo dibêjin.

RIK:

İNAT = ZITLAŞMA

Jı mın rîk ji te rîk ka em kî dıbin teñk.

kîr

inat - zıtlaşma

kêtin kîrî hev

biri biriyle zıtlaştar

mîri - mîrandın

direndi - direnmek

lî şûn a xu mîri

oturduğı yerde direndi

Jı gotına xu ve nagere:

Dediğinden vaz geçmiyor.

fen û fût

alavere dalavere

fısq û fesadi

hile ve uydurma yalan

LEZET:

TAD

şirin

tatlı

tûj

biber acısı

tal

kinin acısı

tırş

ekşi

şor (şor ax)

tuzlu

mız

mayhoş - meyhoş

KĒD:

xebat

lebat

zerar

fre yi

tenga yi

tune yi

xela

EMEK

çalışma

gayret

zarar

bolluk - genişlik

darlık

yokluk

kıtlık

RĒ:

rĒya paporĒ

rĒya hesın

xaçrĒ

şoprĒ = pĒleng

kĒlek a fĒ

xendek a fĒ

kendal Ē fĒ

him Ē fĒ

rĒçok

rĒ ve dok

YOL

karayolu (şose)

demir yolu

saplantı yol (kavşak)

patika

yolun banketleri

hendekler - kenar kanalları

yol şevleri

yolun alt yapısı (temeli)

yoldaki döküntüler

yol yapan

PRA:

prik

derbasok

pra (3-4-5..) ling

kar

weke:

KÖPRÜ

menfez

geçit

köprü gözleri

iş (nĒr)

"Tu çı bivi kari da ketiye.

"Tu hersal vi kari dıke.

Kar: kazanc (mê)
weke: Jı vi kâri çıqasa kâra te heye kâra mın salbe sal zêde dibe.
Kârê mın heye û kâra mın ji heye.
kârê tewş önemsiz iş
(tewşo - mewşo) dıçe = sallana - sallana = yalpalanarak yol gitmek

TEVN û TEŞÎ:

févn
féşi
çarsıng
darpışt
dar gurd
gurd
sê pi
befş
masûr
frêt
hevo
bêçık
kırkit
rino
tevni

TEZGAH VE ÜREKE

tezgah ve dokuma işlemi
üreke (ip yapmada kullanılır)
dört kazık
atkı için gergi iplerini alt üst eden
gergi iplerini askıya alan
gergi iplerini askıyan alan ip grubu
sehpa - üç ayak
atkın gergi ipleri arasından
geçisini sağlayan tahta
masura
gergi
atkı
çatal ağaç
demirden dişli (atkiyi sıkıştırır)
demirden dişli (atki sıkılaştırır)
tezgahı gergiye alan iki kalın ağaç

TEŞÎ

nik
dox
serteşi = serik
ris
glok

ÜREKE

kanca
sap
ürekenın baş kısmı
ip
yumak

telaş

çile (ip için)

BEN:

İP

bendezi

ipliğe yakın incelikte ip

nex

iki ve 4 kat bükülmüş ip

derzi

iğne

dezi

iplik

terzi

terzi

dev bend

ağız kapağı

der bend

ağız bağlama ipi

pez bend

çobanın uyanması için bir koyun
veya keçiyi boynundan çobanın eline
bağlayan ip.

pey wend

ayak bağı

bazo bend

kol bağı

pozık

süt hayvanlarının, yavrularının burunları
üzerinde bağlanan kirpi derisi veya
sivri uçlar

bızmık

pozık görevini yapan parmak
= kalem inceliğinde gem gibi yavrunun
ağızına bağlanan ağaç parçası

weris

yüklemelerde kullanılan örümüş ipler

hebin

çadır etek ipleri kazıklara bağlanır

şerif

çadır dikmelerini kazıklara bağlar

pij

tığ

pijê gore (an) goran

çorap tığı - örgü tığı

VE:

hewandın - ve hewandın

barındırmak - yeniden barındırmak.

herandın - ve herandın

yapmak - onarmak

xwarın - ve xwarın

yemek - içmek

listin - ve litin	oyynamak - sıçramak - çocuklarda havale olayı
gerandin - ve gerandin	gezdirmek - geri çevirmek
xewırandın - ve xewırandın	bayılmak - bayılır gibi yapmak
cûyın - ve cûyın	çiğnemek - tekrar çiğnemek
daqurtandın - ve lokırın	yutmak - ağızdan boşaltmak
hıvastın - ve rşandın	yama örmek - çözmek
hûnandın - ve rşandın	ip örmek - çözmek
xwarın - ve rşandın	yemek yemek - kusmak
rıstın - ve rıstın	ip bükme - çözmek
xew - xewısi - ve xewısi	uyku - yalandan uyku
raxıstın - wergerandin	sermek - çevirmek
çûyın - varqılandın	gitmek - durmak
vaca kırın	içini dışına çevirmek
weşandin - hılweşandin	silkmek - tekrar silmek
heyırandın - ve heyırandın	birisi ile, bir iş baş edememek
xeyıdandın - ve xeyıdandın	darılmak - darılır gibi yapmak
dızı - ve dızı - veşartın	çaldı - sakladı
qelaştın - ve qelaştın	yırtmak - çok yırtmak = yarmak
gırtın - ve gırtın	yakalamak - kurmak (çadır gibi)
hesandin - ve hesandin	birine destek olmak - sakinleştirmek

Dê û bav bı zarûkên xu vedihesın weke berê pır na xebıtın.

veniştın	konmak
vecımıqi - vecımıqibûn	sıçrama - irkilmek
kırın - ve kırın	yapmak - açmak
herandin - ve herandin	inşa etmek - onarmak
xıstın - ve xıstın	düşürmek - yatırmak

(Mın û wi zexami dıkr, mın ew liser pıştê vexıst.)

ket - ve ket	düştü - yere uzandı, yan yattı
--------------	--------------------------------

badan - verşandin	bükmek - çözmek
hivastın - verşandin	örmek - çözmek
verşi - verşandin	kusuntu - kusmak

HEMPA: EŞ DEĞER

HEMBER: Bı qasi hev - na'yar ji hemberên hevın.

CÛG-EŞ: Kabên her terşi cûgê hevın (eş). (Kab = aşık)

TA-EŞ: Jı grani û jı hêzê ku bı qasi hevbe dıbın taê hev.

TA-SITMA: Ta naxweşiy jı kelmêşan dı merovan dıgere.

BALA XU BIDIN! HEDAR BIN!

TA û ta gelek ji hev cihêne, du merov grani a wan bı qasi hevbe dıbın taê hev: Gurzek ceh yek jê taye. Gava ku terşên barbır bar dıbe barê her du aliye wan gerek taê hevbin. Jı bona lı aliye gran wer negere.

HEMPA: Merov bı zengini û bı çandın yê jı hevra dıbın hempa. (eş değer)

FELQ CÊWÎ: Du zarûk û du nolavan bı hevra bân rû erdê jı hevra dıbın felq cêwi.

TEQILANDIN: Tıştên ku merov bızane çend kg gerek merov wi tışti bı teqilane

PIVAN: Gır bûn û drêj bûn bı pivanê beli dıbe. (ölçü)

PARSEK: Kesên ku jı gelê dor xuve tıştan dı xwaze û pê ubora xu dıke. (dilenci)

XWESTEK: Ev kesan ji weke parsekan çı hewce ê wan be jı kesên dın dıxwazın.

ÇILEK: Kesên ku çavên wan lı destê herkesi be. (xwestek - dız)

SERPÊL: Başı eğişik, başkasına bakmaya yüzü tutmayan.

FÊKÎ:

Fêki du babetın:

Fêki yê teze;

Fêki yê hışkkırı (hışkkırı)

Gelek babetên fêki yan heye lı rû erdê jı vana hındek (hınek) bı destên merovan têne çandın, hınek ji lı beyar an jı xu ber şın tên. Dı vırde em na'kanın weke zana ê botanik hemi ya lı dû hev navên wan û babetên wan rêz bıkın.

JI VANA ÇENDEK:

TRÎ = ENGUR: üzüm (navê Ankara - Enguri ye)

Bı tezeti tiri tē xwarın. Jı vana babetek heye bê dendıkın, Keşmiri tē gotın.

Tri ku teri tē hılanin dıbe Mewij-

XOX:	şeftali
SÊV:	elma
BUYOK:	ayva
HERMÊ = HERMÎ:	armut
HERMİYÊ REZÎ:	bahçe armudu
HERMİYÊ BEYARÎ:	yabani armud
HEJİR:	incir
HINAR:	nar
TÛ:	dut
GUVÎJ:	alıç
TUOK:	dağdağan
XIYAR:	salatalık
ACÛR:	acûr
QOMÎ:	kavun
TERH:	kavunun henüz büyümemişi
PÊTÊX:	ufak kavun cinsi
ŞOTÎ:	karpuz (zebeş: bı arabi)
ŞEMAMOK:	süs kavunu (kokuluk)
ERÛG:	erik
İNCAZ:	ekşi erik
PÖRTAKAL:	portakal
.... û gelek ên dın.	

SEWIZÎ;

balcanê sor
balcanê reş
isot

SEBZE

domates (Frenji)
patlıcan
yeşil biber

kundur	kabak
a- kundirê havinge:	yazlık kabak
b- kundirê zivistanê	kış kabağı
c- kundirê vala:	su kabağı
d- kundirê avi:	sulu kabak
turp	turp
dibsor	pancar
çelem	şalgam
kartol (kumpır)	patates
gızêr	havuç
pivaz	soğan
kısxe	soğanın tohumluğu
sir	sarmısak
kelem	lahana

ZADÊ HEBİKÎ:

genim	buğday
ceh	arpa
nisk	mercimek
nok	nohut
garis	darı
a- garisê mısri:	mısır darısı iri taneli
b- garisê spi:	ak darı
c- sorık:	kızıl darı
d- ter û cwan = terûcan	darıcan
kzın	küşne
lobi (polke)	fasulye

NISK - NOK - KZIN - LOBÎ dı nava bıcıckan da dı sewın (olgunlaşır)

CEH - GENIM - GARIS û ê wek vana dı nava sımblan da dı sewın = olgunlaşır

ŞİRANİ:

şekır

hıngıv

mot

rıçal

tehin

qedayıf

baqlawa

helaw

TATLI

şeker

bal

pekmez

reçel

tahin

kayadif

baklava

helva

XANİ:

xan

him

diwar

deri

şıbak

çarçıv

faqa

röjin

kulin

asrax (mısıç)

zemin (pêlîng)

jik

max

mertek

kewaşe

serxani

çronek

sving

BİNA

han

temel

duvar

kapı

pencere

çerçeve (dört köşe)

güneşlik küçük pencere - duvar içinde
kapaksız dolab

tepe güneşliği (baca görevi de görür)

yükaltı dolabı - karyola altındaki boşluk

tavan

döşeme

kiriş

aşık

mertek

tecrit - yalıtım malzemesi

dam örtüsü

çortun

saçak

peyık	merdiven
sêlım	seyyar ağaç merdiven
bangerin log	dam lođu taştan silindir
mozel	oda
mutbax	mutfak
sekû	divan
nıvin	döşek
lehêf	yorgan
serlehêf	yorgan örtüsü
baliv	yastık
rû baliv	yastık yüzü
rû nıvin	döşek yüzü
rû lehêf	yorgan yüzü
xali	halı
çar çım	kilim
gebe	püsküllü kilim (renklendirilmiş yün saçaklardan)
îop	nakışlı kilim
perde - p	perde
bermal	kaba kilim
hıstêr	yatak yükü
FERAX - FERA - FOL:	KAB KACAK (KAB - KAŞIK)
sêl	ekmek sacı
beroş	tencere
dızık	ufak tencere (kuşhane)
sifıl	büyük tencere
cıfni	büyük tencere (üzüm bağları için)
sêni	sinni
feyšt	legen

tebax	tabak
sehen	sahan
lengeri	büyük legen

LEGAN - BADIYE: Lı hamamamên bajara, gava ku ava germ dıhat dı legan û badiye da her malek jı bona şuştına têra merovên mala xu av tuje dıkirin.

kevcı	kaşık
bêçık (şemık)	çatal
çoçık	kepçe
hesk	büyük kepçe
kêfgır = kefgır	kefgir
elb-elbık	tahta kova (büyük - küçük)
satıl	madeni kova
mastherık - mastêrk	huni
tas	tas
kûz	küp
hebene	büyük desti (pişmiş topraktan)
desti	desti (pişmiş topraktan)
qazık	çınko kab
kodik	tahta kab
qulpık	saplı tas
stekan (bilûr) (pıyale):	bardak
stekan a çayê	çay bardağı
stekan a avê	su bardağı
dox	sap
qulp	kulp
çemıl	sarkık kulp
destık	elcek
boç (boç a tawê)	tava sapı gibi saplar
çıwal	çuval

xırar	büyük çuval
tûr	sırtta taşınan çuval
heqib	heybe
cuher	yünden yapılmış torba
xwedank	çobanların tuz torbası
heban	çobanların komanya tulumu
hiz	yağ tulumu
meşk	yayık
cewdık	küçük tulum
kedık	ayran tulumu
k'un	dabaklanmış tulum (su taşımaya yarar)

HEJMAR : SAYILAR

1- yek	11- yanzdeh	21- bist û yek
2- du	12- dwanzdeh	22- bist û dudu
3- sê	13- sêzdeh	23- bist û sîsê
4- çar	14- çardeh	
5- penc	15- panzdeh	
6- şeş	16- şanzdeh	
7- heft	17- huvdeh	
8- heşt	18- hijdeh	
9- neh	19- nozdeh	
10- deh	20- bist	

30- si
40- çel-çêl
50- pênce = pênci
60- şeşt
70- heftê
80- heştê
90- nod
91- nod û yek
100- sed
110- sed û deh
150- sed û pênce
200- dused
500- pêncsed
900- nehsed
1000- hezar

100.000- sed hezar (lek)

900.000- nehsed hezar

1.000.000 - milyon

1/2- niv

1/3- sê yek

1/4- çar yek

1/5- penc yek

LEK: 100.000 (eskerê romê dimeşe lekbelek)

HESAB:

Hesab geleki fre û geleki kûre cergi merov hatine rû erdê û heya iro her tişt liser hesaban pêşve çûye, ji bona hesaban, peşde hejmar hatine danin. Dî pêra çarxebat çê bûne.

ÇAR XEBAT BI DURFÊN LI JÊR HATINE I

(+) cıvandin

(+) zêde

(-) derxistin

(-) kêr

(x) lî hev xistin

(x) lê xist

(%) parve kirin

(%) parvekir

(=) hember : hevber

XEBAT:

CIVANDIN:

4 (çar) + (zêde) 4 = (hevber) 8

4 çar û

4 çar

+

8 dîke heşt

DERXISTIN:

4 (çar) - (kêm) 2 (dudo) = (hevber) 2 (du)

4 çar jê derket

2 dudo

2 ma dudo

LI HEVXISTIN:

2(du cara) X 4 (çar) = (hevber 8 (heşt)

4 çar lêxist

2 dudo

X _____

8 dke heşt

PARVEKIRIN:

20 (bist)/(parvekir)5= (hevber) 4

20 (parve bû)	5 parvekar
- 20	4 (par)
00	

Wekidın:

22 (parve bû)	5 (parvekir)
- 20	4 (par)
2 ma dudo	

XÊZOK A LIHEV XISTINÊ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	4	6	8	10	12	14	16	18
		9	12	15	18	21	24	27
			16	20	24	28	32	36
				25	30	35	40	45
					36	42	48	54
						49	56	63
							64	72
								81

Hejmara dî vê xêzokê da gerek merov jî xu ber kanîbe dî heşê xu da bigre û bî bêje. weki dinê xebata lî hev xistinê naê ajotin.

BALA XU BIDIN!

Hejmar tum û tum tam naên beyankirin û naên nîvîsandm. Lîser ve hesabana du hebet heyê.

Ê YEKÎN: Lîser bîngêh (10) nda têne nîvîsandm.

Weke:

$$22.5 - 15.62 - 30.06 - 0.75 \dots$$

Hejmarên lî rasti a nîqûtê jî yekê kêmtirin

Ê DUDOL: Lîser bîngêha par û parve kîrîmê ye.

Weke:

$$\frac{22}{11} - \frac{4}{5} + \frac{0.5}{3}$$

Hesab lîser hejmar ên bî nîqût:

(+) CIVANDIN:

$$\begin{array}{r} 5.5 \\ 4.1 \\ + \\ \hline \text{dike} \quad 9.6 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 22.8 \\ 43.9 \\ 5.6 \\ + \\ \hline \text{dike} \quad 72.3 \end{array}$$

Gava hejmar bî pertalên xuwe liser hejmarên dinê têne civandin pertalên wan çend tam jê were serhev hewqasa tam derbasi çepê niqûte dibe.

(-) DERXISTIN:

$$\begin{array}{r} 125.64 \\ \text{derkê} \quad 25.29 \\ - \\ \hline \text{ma} \quad 100.35 \end{array}$$

(x) LI HEVXISTIN

$$\begin{array}{r} 5.6 \\ \times \quad 4.2 \\ \hline 112 \\ + \quad 224 \\ \hline 23.52 \end{array}$$

(/) PÂRVEKIRIN:

$$\begin{array}{r} \text{pârve bû} \quad 25.5 \quad | \quad 5 \text{ pârvekîr} \\ - \quad 25 \quad | \quad 5.1 \text{ pâr} \\ \hline 00.5 \\ - \quad 5 \\ \hline 0 \end{array}$$

LI HEV DU PARVE KIRINÊ DA: Gerek parvekır bıqası hevbin. Jı bo viya parvekırına dudo î da parve kırî û parve bu bı hejmar a (3) sısyân tê lı hev xıstın.

we gavê:

$$\frac{5}{6} + \frac{9}{6} = \frac{14}{6} = \frac{7}{3}$$

(-) DERXISTIN:

$$\frac{5}{6} - \frac{3}{2} \quad \times 3 \quad \text{dı vırde weke cıvandinê}$$

$$\frac{5}{6} - \frac{2}{2} \quad \times 3 \quad \text{em ên parve kırın bıqası hev bıkın}$$

$$\frac{5}{6} - \frac{9}{6} = \frac{-4}{6} = \frac{-2}{3}$$

Herçiyê mezın durfê xu dıde hemberiyê.

(x) LI HEVXISTIN:

$$\frac{6}{7} \times \frac{5}{3} = \frac{30}{21}$$

Dı vê xebatê da parve bûn lı parve bûnan, parve kırın, lı parvekırına têne lı hev xıstın.

(/) PÂRVEKIRIN:

$$\frac{6}{7} / \frac{5}{3}$$

Dı vê xebatêda parkırna dudo i sero- bın dıbe weke 3/5 û lı parkırna yekê da tê lı hev xıstın. Durfê parkırinê (/) bı durfe (x) lı hev xıstınê tê guherandın.

Weke:

$$\frac{6}{7} \times \frac{3}{5} = \frac{18}{35} \text{ dıbe}$$

HEZÊN HEJMARAN:

Her hejmar bı serê xu yek hêza wê heye. Gava du caran bê lı hewxıstın hêza wê du care, sê caran bê lı hewxıstın hêza wê sê care. Çar caran bê lı hewxıstın hêza wê çar care. Lıser vi hebabi lı hev zêde dıbe.

Weke:

$$2 \times 2 = 2^2$$

$$2 \times 2 \times 2 = 2^3$$

$$2 \times 2 \times 2 \times 2 = 2^4$$

Hejmar lıser hêza hejmar bını nışan dıde. Her hejmar çen caran bı xu ve bê parve kırı.

Hewqasa bın hêz dıbe.

BALA XU BIDIN! Hejmarek bı (1) ve bê parkırın ew hejmara na kê m û ne zêde dıbe. Jı bona vi ya dı vê xebatêde herçi hejmarên tam emên bı(1) ê ve parvekirin. Dı çar xebatan daji em ên wusa bıxebıtın.

CIVANDIN:

$$2 + \frac{3}{4} = \frac{2}{1} + \frac{3}{4} = \frac{4 \times 2}{4 \times 1} + \frac{3}{4} = \frac{8 + 3}{4} = \frac{11}{4}$$

DERXISTIN:

$$2 - \frac{3}{4} = \frac{2}{1} - \frac{3}{4} = \frac{4 \times 2}{4 \times 1} - \frac{3}{4} = \frac{5 \text{ dibe}}{4}$$

LIHEVXISTIN:

$$2 \times \frac{3}{4} = \frac{2}{1} \times \frac{3}{4} = \frac{6}{4} \text{ dibe}$$

PARVEKIRIN

$$2 / \frac{3}{4} = \frac{2}{1} / \frac{3}{4} = \frac{2 \times 4}{1 \times 3} = \frac{8}{3}$$

Lı dawiyê parvekirina dudoi ser û bin dibe û pişikê lihevxiştine çê dibe.

GOTINÊN PÊŞIYA

Herkês na'xwaze kês jiwi çetirbe,

Herkês dî xwaze kurê wi jiwi çetirbe

Tu çî têxe beroşê,

Tu vê wi derexe.

Rîm dî têranda na ê veşartın.

Xebat û lebat,

Rû spitiyê nake berbat.

Afîl taca zêrine,

Lîserê herkesî nine,

Xuda xu daye
Dı pêra
Erd û ezman daye

Destên raht
Lı ser
Zıkên têre

Dunya bı çêyê ava bûye
Bı gotına heşber an û bı xebat a karkıran
Pêşve dıçe

Mêr dı mire nav dı mine
Ga dımire çerm dı mine

Berxên nêr
Jı boy kêr

Şêr şêre
Ha mê ye ha nêre

Deyn bı dayınê
Kâr bı kırımê
Xelas dıbe

Dar bı teri
Dıbe kuan

Xûyê şiri

Haya piri

Zor gızêrêra dıke

Dest desta dı şo

Ve dıgere

Rû dışo

Raketın niv mırine

Ci yê ku agir tê tunebe

Dû jê hılnayê

Kesên lı na'penya na'gerın

Xewnê xerab na bının

Karê iro

Mehelê

Pışt nivro

Taşê bı hunkayi

Şiv bı ron'kayi

Tê xwarın

Ê ku rê pırske

Çıya derbas dıke

Ê ku pırs nake

Lı rastê xu şaş dıke

Şawata dakeve
Ter û hışk, şil û zuha
Têv dî şewite

Gur pir dibe
Dibe
Xwerdê kûçikan

Nîfir manga bî gaye
Lî ber derî ê xwedîa yê

Mêr mêran nas dîke
Paldûm, boça ker nas dîke

Av delave xu nasdîke

Jî hevalanra masî an
Jî xura kûsî yan dîgrîn
Not: Kesên jî xura bê havîl wusane

Çêlên maran jî marin

Giha lî ser reha xu şîm tê

Giha ê heşiyê î tale

Dengê defê jî dûrve xweş tê

Swar ê guh rûte
Sube dı here
Evare zû te

Ƙesên dev belaş
Bê rûmetm

Berxên çê
Lı ber koz ê
Xu nişan dıde

Çêyi bıkın, b'avên avê
Masi na'zanıbm xuda dı zane

Çiya nagıhıjın (gıhıştın) hev
Merov dı gıhıjın hev

Ƙesên nanê xu lı ser cunyê xu buxu
Lı kârê xu bê pigar dıminın

Mal qrêja destane

Jı xezalê beztır tuneye
Jı rızqê xu zêdetır naxwe

Hespa we rojekê na beze
Lınge wê jê mekın

Dızan ji dızan dızı
Erd û ezman tev lerzi

Sal be sal
Xwezi bı par

Te bıvır xıst lı kevır

Ƙerê mın çû gergerê
Disa hat Ƙerê berê

Du Ƙes hene bê rûçık
Zeyê bı qıçık, mivanê bı kûçık

Jı mın rık ji te rık
Ƙa em ki dıbin terık

Mivan ji mivan an na xweşe
Mazûban ji her du serya na xweşe

Ƙareki bıke ku
Ƙarate têda hebe

Helaw şirine
Nefs Kafire

Ên ku lı Ƙara xu dı bezinın
Gereg Ƙarên bı havıl bıkın

Ķesên zana kanın
Yar û na'yar an
Jı hev bı gerinin

Lı şer an xal û xwarze
Lı xebatê ap û brazê

A ku dest dıke
Dê û bav nake

Xêz a xwar
Jı ga ê pire

Sed na'yarên bı heş
Çêture jı yareki bê heş

Tû kes na'nêzi hevın
Wcke dê û dot

Ķesên heş lı seri
Na kevın nava de û dotan

Aqlê sıvık bar ê giran

Nav û nûçık, leca kûçık

Ķesên heş lı seri
Namine lıpaş deri

Aqıl tune kêf dıke
Garıs tune aşêf dıke

Merov bı gotınan
Tarış bı peywandan
Têne gırıdan

Cotê xu
Hûr bajo
Kûr bajo
Ga ên xu mê hêşine

Cotê xu,
Hûr bajo, kûr bajo
Xet a xu dûr bajo

Merov here kîjan welati
Gereg mirov here ser rewşa kesên wir

Ma ji alemêra adete
Qey ji mera ji tomete?

Nan û şir
Xwarın a mir

Nan û mast
Xwarın a rast

Nan û dew
Xwarın a derew

Nan û pivaz
Xwarin a gengaz

Hewce yê dî tûrde be
Bla dî hûrde be

Çiya ê blind bê mij nabîn
Geli yê kûr bê av na'bin

Bî gotin a şirin
Mar jî qul an der dî keve

Ez tême jî hînd
Sê teres hene lî gund
Kalê jîn rînd
Xîzanê bîvîl blind
Mîvanê mal dî gund

Ez dî bêjîm jî pes
Lî gund hene sê teres
Koçerê bê pez
Rêncberê bê rez
E ku lî cîvat bêje ez

sê tîşt hene bî êş Mîş û mîrişk û kelmêş
Çiqasa bibê je kîş
Hew qasa xu dîde pêş

Herkesê xu wenda nakiri,
ji boy zmanê maderi (zıkamaki)
Şer kırıye û dıke

Belê em pırın,
Ger em hev dû bıgrın
Em ên bıfırın

Çêlekek rêxotı
Garanê gışt dilewitine

Ê ku lı rêya dıçe bı tenê,
Lı kaşa dıkışine tıtûnê,
Yê mala xu bardıke
Dı here ser mala xatûnê

Hespên fırbız,
jinê lı nav mala bıgerın bı lez
Mêrê ku lı cıvata bêje ez.

Na'zani rahatıya canı,
Axa, rêya tev dızani,
Lı, rêya qenciya gel qet na'zani

Xızani tê jı na'zani

Zarûk ên bê dê û bav
Çya ê bê dar û av.

Hêştir radıbin hev
Hêştir û k'êr bin' lingên wande dıçın

Xwendın û zanin nayê talan kırın

Seriki brin naê (nayê) kırın

Xwin bı xwinê nayê şuştın

Xwin bı avê tê şuştın

Ava hedi hedi, me acêb jê di

Ne gayê mın lı garanêye

Ne galgala gavan dıkım

Ma ne xwine? Ha jı dest, Ha jı zend

Te daye avê, ha lı çengê ha lı navê

Haya tu dojhê nebinc

Buhuşt bı te xweş nayê (nabi)

Haya ku baran dıbare

Em na'kanın derkevın der

Tu dı kêmasya wi menıre

Ku ew jı lı a te nenıre

Ku te xerabıyek kır

Qenciye kê lı pey wê bıke

Xuda yar be, bla şûr darbe

Buharê pez

Payıze rez

Zıvıstane ez

Mêr çeme, jin gole

Kar şêre, gava ku dest pê dibe

Dibe fovi

Keça miran, bî qelinê gavana nayê

Ez hêdi dîçim, bela dî gehe min,

Ku zû dîçim, ez dîgehîm belayê

Deyn meke

ku te kîr

Jî bir meke

Kar bî kîrnê

Ker bî çî kîrnê

Pêşve dîçe

Mervatî pêşve çûyîne

Neyartî şûnda mayîne

Kevîr lî cîyê xu girane

Dar bî zravî dîşkê

Mîrov bî stûrî

Kêfa gavana, swar bûna keraye

Tîrs jî lêxistinê çêtîre

Nanê pati, luser sîfra malavati

Nanê pati, xwarîna malbati

Mal xweşe, bî bermali = (evin hanımı)

Stûn a stûr, malxwê malê = (evin erkei)

(stûn a stûr) = ağırlığı taşıyan kalın direk

Ez haz dıkım jî sê hêza, (hêz = hareket davranış)

Meş a leza - beza = çar - çabuk yürüyüş

Ger a nava reza = bağlarda dolaşmak

Gotina kesên şarîza = bilinçli ve güzel konuşma

Bla birbe bla kûrbe,

Bla rêbe, bla dûrbe,

Bla keç be, bla pirbe

Nanê xu bîde nanpêjê

Bla naneki tê zêde here

Kurmê darê najî darêbe

Dar na keve.

Dadê bîbine.

Dodê bine. anasına bak kızını al

Tıştê ku bû mekeve dû

GOTIN A PAŞIN

GELI XWENDEKARÊN HÊÇA:

Ev pirtuka biçûk.mın bı serê xu û dıbin sazûmanek teng û bê xatırda nıvisand, gotinên ku ez li ber di awiqim mın na'kanibû ji tu kesan; bı zıman û name (mektup) an pırs bı-kıra. Çıg; di nava meda gelek kesên devbelaş hene, henek ji wan ji na'zaniya xu ew ên va xebata bı gihîştina guhên na'xwaza û ewê bı tezeti bı hata qurçimandin, ji bona viya.

Gava ku gotinek na dıhat bira mın, bı rojan û mehan ez li ser di axıfım û di kûr a meji ê xu da lê dıgeriam. Hinga ku mın dewsa wê gotinê hin dıkir bawer bıkın, ez nola zarûkên cejnê şa dibûm.

Ew xebata ku mın hılda bû ser polên xu geleki zor bû, mın pêzanibû.

Heft sal berê ku mind di serê xuda wardews kir, weki Arkologên bı tevır erd di kolın, mın ji bı bıhna fre dest bı nıvisandinê kir. Heya ji destên mın hat gotinên nêzi hev yek be yek mın li hev radıkir. Di pê xebatek mazım weke qıçıkek biçûk, tıstek hate rastê.

Dê çawa zarûkên xu bı hezkırinê mazım dıke ez ji (eji) bı şev û roj ji bona gırbûn û saxiya wê di xebatım. Yekcaran, di nava cıvata da û li rê meşêda gotinek ku dıhate bira mın, heman ji berıka xu penûs û kaxız der dıxıst û dınıvisand û di pêra ji di nava pirtûkê da cidıdayê.

Heft sal şûnda ji gelê xura va diariya ani rastê. Ez guman dıkıım ku gelek kes ewên vê pırsê bı pırsım. Kê tu hêzi vê xebatê kir?

Ev pırsa geleki bıciye.

HÊZA YEKÎN:

Gelek nıviskarên derwin û warwende lıser zımanê Kurdan pirtûkên bê bıngeh nıvisandi bûn û di van pirtûkanda NETEWA yê Kurdan û zımanê Kurdan ji bınde inkar dıkı-rın. Gava ku mın va pirtûkanan dıxwend, porê mın pıji pıji di bû lıserê mın. Van kesan wer na'zan bûn ku, we navên wan jê pırs bı kıra nakani bûn bı zımanê kurdı bersiv bıdana û van rûreşan lıser zımanê kurdan pirtûk nıvisandi bûn. Rastı eve ku, ew bı xu ji na'bawer bûn lı-ser va pirtûkên xu, ji bona havıla bêrıka xu weke şahidê derwin "lı rû hakım sund (yemin) dıxın" haya wan ji zımanê kurdan tune bû lêbelê lıser vi zımani (200-300) rûpel galgalên vala ê bê bıngeh tıji kırine. Kurtıya (özet) gotinê hemıya yek bû (zımanê kurdan tuneye). (700-800) gotınen ku tê peyvandin ew ji farısine.

Ev na'zanên bê meji haca wan ji reha zımanê IND û EWROPAÎ tuneye, ev rebanan ku zanıbana (MART-PERD)- (MADER - PEDER) - (MUTTER - VATER) - (MOTHER - FATHER) - (DUXTER - TOCHTER) - (BRA - BÛDER - BRATHER - BİRADER) ji kı- jan zımani çê bûne û çıma hewqasa nezi hevın lıser vi zımanê fre hewqasa buxtan çê na'dı kı-rın. Ez wer guman dıkıım ku ji bona havıla xu a pis bı navên zanebûnê na'dı ketın vê bê

bextiyê. Ev pirtûka liser vê hêzê hat rastê û derewên wan lî rû yê wanê reş ket. Ku culheta wan heye bla vê pirtûkê bî xunin û zimanê kurdî çîye çimne bla hin bîbin.

HÊZA DUDOYÎ:

Gava ku di nava hevalan da, liser zimanê kurdî ku me got û bejeki dîkir, gelean di gotin, gelo tu çima vê zane bûna xu na nivîse û vê xezinê jî netewayê xu vedîşere. Ev pîrsa gelekî rastî tê hebû û gelekî ketibû serê min. Ku merov pîk na'be, weke pûş û palax dibin lîngên terş û dawaranda di pelîxe. Zîman jî mîna viya ye. Ku merov lê na'be xwedî ya di helîse û yan wekepeze bê xwedî ya gur di xu ya diz dibe. Liser va pîrsan min hêzî xu kir ketim bin vi barê giran.

Ez lavayî dîkîm jî xu-da ku di vê draxa nivîsandin û çapkîrîne da tu tengayî lî ber min dernakeve, çî zor û zahmet hebe jî ser hemîyanra bî rahati gav bîkîm û ev keda bê rastê.

Gelî zîmanogên kurdan! Derxwestîa min jî we êve ku: ev pirtûka; jîr bûn û mazîn bûn jêra hewceye. Ev hehabê ku min daniye, me guherin. Lêbelê çîqasa jî destê we tê gotînan lê zêde bîkîm û pêşve bîbin.

Xîzmeta çandîniyê jî hemî hîzmetan pêşure.

BERGA WE FRE, RÛ YÊ WE SPI BE

21 ADAR 1991

Nurettin KARACADAĞ

*** DAWÎ ***

